

ДУБАЯ

№ 5 2022

літературно-мистецький
та публіцистичний жур-
нал. Видає Спілка україн-
ських письменників
Словаччини, Пряшів.

DUKLA –
literárno-umelecký
a publicistický časopis.
Vydáva Spolok ukrajini-
ských spisovateľov
na Slovensku, Prešov.
IČO: 37874047

Dátum vydania: október 2022

Realizované s finančnou pod-
porou Fondu na podporu kul-
túry národnostných menšín.

ІВАН ЯЦКАНИН,
головний редактор.

РЕДКОЛЕГІЯ:

ГРИГОРІЙ ГУСЕЙНОВ,
АНАТОЛІЙ КАЧАН,
ВАСИЛЬ ДАЦЕЙ,
СТЕПАН ГОСТИНЯК,
ЯРОСЛАВ ДЖОГАНІК,
ОЛЕКСАНДРА ІГНАТОВИЧ,
ГАННА КОЦУР,
МИРОСЛАВ ІЛЮК.

Виходить раз на два місяці.
Передплатна ціна на рік –
3,98 €.

Адреса редакції:
080 01 Prešov,
Ul. Janka Borodáča č. 5

Комп'ютерний набір
NITECH s.r.o., Prešov,

Objednávky na predplatné prijíma každá
pošta a doručovateľ Slovenskej pošty.
Objednávky do zahraničia vybavuje
Slovenská pošta, a.s., Stredisko pred-
platného tlače, Ul. Uzbecká 4, P.O. Box
164,82014 Bratislava 214,

e-mail: zahranična.tlac@slpost.sk

ISSN 0419-8131

ЗМІСТ

Оксана Суховій Зло залетіло	2
Маруся Няхай Добірка поезії	3
Василь Густі Добірка поезії	8
Михайло Сидоржевський Мені тут холодно	17
Василь Марочкін Добірка поезії	25
Станіслав Новицький Фронтальне скло	31
Вадим Пепа Музей підступного українофоба	42
Юрій Винничук Як нас робили нациками	44
Наталія Ребрик «Іван Чендей: пам'ять і вічність»	46
Олександра Ігнатівч Поезія на хвилях життя	48
Марина Бабенко Мистецький світ збірки «Я, Клавдія» Надії Вархол	61
Йосиф Шелепець Доля «Граматики Духновича»	65
Михайло Роман Сергій Макара (6.05.1937– 9.08.2022)	67
Павло Лопата Газети «Літературна Україна» – 95	69
Ірина Семан Добірка поезії	81
Михайло Роман Тримає читача у напрузі	83
Добре слово про пряшівських перекладознавців ...	85
Сергій Федака Котики-муркотики	89
Тарас Шмігер Питання перекладу в Інституті україністики Пряшівського університету	90
Олександра Літвіняк Людський і життєвий вимір Роксолани Зорівчак ..	93
Цитата	95

ПОЕЗІЯ

Оксана СУХОВІЙ

Зло залетіло

зло залетіло, зайшло, запливло,
заповзло...
зверхньо. зненацька. зухвало.
загупало. затупотіло.
залізом забряжчало. зіґами
зарясніло. зенітками застрочило...
здалека. зблизька. звідусіль...
зміями звивається.

зомбі з зомбоящиків.
зараза з закордоння.
зайди. загарбники. запроданці. зрадники...
захопити. завоювати. зневолити.
злякати. залякати. загарбати. заграбастати.
змусити. змучити. знесилити. знецінити. знищити.
зламати. збезчестити...

Земля здригнулася. Завмерла. Збентежилася.
Затужила. Заголосила. Застогнала. Заквилила.
Заридала. Запалала. Загравою зайнялася.

Зась!

Зітхнула. Зібралася. Згрупувалася. Звелася....

Зеленський. Залужний. Захід.

Згуртуватися! Закрити! Захистити!

Знаю:

Зможемо. Зупинимо. Зіб'ємо. Знищимо. Здолаємо.
Закопаємо.

Здобудемо. Заспіваємо. Затанцюємо.

Звитягою залунаємо.

Засяємо. Заіскримося. Зазоріємо.

Згода?

Маруся НЯХАЙ

Вимирають села

Під Бескидами вимирають села,
самітність запанувала в хаті.
Стежки заростають травою,
павутинням кущі накриваються.

На кичерах замовкли пісні...
Дерев'яні церковці з бур'яном вітаються.
За селом змучений Христос на хресті
благословить чеських туристів.

Вітер мандрує з часом по горах,
танцює в пралісі, старців виверта,
спітніле чоло холодить в Старині,
на Ґаздорані за сном залізає в рюкзак.

2020

Квітучий день

Закрий очі – пахне крґгом...
А зараз відкрий – земля пестить нас квітами.
*Дві іскри в твоїх очах
запалили ватру, коханий...*

Стою в черзі, а навпроти сине небо.
Післябіддя коротшає,
ти виходиш зі сну приборканого коня,
обходиш коханку,
як дім наріжний,
вона встає посмутніла
і розплітає косу
цього бездушно квітучого дня.

2020

Замурзане життя

Стругачка
стружинки
стружить до спіралі.
Наше замурзане життя
шматує на дріб'язкові теми...

В спіралі літаємо,
танцюємо,
приземляємося,
далі – ерозія наших почуттів...

Риємося в них,
викидаємо,
спалюємо в котлі.
Димом все пішло,
без вороття...

Сидимо в театрі
і дивимося безнадійно
на своє
замурзане життя.

2020

Роздум про небуття

З сивизни віків
прийде мій день.
На стіл покладе
напій у небуття.

Без тостів,
без фанфар,
до останньої краплі
вип'ємо все Моє життя!

*Бажаю Вам,
щоб Ви чистий стіл застали.*

2020

Алярм в джунглях міста

Вулиця здуріла
під клаксонами автомобілів.
Голови повискакували з машин.

Російська рулетка не зважає
дріб'язок,
випорожнює думку
з наміром уникнути роздумів,
вирве погляд
і прибіє криваві квіти до стіни.

Квилить алярм в джунглях міста.
Траурна комісія встигла
потопити вчорашній день.

2021

Ребус

Ми стали ребусом з іншого століття.
Ми стали у себе армією чужинців,
не розуміючи один одного.
Час нас всіх
розсортировує.

Базікання в кав'ярнях
ніби приваблює.
Не був це розтриньканий час.
Затишний вечір
має багато роботи зі світлом.

А на зорі
нишком приходить день світла,
і ніби все стає
на своє місце – чи ні?

2021

Переселенці

Ліс вирубали,
птахи переселилися в місто.

Беруть в оренду балкон.
В'ють свої гнізда в парку,
в закутках стріх висотних будинків.

Пряма трансляція йде:
з двадцятого поверху, з соколиного гнізда,
мама годує соколят...

Видри купаються в наших басейнах,
дикі кабани вночі смачно
вечеряють в нашому саду.
Вночі камера в центрі міста
супроводжує бравого ведмедя (*Мишка*),
як спішить у бар на дискотеку.

За містом замість дерев
ростуть склади для всякого товару.
Машина за машиною,
як стріли летять...

Безкінечні автомагістралі
зашнуровують наші міста,
доба всяку твань нагнітає.
В пастку безтурботно наглимося.

Площа валяється в купі пороху та листя,
хтось із людей збирається відлетіти.
А куди Ми переселимося?
На зруб, до пеньків,
запросимося в гості.

2021

Вітрила у Молодість

Щойно хмари роздерли небо,
покотилася злива тротуаром.
Дощ обійма наші вікна,
барабанить пісню розлуки
у сутінках життя...

Так хотілося розмаїття в житті,
а все інше відсувалося

на задній план...
Оптимістичне завтра
по наших спинах
на гору рвалося бездумно.

Вітрила, вітер на хвилях моря,
направляє до пристані
Молодість...
Джин із тоніком п'ємо,
Гемінгвея читаємо...
І поступово приземляємося
до зупинки сьогодні.

Пам'ять нас зраджує:
минуле стає раєм,
радості й печалі
у казку відлетіли...

Підвечір, біля комп'ютера,
зі спогадом сиджу сама.

2021

Доба

Доба мовчить.
Не прикидайся, друже,
блимає стеклий розум...
Збаламученим вже пора присісти,
розібрати все до гвинтика.

Куди нам далі тупцювати?
Галасливих дороговказів багато,
а у кожного свій компас.

Доба для одних золота,
для інших
зовсім незрозуміла.
Чи треба нам іншої шукати?

2021

Василь ГУСТІ

Скрипка

У музеї, де тиші не спиться,
Древня скрипка висить на стіні.
Заглядають сюди крізь бійниці
Вечори весняні.

По струні покотилась сльозою
Найясніша у небі зоря.
На цій скрипці, як вранішні зорі,
Не один вже музика згоряв.

Відгорів... Але скрипки не зрадив.
Просто правда такою була –
Що він серце дістав від троянди,
А троянда недовго цвіла.

Бо троянда росла у неволі
І служила для ситих усіх.
Бо у струнах – ув'язнені болі,
А скрипаль їх відкрити не міг.

Скрипка ця – нині пам'ятка мила.
Крають серце ще й досі мені
Не пісні, що вона народила,
А пісні, що померли у ній.

Сльота

Вже кілька днів – дощі, дощі, дощі,
Мов хмари й не наплачуться ніколи.
І через косу дощову площинь
Такі безбарвні стали гори й доли.

Похмуро наїжачились кущі...
В собі замкнулось, бачу, навіть поле.
Здається, безнадійно охололи
Не те що квіти, а й чіпкі плющі.

У шибку вдарить гілка. От і все.
Вже вечір знову сутінки несе.
Та є відрада для душі одна –

Пройнятися природи одкровенням
На фоні напівсвітлого вікна
І дихати не тільки сьогодніням.

Є жадання дороги в натурі птахів і людей,
І по силі із ним тільки можна любов порівняти,
Бо воно, як любов, споконвіку завжди молоде,
Бо воно, як зерно, з яким треба сівбу дочекати.

Пізнаємо його – це жадання – в колисці, мабуть,
Коли в маминій пісні вертаються птахи додому.
Тож, напевне, тому і крилатими люди стають,
Аби нам у житті не зазнати безкрилої втоми.

Тож, напевне, тому і прощають розлуку жінки,
Даючи у дорогу слова найтепліші і вірність.
І тому наші долі, неначе весінні струмки,
Які творять ріку, віддають їй свою незамінність.

Вже позаду перон... І жадання дороги мені
Відкрива свою суть, до кінця моїх днів невтолиму.
Не зникне для мене батьківська земля вдалині –
Жадання дороги до неї довіку вестиме.

Творчість

Літературу роблять воли.
Жуль Ренар

Не одного поета спонукав
Оцей рядок вернутися до ниви,
Як опускалась втомлена рука,
Зневірена, знесилена. Щасливим

Творця робила прямота рядка.
І в час важкий небажаної зливи
Поет життя давав таким думкам,
Що ожили без лаврів і оливи.

Тягнув ярмо з упертістю вола
Для буйноквіття доброго зела
І щастям жив простим та негукливим.

Творець – він залишився на віки
Зернинкою задля безсмертя ниви,
Що в поетичні втілена рядки.

Спомин про горобину ніч

Сестрі Марії

А ти пригадуєш грозу –
А ми самі,
Удвох удома.
Мить блискавки...
А темна ніч –
Така предовга й невідома.

Коли закінчиться вона?
Коли прийде з роботи мама?
І зяє темрява з вікна,
Неначе прірви чорна яма.

Тулюсь до тебе я, малий.
А ми удвох – всього лиш діти.
Вже десять літ після війни,
Вже ми навчилися радіти.

Сміятись ми навчились теж,
Чекати, вірити.
Й, мов жало,
На нас сусідове «хі-хі»
Нахабне, сите, нице впало.

Навколо горобина ніч.
А ми самі
Удвох удома.
Ми – двоє діток.
Нам ще все
Прекрасне, миле й невідоме.

І справді – проминуло все.
Гроза пройшла.
І на порозі –
Ласкаве, дороге лице, –
І де поділась чорна проза.

Мотику скинула з плеча,
І сонце вже нам в душі світить
Від материнських щирих слів:
– Не бійтеся. Я з вами, діти!

А було так боляче,
А було до сліз:
Розбирали хату,
У якій я ріс.

Тут вогонь світився
Батькові крізь ніч.
Промінь, наче руку,
Простягав навстріч.

Тут співала мати
В повоєнний час:
– Прилітай, лелеко,
Хоч і злидні нас!..

У руці тримаю
Грудочку землі.
Щось близьке і рідне
Гасне ув імлі.

Прощання з осінню

На порозі завтра грудень.
Біль щемливий б'є у груди.
З даліни за журавлями долина:
Не одна ще осінь буде,
Буде слава і огуда,
До сивинок ще додасться сивина.

Я дивлюся на тополі,
Бо вони – неначе доля,

Бо вони – чекання наше, біль утрат.
І стоять вони край поля,
Осінь тихо йде, поволі,
У надії повернутися назад.

Тополині чорні віти...
В них зимове сонце світить,
І немає горя–туги на душі.
Та не знаєш, чи радіти,
Де щемливий біль подіти,
Коли й ти, як оця осінь,
На межі.

Я пішов в листопаді,
Коли сонце ще гралося з листом,
Що, неначе палітра,
Кольорами всіма вигравав,
А вернувся узимку,
Як мороз льодяним аметистом
Все скував навкруги,
Тільки серця мого не скував.

Невелика ця відстань.
Але що довелося спізнати!
Своїх друзів і недругів
До краплин притаманну їм суть.
І ночами у сні
Мої часто приходила мати,
Щоб полегшити трішки
Цю тяжку, таку болісну путь.

А тепер я удома,
І дзвенить отак голосно тиша –
Це сильніш у стократ,
Аніж хворого болісний крик.
Я пішов в листопаді,
А вернувся у січні... Облишмо...

Ой, болючі ці дні.
Тільки котрий болючіший з них?

Невелику цю відстань,
Думав я вже, ніяк не здолати.
Що ж мені допомгло?
Тільки віра у Божу любов.
Бог схотів мені перст
Допомоги своєї подати –
Й лиш тому я сьогодні
В домі рідному з рідними знов.

Навіяне Сковородою

Згадають колись, може, віршаря,
Який щодня виходив на роботу,
І на дрібній чиновницькій посаді
Він хліб собі щоденний заробляв.
А кожен, хто хотів зігнати злість,
Штурхнути міг його. А про образи
Словесні й говорити неохота.
Жив-був собі віршар. Такий собі віршар,
Якому Бог дав, як покуту, дар
Нутром своїм ту підлість відчувати,
Що благородством хитро прикривалась.
Ночами, не стуляючи очей,
Він подумки до тих рабів звертався,
Яких ведуть на торжища ідейні
(Щоб не постфактум їм про це сказати):
– Куди прямуєте наосліп і за ким?
А ті, від дум за долю свою вільні,
Поета записали в божевільні.
Але завжди повторювалось так:
Життя іще одне робило коло,
Позначуючи кровію його.
Ошукані, звичайно, прозрівали,
Та, як завжди, було це все по торзі.
А попіл розворушуючи хтось,
Можливо, й скаже: «Ну, то що, попались?
А ви над віршарем так злісно кепкували».

Дивосвіти

Наче друзі на мене чекають,
Щоб повідати тайни свої,
Дивосвіти мені відкривають
Гори – вірні обранці мої.

Повз стежини побігли модрини
До туманних далеких вершин.
І шепнули мені: «Іменини
У замріяних подруг – ялин».

Це для них заспівали потоки.
Не спішім, а послухаймо їх.
Подивіться, під буком високим
Зачарований олень приліг.

Забарилась в долині калина
І тужливо зорить в далину.
А із кетягів – сонця краплина
На пісенну упала струну.

Так уміють на світі лиш гори
Од людей не ховати перлин.
Гей, скоріше вперед, на простори
З оксамитових тихих долин.

Там у травах і зірка іскриться...
І шепоче мені вітровій:
– Може, знайдеш шовкову косицю
Й подаруєш коханій своїй.

Крутосхил, мов трембіта із казки,
Весь в пориві назустріч вітрам.
Дивосвіти любові і ласки
Своїм дітям, як спадщину дам.

Тінь від журавля

На білий світ я з журавлями
В час рівнодення прилетів.
Під голубими небесами
Свій березневий світ узрів.

Мені ласкаво і привітно
Всміхнулась батьківська земля.
На ній, жаданій, заповітній,
Я зріс під тінню журавля.

І під його крилом тружденним
На світі білому живу:
То в безнадії, то натхненним
У морі пристрастей пливу.

В новітні бурі, все грізніші,
Судьба вривається моя.
Хоч журавлина тінь (й не більше)
У просторі і часі я.

Нелегко це було збагнути:
У шрамах тіло і душа,
Адже не раз я був закутим
В трудах, не вартих і гроша.

Тому без остраху і жалю,
Допоки сили є, іду.
А потім в невідомі далі
Із журавлями відійду.

Залишиться така ж вродлива
Ця рідна батьківська земля,
Душа моя була щаслива
На ній під тінню журавля.

Рятівна соломинка

Де ти плаваєш, де,
Моя рятівна соломинко?
Я шукав тебе скрізь –
У тихій гавані,
У бурхливих морях,
У горах,
В захмар'ї,
В долинах і підземеллях,
У родинній ідилії,
У шаленстві кохання і пристрасті,
У келихах найвишуканіших напоїв
І брутального пійла,
У товариствах,
В самотності,
У проваллях бездонних безсонних ночей,
У дорогах близьких і далеких.
Ти була, вже здавалося,
Іноді зовсім близько.
Руку лиш простягнути...
Але ти лише блиснула,
Поманила, як Fata morgana...
Стою коло могили батьків.
Цвинтарна тиша. Будень.
Зриваю висохлі стебла
Квітів і трав,
Згрібаю опале листя.
Запалюю свічку.
Вогник такий беззахисний,
Як і моя душа,
Як та рятівна соломинка,
Якою живу і марю.

Михайло СИДОРЖЕВСЬКИЙ

Михайло Олексійович Сидоржевський – (5 травня 1958, село Старий Солотвин, Бердичівський район, Житомирської області) – український громадський діяч, публіцист, редактор, поет. Голова Національної спілки письменників України.

Закінчив Житомирський автошляховий технікум (1978), Київський університет імені Т. Г. Шевченка, факультет журналістики (1980–1985).

Журналістську кар'єру розпочав у газеті «Комсомольська зірка», м. Житомир. Працював кореспондентом (серпень 1985 – вересень 1986), завідувач відділу спорту (вересень 1986 – жовтень 1987), завідувач відділу листів і соціальних проблем (жовтень 1987 – жовтень 1990).

Працював також головним редактором газет «Вільне слово», м. Житомир (жовтень 1990 – серпень 1992) та «Самостійна Україна», м. Київ (серпень 1992 – серпень 1993).

3 жовтня 1998 працював у редакції газети «Українське слово»: заступник головного редактора (жовтень – грудень 1998), до листопада 2000 – в. о. головного редактора та головний редактор.

Працював головним редактором журналу «Книжковий огляд», газети Нація і держава, заступником головного редактора офіційної газети НСПУ «Літературної України» та її головним редактором.

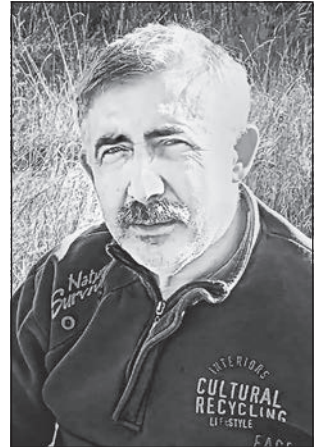
9 жовтня 2009 побачив світ перший номер нової «Української літературної газети», очолюваної Михайлом Сидоржевським.

Член Національної спілки журналістів (з 1988). Член Національної спілки письменників.

3 лютого 2012 року – секретар Національної спілки письменників України, голова Київської міської організації Національної спілки письменників України.

29 листопада 2014 обраний головою Національної спілки письменників України.

Михайло Сидоржевський автор книги поезій «Навпіл між обома світами» (2004), книг публіцистики «Здвиг» (2005), «Туга за свободою» (2007), «Пам'ять нашого роду» (2013) та «Час фарисеїв і героїв» (2015). Автор численних публікацій у різноманітних виданнях на теми культури, політики, літератури, історії.

Михайло Сидоржевський

Мені тут холодно...

ЗАПРОШЕННЯ ДО ПОДОРОЖІ (з Бодлера)

*Дитя, сестро моя,
Поїдемо в ті краї,
Де ми з тобою будем нерозлучні
(Шарль Бодлер)*

*...дитя, сестро моя,
цієї сльотавої днини
ми помандруємо з тобою,*

тримаючись за руки,
на край світу;
там споришевий килим
понад шляхом,
там спалені мости
над берегами нашої ріки,
і запах неба,
і сліпуче сяйво, —
те, що манить нас...
дивись, кохана:
в білий саван ночі
заходить жовте сонце,
твоя рука в моїй руці,
а в розчахнуте небо
злітає самотній птах...
і я кажу тобі:
цей барвистий світ,
до якого втечемо,
належить нам,
тож збирайся в далеку дорогу,
де нарешті ми будемо разом...
візьмемо з собою
пригірщ яблуневих пелюсток,
окраєць трипільського сонця
і жмутик осіннього полину,
а ще ось ці солоні сльози дощу
над білим світом,
і мерехтіння крові
в колесі сансари...
...ми зійдемо напровесні,
коли проллється дощ, правда?..

* * *

ніжна моя,
радість мого серця,
без тебе самотньо і порожньо
під холодним тривожним небом...
поглянь:
наша дорога
від саду розквітлого

до мерехтливих снігів
цієї сірої безжальної зими
лежить через пустелю
спаленої радості...
тут вітер пустки й безнадії,
і сива туга...

солодка моя,
ми втікали,
та не змогли втекти туди,
де ми з тобою
будем нерозлучні...
там два чорних сонця,
і світляні стовпи
підпирають високе небо,
там жовті квіти,
і застиглий простір,
і червоні гірлянди
чужих кохань...

світла моя,
ти бачиш знаки,
ти придумуєш химери,
а наші душі
нестерпно
болять одна за одною...
скажи,
навіщо
ми відпустили птаха
в небеса,
у цей спустошений день,
без крил?..

квіточка моя,
а хочеш,
я зігрію диханням
твої руки,
сховавшись обличчям
у човник твоїх долонь...
а хочеш,
я віддам своє тепло
для тебе,

*бо ти моя половинка
на цьому світі...
а хочеш,
ми будемо разом
у наступному житті?..*

*рідна моя,
біль мого серця,
нам не жити одним життям,
нам не дихати одним подихом,
нам не ділитися теплом на двох...
прошу:
відпусти...*

* * *

*так зимно мені
цієї порожньої ночі
у хуртовині січня
наодинці з пітьмою...*

*так тяжко мені
прощатися
чекати
і не вірити
і жити знову
під склепінням туги...*

*так гірко мені
в передчутті далекої дороги
дивитись
і не бачити
як сходить сонце радості
в твоїх краях*

*так самотньо мені
у мерехтінні снігів
мовчати
і не чути
як тишу розриває серце...*

30.01.2019

*поспішай.
бо скороминуще все під вічним небом.
буде тьма.
і морок ночі.
й жнива самотньої покори.
й широке плесо
вільної ріки
вглибатиме
у простір за межею...*

*ти сказала,
що холодне кров і гасне день,
й так мало сонця, так багато смутку,
і ніч заходить в очі як вогонь в порожнє серце,
й птахи злітають, тривожно б'ючи крильми...*

*а я кажу тобі:
ось шелестить трава у наших узголів'ї
і яблуневий цвіт встеляє білу постіль
на простирадлах пристрасті й кохання,
і світ летить за нами у безтямну прірву...*

*ти сказала:
ось квітка зів'яла під сонцем випаленої пустелі
і стала тінню серед літа в порожнечі саду,
і світ байдужими очима дивиться на нас...*

*а я кажу тобі:
а пам'ятаєш нестримний трепет весняного скерцо,
і дім в сосновому обрамленні,
й дитячий сміх у мареві ночей,
й солодкі танці посейдона у мерехтінні хвиль солоних там,
де на піску лишилися сліди від твоїх ніг?..*

*ти сказала,
що все минеться,
і жовте листя впокорено лягатиме до ніг в понуру осінь,*

*і будуть білі сніги чужої зими,
і сивий попіл невтолених бажань летітиме за вітром
у безвість, помережану в холодний морок...*

*а я кажу тобі:
я знаю тебе тисячу років
і тисячу років тебе люблю...*

* * *

*мені тут холодно
в пронизливім потоці світла
гасне мертве око
і барвисті музики
на нашому весіллі
грають мелодію
призахідного сонця
танцюймо, мила
бо сонце вже сідає
в червону заграву
по той бік ріки
і плаче небо
це дощ чи твої сльози
це мелодія вітру
чи молитва крові
танцюймо, мила
на чотири дороги
на святі чужої осені
я торкатимусь руками
твого тіла
і буде темна ніч
і наша кров
застигне воском
жовтим, тягучим
як спустошений день
ось човен
встелений білими квітами
це наше шлюбне ложе
в молочному тумані
і хвилі гойдають нас
а ти знаєш що листя*

*уже встеляє землю
і тужливо голосять
осінні небеса*

* * *

*...ось я прокинувся і заляк:
як швидко все поглинає тлін,
і тіні довкруг
обступають мене все тісніше,
і біла віхола пелюсток
затуляє сонце...
а пам'ятаєш,
як ми входили
у глибочінь
незайманої води,
і плескіт хвиль
нам був як музика,
обрана Богом для нас...
нащо мені зчужіла земля,
коли небо пустельне?..*

* * *

пам'яті тата

*ми з татом косили отаву
скупе літо
лягало в куці покоси
над лісом заходило тьмаве сонце
і гаснув вицвілий день*

*а потім тато пішов стежкою
між нескошеною травою
уздовж неба*

*смерть значно ближче, ніж ти думаєш...
воістину,
все марнота,
а життя тлін і сон...
ось дивись:
хижі птиці в чорних проваллях вікон
летять навпростець до тебе,
затуляючи небо,
а світло на смак
стало прісним і глевким...
чи знаєш,
що дні твої пораховані,
і шлях твій відміряно,
і роки, складені стосами
в старій скрині,
висять на павутинці,
а завіса в солотвинській церкві
уже роздерлась надвоє...*

*...тоді, коли все залишиться позаду,
на світі враз постане тиша,
а за вікном на всі боки до вузької смуги обрїю
лежатимуть сліпучо-білі незаймані сніги;
так, ніби милостивий Господь
уперше зійде на цю землю,
щоб благословити її,
і не сонце сліпитиме очі нестерпним світлом,
і не біла віхола пахучих яблуневих пелюсток
укриватиме покірні пагорби і посулі, змертвілі,
закутані в холодний саван принишклі поля;
чисті сніги тієї зими поховують сліди
чорної важкої осені і холодних тривог;
осені, в якій навскіс, навперейми,
вперемішку з вогненними стрілами,
падали холодні дощі,
і кров підступала до горла,
а небо стривожено наливалося свинцем,
і чорним смердючим погаром,
і сивіло важкими збагровілими димами...*

Василь МАРОЧКІН

ДОЛЯ

Диптих

1

Батько в Афганістані

Після довгих, важких боїв
Вже тебе не шукали...
Над розтерзаним тілом твоїм
Голосили шакали...

2

Останній лист синів з Донеччини

Довго лист добирався до мами.
Живі... Раділа перед людьми.
А вже над її синами
Згряя круків шуміла крильми...

ПОВЕРНЕННЯ

«Двадцятьп'ятки» немов не було...
Лише сад постарів і хата.
Скільки доль людських замело
За наказом кремлівського ката!
Лише краяла серце розпука,
Бо заплачено кров'ю і потом.
Лиш осліпла від старості сука
Скавуліла беззубим ротом.
Після довгих, важких літ розлуки
Вже ніхто його не стрічав...
Лише сад, розкинувши руки,
Зашумів, заплакав, пізнав.

ЖЕБРАК

Під церквою жебрак в подертому лахмітті,
Беззахисний стояв в невинній простоті.
Холодний дощ. І стогін в верховітті,
І очі авт у сутінки густі...

Потрісканий асфальт все пив холодну воду,
До неба шкірився старим лицем.
Сердитий вітер шарпав гілку глоду,
Що прихилилась до чола вінцем.

ПЕЧАЛЬ ГУЦУЛА

У горах трембіта печально заграє,
А гори буяють – цвітуть навесні.
Дружина померла, дружини немає,
І в хаті одному – неначе в труні.
Зійшлися до купи жалі та печалі,
І пам'ять розмотує довгий сувій.
До другого берега човен мій чалить,
А берег незнаний, байдужий, не свій.
Життя вже відходить і вік мій згасає.
І з яблунь давно вже обсипався цвіт.
І розпач, мов гадина, серце кусає,
Бо вже не цікавий для мене цей світ.
У горах трембіта печально заграє,
Мов плач по минулій весні...
Лиш серце моє та печаль вже не крає,
Бо я не почую ті гуки сумні.
Той жалібний плач по мені.

БРАЙТОН-БІЧ

Старий мурин, мов дзигу, крутить дівку.
Реве, співа, п'яніє Брайтон-Біч.
Душа бажає слухати платівку
Про тиху, літню українську ніч.
А саксофон услід горлає хрипко.
Іду в Содом надій, жаги, оман...
І мов сирітка, тонко плаче скрипка,
А поруч спить могутній океан.

ЛІХТАРЯМИ ОКРАДЕНА НІЧ

Ліхтарями окрадена ніч.
Прагнуть сутінок тихих
Дерева і люди...
Вітер б'є в ліхтарі,
Наче в дзвони, на сполох.

ТИ ПРИЙШЛА

Ти прийшла мовчазна і сувора,
З незнищеним тавром на душі.
Вже до тебе й каміння говорить,
І плачуть дощі.
Нерозгадана, ніжна і грізна,
З щирим сміхом й ножем у руці...
Але, мила моя, вже запізно
Рахувати образи оці.
Бо життя з опадаючим листям
Тихо ляже на груди земні.
І калини червоне намисто
Ще послужить тобі і мені.
Мо'ї посадить хтось кущик калини
В узголов'ї нам коло хреста.
Й під вагою холодної глини
Заніміють уста.

ТАРАС БУЛЬБА

*«Закрутив же нас хмелем Чигирин і Суботів,
блиск червоного півня і ніж з-за халяви.
– На погибель, ляхи! – Поки з нашого поту
не зростуть над Невою мости величаві».*

Jozef Łobodowski Pieśń Ukrainie.
– Paryż, – 1959, s. 11.

(Переклад з польської
Станіслава Гординського).

Ой, Тарасе, Тарасе, сивоусий козаче,
Загубив ти в поході двох вродливих синів.
За Остапом й Андрієм заголосить, заплаче
Їхня мати нещасна. Як сина ти вбити посмів?!

Але ти не почувеш ні прокльонів її, ні молитви,
Насідає погоня, то чого ж ти коня зупинив?
Шляхтичі гонорові живцем тебе схочуть спалити,
Чом ти бісову люльку так необачно зронив?

Лиш впивалися простором твої очі скорботні,
А була ще надія податися в Крим.

А по той бік ріки віддалялись врятовані сотні,
Але ти їх не бачив, бо застував дим.

Товариство зажурене пом'яне тебе чаркою в колі,
Дорогою ціною за наругу поплатиться лях.
Через всю Україну запалають маетки й костьоли.
Запечеться, мов шрам, твого полку хороброго шлях.

ПОХОРОН ПОБРАТИМІВ

Диптих

I

«Воскресають лише там, де є могили».
Фрідріх Ніцше.

Нарешті замовкли гармати,
І на сході зажеврив світанок.
Будем вбитих друзів ховати
В цей завітчаний мальвами ранок.
Панахиду по вбитих відслужимо.
Горе... Біль... Й молитва на вустах...
А гайвороння – чорними ружами
Повсідалося на хрестах.
Тричі сальва полохала небо.
Вбитих вже обвінчали віки...
Й гайвороння – закрило півнеба,
Мов жалобні вінки.

II

Стоять дерева між могил,
Високі-дужі.
А гайвороння вкрило схил,
Мов чорні ружі...

СПОМИН

Десь скрипить серед ночі сосна.
Пригадав тебе ніжну таку.
І рояль, наче чорна труна,
Задрімав у кутку.

А на Сході лютує війна.
Зачаїлись на чатах кущі...
Й підкрадається тихо до мого вікна,
Х т о с ь у чорнім плащі.

Заховалась в пільмі далина.
Мо' хоч там я зустріну людину...
Важко й глухо скрипіла сосна,
Наче постріли в спину.

НА ЦИХ ГОРАХ...

На цих горах здавен загіздилися хати.
І весна сюди пізно приходить в гості.
Тут пшениці й садам не рости, не цвісти...
Лише небо й каміння у цій високості.

Бачу: прудко рікою промчали плоти.
Одинокий орел понад хмарами лине.
То чого ж ви не хочете, люди, зійти
У багаті і теплі долини?...

То чого ж ви торуєте в дикім краю,
Де пісок, і каміння, і холод?...
«Прадідівські могили і землю свою
Не залишим ніколи!».

Ти, чужинцю далекий, із теплих долин,
Ти не знаєш ще нашого літа.
Ти не бачив казкову красу полонин,
Ти не чув, як ридає трембіта...

ПАМ'ЯТЬ ЛІТ

Пам'ять літ моє серце пече,
Трусить тіло, мов грушу.
Бо той погляд камінних очей
Спопелив мою душу.

Що було – відбуло, відпливло...
Й перейшло крізь розірване серце.

Наче сплеснуло тихо весло,
Як в дзвонковій криниці відерце.

Поверніться, заждіть! Вам кричу!
Лиш зачасний гомін з діброви...
Твої очі ще й досі печуть,
І здивовано підняті брови.

Ген полями промчав суховій,
Кинув листя багряне у звори.
І дивились на мене очима повій
В шати осені вдягнуті гори.

ЧЕРЕЗ ЗАМЕТИ СНІВ...

Тужавіють думки в заметах сніговіїв.
Заходять наші дні у білий саван снів.
І лиш в очах зірниць ще жевріє надія,
Бо цей короткий день іще не відгорів.

Бо світить ще в лице скупого сонця промінь.
Й високий диму стовп до неба доліта...
Через замети снів – вчуваю тихий гомін,
Й подзвіння днів нам пам'ять заміта.

А вечір-молодик – слухняний вісник ночі –
Розвісить ліхтарі, й умить зітре блакить.
Й заплачуть в димарях химери-поторочі,
І в сутінках п'яних щось грізне прошумить.

МЛИН

Дерев'яний млин
Перемелює на стертих жорнах
Спогади...
Смакує пахощами борошна...

Станіслав НОВИЦЬКИЙ

ФРОНТАЛЬНЕ СКЛО

ПАМ'ЯТІ 32-33

заховай
закопай
загорни у рушник
білий хліб
білий день
білий час
сумовиння і втіхи
загорни у рушник
краплі
крові
пролітої
нині
заховай
закопай
щоб не бачили
пси
кагебісти

пам'ять горне
журбу
поміж яром
і лісом
де молились
Ярилу
старці

заховай
закопай
загорни у рушник
білий хліб
чорний день
краплі крові
проліті тобою...

«Як тобі ведеться там, Василю?»
Іван Драч

як Ви там
за обрієм
за тином ?
де беруть свій холод
полюси
де ви
хто молились і любили
вже давно не чув
я голоси...
все питаю
та не чути
глухо...
вітер віє на чужі
хрести
поміж вас
але не з вами
сухо
ще сльозі
і повняться світи
вічними
я ще живий
не вічний
не німий не інший
не чужий
і летять орбіти по
дотичній
до гіркої
крайньої межі

як Ви там
за обрієм
за тином ?
вже давно не чув
я голоси...

В саду мовчання
кожен листок на дереві
слухає тишу

і так аж до вечора
до тієї пори доки сонце
буде прощатися з цим днем
дивлячись на листки дерев
у цьому саду
також слухаючи цю тишу
яка досі там
вона ходить поміж дерев
і збирає яблука
але сьогодні вона дивиться
на яблуневий сад
а дерева слухають тишу
весна 2022

пастух гоне череду
зараз він пройде з нею повз
вишневий сад
а далі спуститься у балку
а потім піде до лісу
на далеке поле
де завжди зупиняється

пастух жене череду
через село
але де він був знає тільки
він
череда прийшла
тепер село дивиться на череду
весна 2022 року

свічка у старій церкві ще горить
зараз хтось підійде до неї
похиливши голову
і подумки собі скаже
як вона довго горить
думаючи про людину яка її
поставила

свічка горить у старій церкві
наповнюючи тишу теплом
і нехай горить
нехай вона кличе людські
душі до себе ...

весна 2022

Т. Карабовичу

це як спогад
кожного вечора згадуєш
а потім тиша
як завше
у цьому світі холодно
навіть тоді коли
цвітуть каштани
бо цвіт каштанів холодний
і так кожен день
крізь відчуття цього холоду
навіть біля чужого вікна
де цвітуть каштани

тільки можна відчути інакше
коли думаєш про тепло...

весна 2022

збуди мене одвічним смутком поля
і я прокинусь дивлячись на те
як птиць земних до себе кличе воля
яка отам де поле золоте

і ця печаль крізь ранок і туман
прокинеться вітрами степовими
та цезне біль твоїх завчасних ран
і вороги помруть печаллями твоїми

Залюблено торкаючи плече
ти думаєш ти просто відчуваєш
і час мина як човен що пливе
і ти живеш а потім теж минаєш

як тлінна мить коли немає світу
як щось чуже – одвічна самота
або це кров яку було пролито
щоб правда відцвітала світова

а ти ідеш та кожна суть чужа
чужі стеги чужі тобі дороги
і мить земна тепер не ожива
і ця земля для тебе чужина

квітень 2022

Вертаюсь до тієї миті
до спротиву душевного ества
коли душа із юності прошита
як згорточок сільського полотна

Душа – складна будова світу
відлуння днів блукає в самоті
і вже печаллю душу не зігріти
і не почути дзвін у самоті

Прокинутись забути сенс буття
і тільки мить зостанеться єдина
на те щоб не відчути каяття
тобі в житті чужа мені людина

Ти не відчула любовщів і втіхи
як не відчула горя і біди
прокотиться одне єдине лихо
але вкраїнське серце омине...

березень 2022

не бійся патрона в патроннику
не бійся що хтось перестане дихати
кожної миті обираємо щось чуже
коли немає надії
немає шансів побачити нове світання
коли ти прощаєшся зі своїми рідними
подумки

так може зробити тільки
справжній чоловік
котрий обирає смерть
у вічнім світанні весни
у вічній печалі життя

лютий 2022
Харків

ти повертаєшся проходячи
крізь тіні зимових дерев
думаючи що так і треба
що кожен з нас повинен
пройти через терні
кожен шлях
кожен твій порух руки
я відчуваю на відстані
навіть твій образ
крізь тіні зимових дерев

тільки в уяві сну
можна відчути твою присутність
у розумінні твого образу

відчути запах твого волосся
побачити синь твого погляду
кожної ночі крізь тінь
зимових дерев

лютий 2022
Харків

І знову на південь
знову пахне дорога вином
знову час
нагадує мені про плин світу
і так ніжно мені від
чорного поля осіннього
золота
чорного поля минулого
літа

знову південь
і знову дорога
що у серці своїм бережу

січень 2022

Харків

зима зимою
паморозь на квітах
на пізніх квітах
пізньої весни
і тільки ти
минаєш наче пам'ять
як пізні квіти
пізньої весни

але цвітіння
біле і тривожне
крізь сніг і сни
насниться і завмре

як білий цвіт
як паморозь на квітах
як щось чуже
як смуток самоти

січень 2022

«Ой у лузі червона калина»

Запахла калина
у тихому лузі
у тихім світанні
у тихому дні
і доторком ніжним
вона відчувала
цвітіння акацій
на білому тлі

де можна почути
солов'я і синицю
у білім мовчанні
цієї весни

де тїнь як цвітіння
омана і велич
де тїнь як печаль
солов'я і весни

Білий цвіт на вітах абрикоси
білий сум цвітіння і суми
я прийшов побачити й відчути
те цвітіння вічно молоде

те цвітіння ще тобі насниться
чистим вітром в нашому саду
не судилось знову нам зустрітись
нам зустріти весну молоду...

10.12.21

Харків

ти десь у клятому полі
ти вже знаєш свої сектори
знаєш звідки вони підуть
і навіть приблизний час
дивлячись крізь приціл автомата

зводячи мушку з ціликом
хоч насправді ти цього не будеш
робити
бо ти на цьому полі
а не на стрільбищі
і тут не грудні фігури
а дещо інше
тут немає часу зводити
цілик з мушкою
ти просто будеш бити чергою
спершу зі страху
а вже потім через звичку
ця черга увійде в твою свідомість
знай це
спочатку ти будеш закривати очі
ховаючи голову за землю
а потім будеш дивитися
у напрямок тих секторів
які ти вже вивчив напам'ять
як отче наш
бо це не стрільбище
а кляте поле
і ти тільки встигай споряджати
магазин на цій земляній
поличці...

весна 2022 року

Воскресни із полум'я
і нехай біля цього вогнища
виросте калина
нехай вона буде високою
нехай вона щовесни
сниться мені своїм
білим цвітом

Нехай я згадаю про тебе
як про мить мого життя
поміж садом і терновими
гіллями
Пробач мені
цей білий цвіт на калині

пробач мені ту забуту
мить
літнього вечора на
берегах річки Сіверський
Донець

6 березня 2022
м. Харків

Мало землі
як же мало землі для них
а якщо точніше для їхніх тіл
я не знаю як їх звати
я не знаю хто їхні матері
хто може мене переконати що
вони згинули даремно
їхні душі мені чужі
їхні сльози мені нестерпні
я не знаю їхніх імен
я не знаю їхніх матерів
Але я знаю кожного свого брата
але я знаю кожне ім'я своїх
навіть знаю їхніх матерів і сестер
знаю де вони народилися
знаю їхніх коханих
які чекають кожного дня їх голоси
але я не знаю навіщо їм
моя земля
навіщо їм їхня кров
яка пролита на полях моєї
землі
мало землі
як же мало землі для
їхніх тіл
і для нашої пам'яті
березень 2021 року

Лесі Степовичці

треба йти степом
щоб дійти й побачити
Дніпрові пороги
а далі за Дніпром також степ
де цвіте полин
там можна почути тишу
яку слухають коні
які лежать на скошеному сінні
дивлячись на сонце

отам де Дніпрові пороги
де Хортиця
отам де степи...

весна 2022 року

Ірині Мироненко

колись все ж
можна було дивитись на ці
поля
по дорозі на Вовчанськ
дивитись на сосновий
ліс
на берегах Сіверського Дінця
взимку тут завжди ловили
рибу
і здавалось так буде завжди

слобожанський вітер
б'є мені в серце печаллю
тепер там немає тиші

як і рибалок з вудками
біля соснового лісу

2022 рік

ПУБЛІЦИСТИКА

МУЗЕЙ ПІДСТУПНОГО УКРАЇНОФОБА

«Если продумемся, в карты играя, поедем на Волынь для обрусения края, или выпросим комиссию на Подоле и останемся там как можно доле. Начнем с того «обрусение», что каждый себе выберет имение. Действуя твердо и предвзято, можно добратъся до майората (права на пожиттєве успадкування власності – авт.).

Прикрий для української національної свідомості жарт від Козьми Пруткова. Таким псевдонімом у 50-60 роках ХІХ ст. прикривалися кілька уїдлих літераторів. Їхні серця не зачіпала гірка доля багатостраждального народу України. Жартували собі на втіху. Висміювали потворні явища дійсності.

У даному разі гріш ціна в базарний день тому, як саме «продумся» потомственный священник Афанасій (який з нього в біса Опанас? – авт.) Булгаков, що народився в селі Байтичі Брянського повіту Орловської губернії – теперішній Жирятинський район Брянської області. Головне, що націлився не на Москву, а на «обрусение». «Добрався» через Новочеркаськ не лише до Києва, а й до «майората» у вічному місті на дніпрових кручах.

У православних немає целібату – від латинського caelebs. Нежонатий. Холостяк. Католицьким священникам заборонено вступати в шлюб. Афанасій, про якого мова, обвінчався, щоб далеко не ходити, з дочкою священнослужителя. Сподобився прижити з нею семеро дітей. Первістка назвав Михайлом. Богослов, що пильнував, як цензор, за дотриманням канонів християнської релігії, «выбрал имение» на Андріївському узвозі. Проживав там із сім'єю з 1906 по 1919 р. В тому будинку під № 13 відкрито 1989 р. Літературно-меморіальний музей М. Булгакова як філію Музею історії Києва. Запададливі прислужники Кремля після тривалої перерви узаконили «майорат». Музей історії Києва позбувся приміщення. А до вотчини Булгакових як раніше, так і тепер відчинені двері для «приверженцев русского мира». На тій же вулиці знемагав перед тим, як розпрощатися з білим світом, Іван Семенович Нечуй-Левицький. Але нікому з так званої еліти в Україні не спало на розум увічнити пам'ять видатного українського письменника.

Іван Семенович прожив у Києві, що його любив душею і серцем, 33 роки. Оселявся в маленькій квартирці в будинку, що знаходився на вулиці... Пушкінській донедавна. Теперішній Терещенківській. Вона від яких тільки перейменувань не потерпала. Правду кажучи, є в Солом'янському районі вулиця Нечуй-Левицького. В місцевості Олександрівська слобідка. Пролягає від вулиці Божків Яр до вулиць Медвинської та Дежнева. Прилучаються до попередніх Над'ярна, Гайова, Шпильова, Траншейна... Усе те – поблизу Київського крематорію.

Після проголошення незалежності Української держави були звернуті з п'є-десталів пам'ятники Леніну, такому ж душителю української національної свідомості, як і царат, як і нинішні кремлівські верховоди. Обезголовлене бовваніє

перед Хрещатиком навпроти Бессарабського ринку. Патріотичних переконань активісти домагаються від влади врешті-решт достойно вшанувати Івана Семеновича Нечуя-Левицького. Поставити на безіменний нині монумент постать класика української літератури на повний зріст. Або увічнити рівного йому за відданістю рідній Україні Івана Франка. Чи збудеться диво? Покаже майбутнє...

В оселі батька М. Булгаков написав роман «Белая гвардия». Украй суб'єктивна, шкурницька розповідь про те, що відбувалося в Києві зловісного 1918 року. Московська критика не схвалила твір через те, що виставлялася на показ «доблесть» «класових ворогів» – білогвардійських офіцерів. Коли ж з «ворогами радянської влади» Сталін розправився, переважило те, що більшої ненависті до будь-чого українського, ніж у «Белой гвардии», навіть у російській літературі недостатньо. А це для правлячих комуністів – як медом по губах. Загалом творча спадщина М. Булгакова просякнута тією ж самою «денаціоналізацією», з якою теперішні рашистські варвари-мародери замахуються на геноцид українського народу.

До того ж автор-українофоб переробив прозове читиво на п'єсу «Дни Турбиных». Зовсім не випадково, а з усе тим же колонізаторським наміром появилася кілька екранізацій п'єси. Атож. Як же не пропагувати в кіно й театральних залах позавчорашнього СРСР, що головний герой «Турбин» «вступає в бой с петлюровцями»? І що ж у підсумку? Або, точніше, в осаді. До музею Булгакова усе ще відкриті двері. Міністерство освіти України рекомендує ввести в шкільні програми «Собацьє серце» М. Булгакова. Було в історії людства, що католицькі церковники торгували наліво й направо так званими індульгенціями. Кому завжди «відпускали гріхи», аби тільки за плату. Хоч і минулося неосвітненне, та чи не за тим же взірцем учиняють чиновники в Міністерстві освіти України? Та ще й придумали підставу. Затягують у шкільні програми «народжених в Україні». За цим «критерієм» можна одурманювати підростаючі покоління будь-чим зловорожим.

Граф Л. Толстой (1823-1910), почесний академік Петербурзької А. Н. повчає: «Сила влади тримається на неосвіченості народу, й вона знає про це і тому завжди буде боротися проти освіченості. Пора нам зрозуміти це». Теперішні глашатаї ідеології – спеціалісти з 95-го телевізійного кварталу. Ніколи раніше не були помічені не те, що у відданості, а хоча б у прихильності до української національної свідомості. Озвучене ними компрометується інтелектуальним убозтвом. Десь у VI ст. н. е. предковічна українська мова запозичила з німецької примовку: «не варто виплескувати з водою і саму дитину». Є й український відповідник: «Не відсіяти з половиною і зерно». Олексій Толстой (1882/83 – 1945) – із роду Толстих. Догодив Сталіну романом «Петр I». На дзвінок із кремля старорежимний слуга графа не боявся відповісти: «Барин изволили почивать-с». Хіба ж не проситься до якнайширшого оприлюднення прозріливе з-під пера автора трилогії «Хождєние по мукам»:

«Є дві Русі. Перша – Київська має свої корені у світовій культурі. Ідеї добра, честі, свободи, справедливості розуміла ця Русь так, як розумів її весь західний світ.

Є друга Русь – Московська. Це Русь тайги, дика, звірина. Ця Русь зробила своїм національним ідеалом криваву деспотію і дику лютість.

Ця Московська Русь звіддавна була, є та буде повним запереченням усього європейського і заклятим ворогом Європи».

Вадим ПЕПА.

Як нас робили нациками

Міт про українських фашистів, нациків, «бендеровців» виник не сьогодні. Російські ідеологи плекали його роками й активно доносили до найтупіших голів настільки інтенсивно, що тепер будь-яка стара пантофля озвучить як по писаному, з ким воює Росія. Будь-який останній російський бомж розповість про те, що Україна просто мусить бути знищена, її не повинно існувати взагалі. Бо так для Росії, ба навіть для світу, буде спокійніше.

А при цьому озвучується мантра про «братські народи» і про «адін народ». Поруч із цим ішла мова про приєднання України до Росії, проти чого виступала жалюгідна жменька «гнилої» інтелігенції. Бо ідея поневолення України жевріла в рядах росіян завжди.

Не обійшлося і без дискусій, що робити з Західною Україною, яка не вписується в красиву картину Мало- чи Новоросії. Затулін 25 лютого в програмі Соловйова допустив можливість залишити «за хунтою» Львівську область. На цю ідею відразу накинулися рашисти, волаючи, що «Львов тоже нужно брать» і «освобождают всю Украину», вважаючи, що на практиці це означатиме «нацистский рассадник, поддерживаемый всем цивилизованным Западом», який буде постійно висіти дамокловим мечем над Росією, «угрожая распространением этих идей на всю Малороссию и дальше. Неужели непонятно, что нацизм нужно уничтожить в корне? Иначе теряется смысл спецоперации».

Але Затулін стояв на своєму, натякаючи, що Львівщину їм не віддасть Захід, бо ж не дарма посольства виїхали саме до Львова. «Потому что это и будет столицей той Украины, которая будет баловаться с этой нацификацией». І, мовляв, Зеленському під час переговорів треба «показать этот путь на Запад (во Львов), чтобы не загонять его совсем в угол, куда он должен переместиться вместе с посольствами».

Та були й інші грандіозні плани. Всю Малоросію планувалося передати на рік-два під протекторат Росії. За цей термін повинні були налагодити «вещание российских и местных денацифицированных электронных и печатных СМИ», щоб нейтралізувати промивання українських мізків. А потім різні області могли б самі вибрати, котрі з них тягнуться до Росії, а котрі до самостійної державності у вигляді Мало-Новоросії.

Просто 25 лютого ще всі, як і Сергей Марков, вважали, що «подавление сил ВСУ займет 2-3 дня».

Та з часом, коли рашисти переконалися, що ні за 2, ні за 3, ані за 30 днів не вдалося захопити Україну, апетити схудли. Тепер заговорили про те, що у всьому винні євреї, які вирішили створити в Україні новий Єрусалим. А вже наприкінці травня стали писати про те, що «первоначальный план российской СВО очевидно имел конечной целью... сохранение украинской государственности! При ее реформатировании в удобоваримый для местного населения и безопасный для России вид».

Але водночас ніхто не відмінив біолабораторій, штучного поширення ковіду. На базі Червоного Хреста в Маріуполі виявили дитячі медичні карти з інформацією про здорові органи цих дітей. Це викликало пожвавлення в

рядях рашистів. Бо ж зазвичай (???) лікарі виділяють хворі органи, а не здорові. Відразу вигулькнула версія про чорних трансплантологів: «найдені доказательства», що «украинские националисты в течение долгого времени организовывали доставку в Европу человеческих органов».

Українські націоналісти, які останнім часом набирали менше відсотків від партії Рабіновича, вирости в рашистській пропаганді до монструальних розмірів. Це дуже хитрий хід. Бо якось незручно воювати з «братями-славянами», а ось із «фашистами» – миле діло.

Таке політичне тавро виникло далеко не спонтанно – його витворили й обсмоктали саме для сьогодишньої війни. Для московських політтехнологів важливо було, щоб про український фашизм заговорили самі українці. Тому вони створювали і підтримували розмаїті політичні організації, які насправді були клонами і фантомами. Наприклад, у 2001-му – КІРС (тобто «комуністичну партію», але вже не Радянського Союзу, а «робітників і селян»). У 2003-му вона вже заговорила про «український націоналізм» і про те, що «останнім часом в Україні спостерігається активізація наступу на демократію і на комуністичну ідею, поширюється націонал-фашистський рух», «Наша Україна – націонал-фашисти наших днів». Завершилось пшиком: КІРС на парламентських виборах 2004-го набрала аж!.. 0,41% голосів. Після цього вже дихала на ладан, а в 2015-му була ліквідована.

Однак зерна розбрату були посіяні. Нові звинувачення у фашизмі залунали, коли Віктор Ющенко під час президентських виборів восени 2004 року відвідав Донецьк. Команда Януковича і бритогорова армія Ахметова перевершили будь-які прогнози щодо можливих подій. Ющенко зображали у вигляді Гітлера. А відповідно все населення Правобережної України, яка була за Ющенка, назвали фашистами. Ба більше: усі протести проти Ющенка на Донбасі вже тоді відбувалося під російськими прапорами! Лунали відверті антиукраїнські та проросійські лозунги. До боротьби з Ющенком залучили старих більшовиків, які імітували народний гнів.

«Впервые за всю жизнь мне было стыдно за Донбасс, – писав тоді донецький журналіст Сергій Гармаш. – Нужно было ощутить агрессию толпы, ее перегарное дыхание, чтоб понять, как близко мы сегодня были к катастрофе. Если бы пьяная толпа просто кричала «Ющенко геть», то это было бы политическое противостояние. Но когда антиющенковские настроения подстегивались именно межнациональными и межрегиональными символами и призывами – это разжигание межнациональной розни. Это репетиция гражданской войны!»

Але по сьогодишній день ніхто не відповів за ті провокації.

У 2007-му в Миколаєві Юрія Луценка зустрічали плакатами, які свідчили про серйозні зрушення у психіці: «Не отдадим родной земли ни пяди», «Фашизм не пройдет», «Фашистам и нацыкам не место на Николаевщине». Особливою «дотепністю» відзначався плакат у шести екземплярах «Луцик-цуцик – гав-гав-гав!» А з гучномовців лунало «бандеравець», «фашист» і «грозний враг трудящих». І все це на фоні російських патріотичних пісень.

У 2016-му комуніст Пйотр Сіманенка на світовому конгресі профспілок у Дурбані заявив: «Для Украины проблема усугубляется профашистским характером правящего режима, который саботирует выполнение Минских договорённостей, раздувает пожар гражданской войны на Донбассе, что создаёт реальную опасность ее перерастания в крупномасштабную войну, кото-

рая может вырваться за пределы Украины и взорвать обстановку не только в Европе, но и в мире».

Де зараз цей жук? Чому його ніхто не шукає?

А ось вам і колорадський жучок Стівен Кoen, який у журналі The Nation у травні 2018 обурився, що українські неонацисти отримують всебічну підтримку вашингтонської адміністрації. Бо він не сумнівається в причетності українських радикалів до появи снайперів на Майдані і до подій в Одесі в травні 2014 року, у створенні пронацистських формувань на зразок «Азова» і «до постійних нападів вуличних «штурмовиків» на геїв, євреїв та етнічних руських».

Жучок навіть не замислюється над тим, хто насправді керує такими діями, усіма цими смолоскипними маршами, образливими написами, підпалами національних товариств, проявами гомофобії. Зате приплив сюди євреїв і росіян, які можуть жалітися на образи хіба на побутовому рівні, бо в державі, де майже всі олігархи не українці, де президент і ціла когорта міністрів – євреї, бачити прояви антисемітизму смішно.

Кожен злочин мусить бути покараним. Не покараний злочин має здатність кільчитися і врунитися, а відтак переростати у монстра. Усі ті, хто нахненно роздмухували привид фашизму в Україні, мусять постати перед судом. З Леонідом Кучмою в тому числі, адже це він стелив червоні доріжки перед усіма проросійськими партіями, які у своїй ідеологічній пропаганді козирили «фашизмом» і «бандерівщиною».

Мусять відповісти й комуністи та колишні регіонали, які влаштовували напередодні Майдану антифашистські конгреси і походи. Мусять відповісти всі, хто голосував за Харківські угоди. Саме завдяки усім цим кремлівським пройдисвітам вдалося доволі успішно поширити антиукраїнську пропаганду і задурманити голови як бойовикам на Донбасі, так і багатьом росіянам. Кров не тільки на руках російського агресора, але й на руках цієї п'ятої колони, яка почуває себе аж надто комфортно, зробивши все для того, щоб вона пролилася.

«Іван Чендей: пам'ять і вічність»

(До 100-річчя письменника)

28-30 вересня в Закарпатському інституті післядипломної педагогічної освіти відбулася Всеукраїнська науково-практична конференція з міжнародною участю «Іван Чендей: пам'ять і вічність до 100-річчя письменника». Конференція розпочала свою роботу з покладання квітів на могилу видатного майстра слова та молебня за упокій його душі.

29 вересня 2022 року – основний день роботи Всеукраїнської конференції. Учасників конференції урочисто привітали Чубірко Володимир Володимирович, голова Закарпатської обласної ради; Марусинець Мар'яна Михайлівна, директор департаменту освіти і науки, молоді та спорту Закарпатської облас-

ної державної адміністрації, доктор педагогічних наук, професор; Жулинський Микола Григорович, директор Інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка Національної академії наук України, доктор філологічних наук, професор, академік Національної академії наук України; Кремінь Тарас Дмитрович, Уповноважений із захисту державної мови, кандидат філологічних наук, доцент; Лаба Михайло Михайлович, народний депутат України; Мушинка Микола Іванович, Іноземний член Національної академії наук України, професор, доктор філологічних наук; Сивохоп Ярослав Михайлович, директор Закарпатського інституту післядипломної педагогічної освіти, кандидат педагогічних наук, доцент.

До участі у конференції зголосилося більше 200 чоловік з п'яти країн світу. Подали свої доповіді – 47 осіб. Виступили – 28. Особливо цікавими були виступи сучасних чендеезнавців – Миколи Жулинського, Сидора Кіраля, Роксолани Жаркової. Своїми спогадами про батьків поділилися Наталія Скунць, донька Петра Скунця, побратима Івана Чендея, та Марія Чендей-Трещак, донька Івана Чендея. Серед науковців Закарпатського інституту післядипломної педагогічної освіти свої доповіді виголосили: Василь Химинець, Лідія Ходанич, Петро Ходанич, Роман Офіцинський, Наталія Ребрик. Захоплено сприйняли виступи Миколи Васьківа, Павла Вольвача, Світлани Боднар, Наталії Єржиківської, Михайла Приймича, Оксани Гаврош, Евеліни Балли, Оксани Кузьми, Олени Пекар та Віктора Новграді-Леци.

Викликали інтерес презентації нових видань Івана Чендея та про нього: «Щоденники Івана Чендея», «Листування Івана Чендея», «Антології Всеукраїнського конкурсу малої прози імені Івана Чендея: 2018–2022», колективної монографії «Особистості в культурно-освітньому просторі Закарпаття: Іван Чендей. Петро Скунць», електронного методичного посібника на допомогу вчителю «Вивчаємо творчість Івана Чендея в школі», а також книжкова виставка з фондів Закарпатської обласної універсальної наукової бібліотеки ім. Ф. Потушняка.

У рамках роботи конференції в ЗІППО, відбулося відкриття Експозиційного простору «Мовне питання на Закарпатті в ХХ столітті»: було прочитано лекцію «Мовне питання на Закарпатті в ХХ столітті» (доц. Ребрик Н. Й.), відкрито виставку раритетних видань з приватних колекцій викладачів інституту (доц. Сивохоп Я. М., доц. Ребрик Н. Й., доц. Качур Б. М.); переглянуто відеоматеріали «Відомі особистості Боржавської долини» з Білківського закладу загальної середньої освіти I-III ступенів Білківської сільської ради (директор Попович О. І.); в Ужгородській загальноосвітній школі I-III ступенів №20 – ліцеї «Лідер» проведено засідання літературної кав'ярні «Українська мова на Закарпатті в 40-их роках ХХ століття. Іван Гарайда» (учителька Сугоняк В. Б.).

Крім того, відбулися екскурсії до Меморіального будинку-музею Федора Манайла, з яким Іван Чендей працював над кіношедевром «Тіні забутих предків» С. Параджанова, в Ужгородський хрестовоздвиженський греко-католицький кафедральний собор, зустрічі з народним депутатом Верховної Ради Іваном Коршинським, академіком Миколою Мушинкою в Пряшеві та Левком Довговичем у Кошицях.

Конференція засвідчила великий інтерес до творчості Івана Чендея і переконала присутніх у потребі вивчення її в загальноукраїнському курсі літератури.

Наталія РЕБРИК.

ПОЕЗІЯ НА ХВИЛЯХ ЖИТТЯ

... Коли спілкуєшся із Василем Густі, вражає його просвітлена життєлюбність.

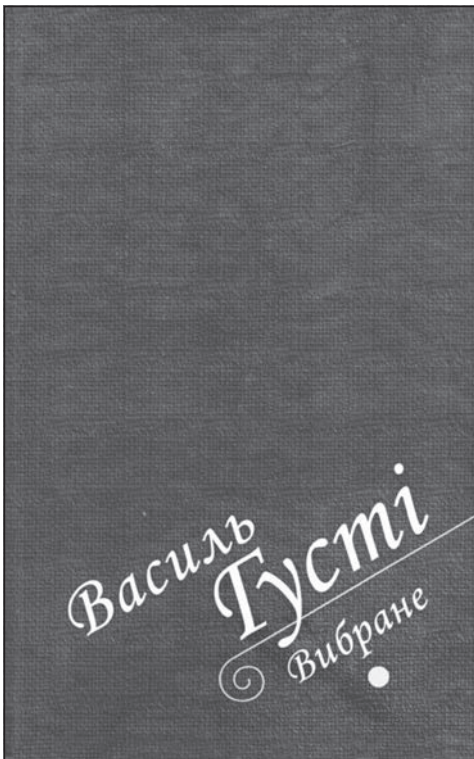
... Коли читаєш поезію Василя Густі, полонить відчуття безмежного захоплення світом природи і через його константи мудре осягнення письменником вічного смутку і вічної радості життя («В моїй господі/ Є для всього місце – / Для радості,/ Для смутку,/ Для садів»).

Така поезія є затінком для стомленої душі, коли природа, наче тінь маскує зморшки, сльозу; підсилює чи згущує колір; змінює обриси предмета і вже загадка – йдеться про жінку чи ріку, чоловіка чи птаха; зберігає таємниці і захищає від надмірного сонця, отже дає той мінімальний прихисток вразливому серцю, що необхідний для його биття. («Я тут один./ Вже ватра догоря. / Мої думки – / Про тебе./ Лиш про тебе./ Останній лист горить,/ Немов зоря. Але чомусь захмарюється/ небо»).

Водночас варто усвідомити, що майстерне нанесення пейзажної світлотіні у вірші вимагає докорінного розуміння природи і природи людини, аби знати «де довжити, а де коротити» лінію, аби пластика твору робила модель впізнаваною. І тоді можна «сплітати» віття дерев із постатями людей, малювати сади, що відходять у потойбіччя за господарем, травинки переливати у дівочі стрічки, небо у вино, кригою сковувати ріку, начеб людину несвободою та буденними суєтами («Із чола мого змила/ Ніжно втому і піт/ Я немов народився / В другий раз на цей світ.../ Привітала мене/ Так ріка неспроста.../ Натомила її/ І мене самота»)...

Сприйняття факту спільносуності всього живого на землі, радість від гармонії тварного світу й насолода від простоти буття на природі, що притаманні ліриці В. Густі, насправді закорінені в цивілізації людства з часів античності, коли співці насолоджувалися природою, красою, гармонією в людині, працею на землі («О, над усе щасливі хлібороби!» – сповіщав Вергілій), асоціюючи ці поняття з тим, що добре. В сучасну українську літературу такі мотиви перейшли із творів епох Відродження та Бароко зі знаменитим «Садом божественних пісень...» Г. Сковороди, в якому, вслід за античними митцями, оспівується мудрість природи, радість від роботи на землі, бо ж саме бароковому часу властивий смислотворчий ланцюг «Бог – природа – людина».

Тож такий спадок європейської культури трансформувався на нашій землі й у ХХ ст. та, як ретельно простежив знавець світової літератури

Л. Новиченко, перейшов в український неокласицизм, найяскравіше виявившись у творчості Максима Рильського, «поетичне природознавство котрого не тільки вчило своїх сучасників високій культурі спілкування з природою, воно й соціальну свідомість цих сучасників зіграло повіями щирої і теплої людяності» [Новиченко 1993, с.126].

На Закарпатті споріднений відчуттями з М. Рильським був поет Юлій Боршош-Кум'ятський, та у твори останнього вплітався також (як ми дізналися згодом з проскрибованих віршів) і щедрий християнський мотив. Цікаво, що письменник Петро Скунець дуже тонко вловив і відтворив з'єднувальну ланку любові до суцього у Ю. Боршоша-Кум'ятського й у В. Густі. У поезії-сильветі «Ю. Боршошу-Кум'ятському» він сповіщає: «Я відливав слова у кулі, / боровся я, / а він – любив». У вірші, присвяченому Василю Густі, зауважує на художній специфіці його світосприймання: «і от сьогодні в час такий трудний/ поетам що лишається? – любити,/ любити світ ненависний, брудний».

Любити світ – через природу, людину, відчуваючи їхню красу, естетику праці, взаємозалежність, – це й становить ту вітальну силу, що є основою і генетичної вдачі Василя Густі, і поетичного мислення митця.

*Ясним багрянцем засвітилась гора.
Від того світіння нестерпно не спиться...
Це знову настала вінчальна пора –
Пора золотого осіннього листя.
Пора, що нагадує нам про красу,
Таку дорогу вже тому, що минула.
Пора, коли мудрістю стане твій сум.
І мудрістю тою земля невмируща.*

Краса і словесний малюнок кольором близькі поетові, напевно ще й тому, бо з дитячих літ захоплювався живописом.

Проте у любові людина є не лише красивою, але й найуразливішою. Дехто ховає такий свій лик за масками брутальності, цинізму, вульгарності. Сутність і сила ліричного героя В. Густі в чистоті й відкритості духовних шукань та етичності у висловленні переживань, що тісно в'яжуться з архетипним світоусвідомленням і обізнаністю у зразках класичної європейської літератури та «естетики, яка полягає в ствердженні внутрішньої близькості понять краси і добра, краси й істини» [Новиченко 1993, с.112]. Можна б ще додати, що пізнання довколишнього світу природи пробуджує в ліричному героєві прагнення оберігати кожен форму життя, що присутня на землі, розуміючи її жагу до існування, і шукати ключ до розуміння життя в природі.

<i>Дивись, яку ласкаву казку</i>	<i>Зломити гілку. Ти ж в гостях.</i>
<i>Діброви відгомін несе.</i>	<i>Берізки милі, наче дітки,</i>
<i>Лише не смій зірвати квітку,</i>	<i>Гойдають зорі на листках.</i>

Таким чином, у поезії В. Густі відчувається постійний дух співпереживання, співчуття до всього, що оточує.

... Як істинному поетові муза явилася В. Густі у ранньому віці.

<i>Ледь колише Тиса хвилі,</i>	<i>Ніби човники маленькі</i>
<i>Ледь колише, ледь гойда.</i>	<i>Із верби вони падуть,</i>
<i>І на них листочки милі</i>	<i>І червоні, і жовтенькі</i>
<i>Верба ронить молода.</i>	<i>Вирушають в дальню путь. –</i>

так писав у тринадцять літ.

А вже наступний вірш, п'ятнадцятирічного юнака, на республіканській нараді

школярів-початківців, яку щороку організовувало Міністерство освіти України, «Вишеньки» серед сотні інших уподобав і високо оцінив Павло Тичина:

<i>Юну вишню</i>	<i>Стан дала</i>
<i>Осінь-мати</i>	<i>Стрункий, високий.</i>
<i>Заміж хоче</i>	<i>Стоїть вишенька,</i>
<i>Віддавати. Т</i>	<i>ріпоче:</i>
<i>Нарум'янила</i>	<i>– Мамо, заміж</i>
<i>Їй щоки,</i>	<i>Ще не хочу! [Хланта 2004, с.10].</i>

Хо́да Васи́ля Густи́-поета (народився 21 березня 1951 року в с. Королево Закарпатської області) починалась легко і багатообіцяюче: батьки ставилися з любов'ю і розумінням до синових змагань, його вчитель української мови та літератури П. І. Фединець підтримав дар свого учня й регулярно працював з ним (а була «між учнем і вчителем тверда домовленість: «Не говорити про успіх. Не думати навіть про успіх». Просто працювати щодня» [Хланта 2004, с.10]), вірші юнака відзначені районною літературною студією. Поетичні твори почав друкувати зі шкільної лави в обласній та республіканській пресі: в журналах «Піонерія», «Дніпро», «Україна», альманасі «Вітрила-68»; в студентські роки – кварталнику «Поезія-77», колективних збірниках «Добрідень», «Новоліття», «Суцвіття».

Варто пригадати про особливу увагу, яку приділяла Закарпатська обласна організація Спілки письменників України творчому юнацтву краю. При редакціях районних газет, у Будинках піонерів діяли літературні об'єднання молоді, проводилися творчі огляди і злети юних авторів, були регулярними зустрічі з письменниками краю. У 60-ті роки минулого століття опікувалися такими літературними об'єднаннями і Михайло Томчаній, і Юлій Боршош-Кум'ятський, і Іван Чендей, і Йосип Жупан, і Юрій Керекеш, і Юрій Мейгеш (котрі, до речі, частково теж свого часу пройшли молодіжні студії в «літературних школах» Ужгорода, Мукачева, Хуста, Тячева, пізнаючи ази письменницької творчості), і Володимир Ладижець, і Василь Поп, і Степан Жупанин, і Василь Басараб, і старійшина літературного цеху Лука Дем'ян...

Письменники були відомі всесоюзному читачеві, тож зрозуміло, яким авторитетом користувалися у творчій молоді. Такі спілкування породжували не лише обмін художньою спостережливістю, навичками викладу тексту, а й сприяли тяглоті літературних традицій, передавали життєвий досвід письменників, впливаючи на формування світоглядної системи молодих. Тому не дивно, що із генерації крайової юні, яка розпочала свою ходу в той час, відомими і знаковими в сучасності стали імена Дмитра Кременя, Дмитра Кешелі, Василя Густі, Миколи Матоли. І набутки їх міцно засновані на глибокому диханні рідних гір, які й відкрили шлях до вселенських партитур. Літературно-мистецьке об'єднання «Пролісок», що відвідував Василь Густі, працювало у Виноградіві при районному Будинку піонерів [Хланта 2004, с.10], а пізніше при редакції районної газети.

Середовище, в якому зростав поет, спонукало до зацікавленості історією й, відповідно, до написання творів на історичну тематику, зокрема циклу віршів «Козацькі ярмарки» [Хланта 2004, с.12]. Важливою складовою будь-якої творчості є можливість свободи висловлювання. Імплицитне розуміння цього постулату привело Василя Густі, тоді студента філологічного факультету УжДУ (нині УжНУ), до формування першої поетичної збірки «Універсали», в якій пропонував також і стилізовані козацькі філіппіки [Кремень 2011, с.13], але про видання такої книги не могло бути й мови. Згодом у форматі самвидаву підготував літературний збірник «Живиця». Після чого, ясна річ, уже йшлося до відрухування студента з вузу. Ак-

тивна участь у долі В. Густі доцента, кандидата філологічних наук, члена Спільки письменників Василя Попа, котрий очолював університетську літературну студію ім. Ю. Гойди, уможливила перевід нашого поета на заочне відділення філологічного факультету.

Лише нині, завдяки відкритим архівам, дізнаємося документальну хроніку того часу. Наприклад, про донос на поета: що «Густі Василь Петрович (с.Королево, студент Ужгородського ДУ) серед молоді висловлює націоналістичні настрої, пропагує діяльність Дзюби І., Симоненка В., Пастернака Б.» [Аржевітін 2020, т.2, с.274]. А далі за В. Густі велося спостереження і в час роботи літпрацівником Великоберезнянської районної газети (йому інкримінували націоналістичні погляди, що висловлював у віршах), і коли був літпрацівником обласного радіо [Аржевітін 2020, т.2, с.276]. Нині, ознайомлюючись зі «Списком учасників національно-визвольного руху у Закарпатті, які за наданими матеріалами Галузевого архіву СБУ не перейшли на бік радянських правоохоронних органів та продовжували залишатись у визвольному русі», знаходимо й запис – «Густі Василь Петрович, уродж. с. Королево» [Аржевітін 2020, т.1, с.56].

Як згадував лауреат Національної премії ім. Т. Шевченка Дмитро Кремінь (1953 – 2019), у 1973 році після «резонансної статті Володимира Фединишинця в журналі «Дніпро», де він згадав і молодих поетів Василя Густі, Миколу Матолу та Дмитра Кременя, з'явилася стаття академіка Миколи Шамоти, і де – в «Коммунисте України»!.. Він розгромив молодого тоді критика і оптом – молодих поетів, а головного редактора Юрія Мушкетика було знято з посади... Ясно, що злетіли з темплану й наші пречудові тоді перші книжечки» [Кремінь 2011, с.13]. Отже, вітри часу захоплювали двері видавництва молодим письменником Закарпаття на добру п'ятирічку (як іронізував В. Густі: «А хмурість хай сидить із бюрократами,/ Де на прийом любов роками жде»). Рукопис першої, поданої в 1971 році до видавництва Василем Густі збірки «Антитези» (але так і не опублікованої) через півтора десятиліття повернув нашому поетові «на той час своєму працівнику, редактору редакції художньої літератури з нагоди 35-річчя від дня народження тодішній директор видавництва «Карпати» Борис Гвардіонов» [Хланта 2004, с.19].

Вихід першої поетичної збірки Василя Густі «Перон» у 1977 році припав на завершення університетського навчання. А за плечима вже були – служба в армії, робота у редакції Великоберезнянської райгазети «Карпатська зірка», молодіжних організаціях, де він займався питаннями творчої молоді.

Назва збірки «Перон» – певною мірою поетова данина своїй батьківщині – селищу Королеву, до того ж місцю розташування залізничного вузла, і тут, на селищному клаптику землі, поєднались різні народи та культурні пласти, даруючи мешканцям неждани зустрічі й знайомства, а чоловікам пропонуючи нелегку працю на залізниці. Залізничником був і батько письменника. Тож залізнична колія пролягла життєвою дорогою родини Густі, котрій (батькові, матері, сестрі) письменник присвятив чимало поетичних рядків. Та назву збірки «Перон» можемо сприйняти і як поетичний мислеобраз: початок дороги в незнане.

На той час В. Густі вже пройшов у нелегких випробуваннях перший етап у «стосунках» із зовнішнім світом, і зміг втримати просвітленість душевної сили, що дала поштовх до життєстійкості, людяності, «заземленості», яку можна узагальнити формулюванням «благоговіння перед життям», виведеним автором філософсько-етичного вчення, лауреатом Нобелівської премії (1952) А. Швейцером. Бо ж *«етика благоговіння перед життям – це етика любові, розширена до всесвітніх меж»* [Швейцер, с.139], а *«всьяке істинне пізнання переходить у переживання»*.

Таким чином, – проголошує філософ, – знання про світ стає моїм переживанням світу... І це породжує відчуття внутрішнього зв'язку з ним... Воно наповнює мене відчуттям благоговіння перед таємничою волею до життя, яка проявляється у всьому. Воно примушує мене мислити і дивуватися, і веде мене до вершин благоговіння перед життям. Тут воно відпускає мою руку. Далі воно може вже мене не супроводжувати. Відтепер моя воля до життя сама повинна знайти свій шлях у світі» [Швейцер 1973]. Такий усвідомлений крок людини фіксує А. Швейцер, такий крок, видається, здійснив і В. Густі, маючи, звісно, душевні «перевисання» до відповідного світосприйняття.

Дебютна збірка «Перон» ввела письменника в когорту сімдесятників (серед котрих згадаємо імена: Д. Іванов, Ярослава Павличко, Теодозія Зарівна, А. Кичинський, І. Іов, Галина Тарасюк, Я. Ярош, Неоніла Стефурак, Галина Турелик, Марія Людкевич, Любов Голота, В. Моруга, В. Баранов, Г. Лютий...), поетична естетика котрих визначалася зануренням у внутрішній світ і вибудуванням взаємин із суспільством через особисто ціннісний материк відчуттів. Доцільно згадати – в те десятиліття у світовій культурі вже відкрито ведеться розмова і про кризу особистості, і про кризу суспільства загалом. У наших умовах нове покоління літераторів інтуїтивно звертається «за підтримкою» до першооснов: міфологічних образів, природопоклоніння, філософії серця., що давало можливість певного інакомовлення в тоталітарному середовищі і яскравого відкриття індивідуального поетичного стилю.

Отака відмінність між поколіннями шістдесятників і сімдесятників, напевно, й упала в око Петру Скунцю, коли писав передмову до книжки «Перон», де закликав автора: «згущувати поетичне письмо, урізноманітнювати поетичну символіку, суворіше відбирати мистецьку деталь для творення образу» [Скунець 1977, с.5]. Насправді Василь Густі «згущував письмо», але в його поетичній господі, як зізнався у ранньому творі, «Овідія в ній тужно грає флейта...», а не нуртують ноти письма шістдесятників. Хоча властивий поетові вірш емоційно здатний відтворити і драматизм ситуації, і трагедію. Як наприклад, у триптиху (написаному В. Густі у 16 літ), присвяченому поетові Дмитру Вакарову, що загинув у роки Другої світової війни в концтаборі:

*А він свій зір, ненавидячи Рим,
Віддав би за рабів його незрячих.
...Та з березневим небом ув очах
На дріт колючий впала пісня важко.
І розтавали на її плечах
Сніжинки білі. Білі, як ромашки.*

І майже одразу запросив Василь Густі у твори провідним образом осінь, яку зазвичай вважаємо супутницею дозрілих років. Але осінь – це сутність душевного світовідчуття письменника (до речі, свого часу дорікали і Миколі Матолі, мовляв, надто багато уваги приділяє життю старшини, а знову ж таки – йдеться про світовідчуття письменника), що пов'язане із дуже ранньою мудрістю, яку дарує людині сам по собі поетичний талант (тому й зазначав Д. Кремінь, що В. Густі у двадцять писав «сорокарічні» вірші [Кремінь 2011, с.13]). І цю мудрість можна б описати словами А. Швейцера: «моє знання песимістичне, але воля і надія оптимістичні» [Швейцер, с.144].

Осіня пора у віршах В. Густі – найчастіше місяць вересень. Вересень, що проходить під знаком ласкавого Сонця; це час, коли спостерігаються перші результати праці; коли окреслюється краса світу, що мовби здатна ушляхетнити й саму люди-

ну. А через класичний образ – дозрілого яблука – тема осені веде й до озвучення інтимної лірики:

*Гасло у Карпатах
Літо смерекове.
В погляді твоєму
Тугу я читав.*

*Розплелася в косах
Стрічечка шовкова
І упала тихо
В багрянцю трав.*

У збірці **«Перон»** простежується важлива складова сприйняття світу Василем Густі: всяке життя – це непізнана таємниця і до неї потрібно ставитися відповідно. Постійна присутність животворної природи вказує на цінність різних форм життя: від травинки до людини, почасти із абсурдним способом поведінки чи мислення. Як зазначав А. Швейцер, *«для людини по-справжньому етичної будь-яке життя священне, включно з тим, яке, з людської точки зору, перебуває на нижчій частині шкали цінностей. Адже хто із нас знає, наскільки важливий інший вид життя і сам по собі, і в цілому світі»* [Швейцер, с.140].

*Хтось казав, що мужність – то незламність,
Ніжності твоєї антипод.
Та було між нас дівчатко ніжне,
Що озвалось раптом, мов зі сну:
– Хлопці, хлопці, мужність – це підсніжник,
Що повірив першим у весну...*

Після видання першої збірки В. Густі прийняли до Спілки письменників (1978), і далі до читача йшли збірки: *«Жадання дороги»* (1982), *«Обличчя»* (1985), *«Простеліть мені, мамо, рушник»* (1991), *«Пригорщ краплин»* (1991), *«Калина в інеї»* (1991), *«Зерно в ріллі»* (1996), *«Прибайки з таратайки»* (1997), *«Між берегами тиші»* (1998), *«Тиса камінь обтесала»* (2001), *«Подарунок від інвестора»* (2005), *«Березове колесо»* (2005), *«Опрісники»* (2006), *«Ріка під кригою»* (2009), *«Полин гіркий, полин солодкий»* (2012), *«Зоря Біловежі»* (2013), *«Закарпатська валюта»* (2015), *«Світанок у День Анни»* (2017), *«Притча про щастя»* (2019); віршована п'єса *«Як Рак-неборак Козу розуму навчив»* (2000), книги оповідок *«Пляшка бурзундського»* (2003), *«Молитва грішника»* (2017), літературознавчі роздуми *«Вклоняюсь колосу й зернині»* (2017). Окремі твори поета друкувалися в перекладі російською, німецькою, угорською, словацькою, румунською, киргизькою, осетинською, таджицькою мовами. Увесь набуток Василя Густі зафіксовано у Бібліографічному покажчику, що побачив світ до 65-річчя поета [Василь Густі: бібліографічний покажчик 2016, 164 с.].

Внутрішньо налаштований на оте *«благоговіння перед життям»*, В. Густі в активі різноманітних творчих процесів. Тож бере участь разом із Василем Попом в упорядкуванні антології малої закарпатської прози *«Сонце над Карпатами»*, яка вийшла словацькою мовою у м. Кошице (Словаччина, 1985); постає головним упорядником та автором передмови до антології *«Закарпатська поезія ХХ століття»*.

У 1986-1992 роки В. Густі працює в обкомі профспілки працівників агропромислового комплексу Закарпаття, де очолює відділ культурно-освітньої роботи на селі, а згодом у виконавчих апаратах обласної державної адміністрації, обласної ради – прес-секретар, завідувач відділу по зв'язках із громадськістю та ЗМІ, очолює прес-службу (1992-2001).

На громадських засадах з 1996 по 2001 рік Василь Густі працював відповідальним секретарем, а згодом – головою Закарпатської обласної організації Національної спілки письменників (2001-2005, 2012-2019), відтак натхненник поетичних вечорів, творчих зустрічей, мистецьких акцій (зокрема *«Зцілюще слово»*, *«Письменник – сільській бібліотеці, сільська бібліотека – письменнику»*), творчого спів-

робітництва з іншими письменницькими спілками та різними організаціями; був членом Ради НСП України.

Слід зауважити, що Василь Густі був одним із ініціаторів і реалізаторів створення Програми підтримки видання творів місцевих авторів, популяризації закарпатської книги та книгорозповсюдження, яка впроваджується і фінансується Закарпатською обласною радою й обласною державною адміністрацією. Завдяки цій програмі за майже чверть століття до крайових книгозбірень та бібліотек України надійшло сотні нових книжок. В. Густі натхненник і серед організаторів фестивалю «*Карпатська ватра*», що згуртував письменників Закарпатської, Івано-Франківської, Львівської, Чернівецької областей та українських літераторів Словаччини, Польщі, Угорщини, Румунії (2008, 2010, 2012, 2014, 2018); за його участі започатковується в краї і вкорінюється щорічний конкурс декламаторів художнього слова «Моя весна», присвячений пам'яті Івана Ірлявського.

Протягом останньої каденції на посаді голови Закарпатської обласної організації НСП України Василь Густі ініціював видання крайового письменницького альманаху, – продовжуючи традиції аналогічних збірників «Трембіта» (1926), «Альманах підкарпатських українських письменників» (1936), «Радянське Закарпаття» (1946-1957), «Карпати» (1957-1959), – «*Літературне Закарпаття*», що наразі має три випуски (2017, 2018, 2019) і представляє читачам окрім набутоків крайових письменників у галузі прози, поезії, драматургії, сатири та гумору, перекладів, літератури для дітей, творчості молодих, архівні матеріали і хроніку життя обласної організації НСПУ із початку третього тисячоліття, таким чином пропонуючи докладний літопис діяльності і здобутків колективу письменників.

Життєвий шлях та відповідні події наклали відбиток на осягнення письменником внутрішньої свободи як такої, що дає можливість «*знаходити в собі сили сприймати всі перипетії долі таким чином, що вони допомагають йому ставати більш глибокою і духовною особистістю, очищують його, допомагають зберігати в душі спокій і мир*» [Швейцер, с.138]. І ця здатність до регенерації внутрішніх сил знову ж таки йде від світла душі й життєлюбства, все того ж «*благоговіння перед життям*».

*В новітні бурі, все грізніші,
Судьба вривається моя,
Хоч журавлина тінь (їй не більше)
У просторі і часі я.*

*Тому без остраху і жалю,
Допоки сили є, іду.
А потім в невідомі далі
з журавлями відійду.*

Вміння тримати баланс, впевненість, що «*дух істини сильніший, ніж сила обставин*» [Швейцер, с.138] не означають, на жаль, ніби поет стає менш вразливим до життя. Поріг вразливості В. Густі, як і колір очей, незмінний, лише з часом додається смиренність, через яку теж доведеться пройти, а далі, як спостерігає А. Швейцер, така людина «*...все, що трапляється з цим життям, буде сприймати так, наче це трапилося з нею, вона надасть йому найбільшої допомоги, яку лише може надати; і якщо їй вдасться щось зробити для збереження і підтримки життя, це буде для неї великим щастям, яке лише може випасти на її долю*» [Швейцер, с.138].

І справді, підтримка енергії життя – одна з провідних здатностей Василя Густі, як у безпосередньому спілкуванні, так і в творчості: при редакції районної газети «Карпатська зірка» створює літературну студію «Яворницькі струмочки», з-під його пера виходять книги нарисів та спогадів про письменників краю «*Незвідана стежина думку кличе*» (1997), «*Кого я знав, кого люблю*» (2007), про журналістів Закарпаття «*Не все змивають хвилі часу*» (2014); Василь Густі є ініціатором проєктів: перевидання книг авторів, що відійшли у вічність (уже побачили світ твори

В. Матіїва, В. Ігната, В. Діянича); створення книг-спогадів про відомих письменників Михайла Томчанія, Юрія Керекеша, Василя Попа. І через особистість Василя Густі найвиразніше передаються в нинішній день ота тяглість поколінь у крайовому письменстві, яку пізнав сам у ранньому віці від старшої гарди літераторів, і традиції, які міг не лише прийняти, але й вміє передати.

*Тихо, наче крига, листя
Тихо шелестить.
Непомітно, наче сниться,
Все життя летить.*

Ясна річ, оцей *дух істини, що сильніший, ніж сила обставин*, явлений і в ліриці Василя Густі, що має, як слушно підмітила Лада Федоровська, *«шляхетську моральну скерованість. Звідси й... розуміння поезії: це не просто окраса буття, святковий серпанок, що часом чарівно огортає дійсність, а одна з визначальних сутностей життя, невід'ємна від його загальної природи, ота відбита у слові, нелегка, іноді й сувора краса земна»* [Федоровська 1983, с.124]. Тому, певно, поезія В. Густі в багатьох виявах має медитативний характер, тобто є роздумами про буттєві проблеми та питання життя, про етичні виміри людських взаємин, виявляє заглибленість у внутрішній світ ліричного героя, має монологічне мовлення (що в подальшому спостерігаємо у зб. «Жадання доріг», «Обличчя», «Простелить мені, мамо, рушник», «Тиса камінь обтесала»). А пейзажні замальовки по-філософськи змістотворчі, коли через, припустимо, опис статичного пейзажу, пейзажу-захоплення, проглядає «пам'ять серця», яка по суті й викликає цей пейзаж до життя.

<i>Як навколо сонячно і ясно! Наче юні припливли літа. Осені! Яка ти й справді красна! Осені! Яка ти золота!</i>	<i>Неповторні дні твої погожі Наче щастя те, яке таять. Бо сказати голосно не можна, Чим же душу спогади ятрять.</i>
--	--

Значимо, що звертання до природи сприяє лаконічності вірша, а за емоційним, «окличним» описом таїться незабутнє і невимовне враження сердечного страждання, що виливається контрастом до золота осені. Проте світла сила осені спонукає ліричного героя до наступних життєвих кроків. Літературознавець Л. Новиченко, пригадуючи рядки М. Рильського: «... для людини, як вона людина, Як має серце до людей відкрите, Саме страждання в щастя виростає», підсумовує: «яка гетевська, яка пушкінська, яка Лесина думка! І яка водночас індивідуально «рильська» [Новиченко 1993, с.122]. Так чи інакше, але відчуття ліричного героя В. Густі продовжують цей вічний умонастрій інтелектуалів (поезія ж М. Рильського близька авторові, тому неодноразово зустрінемо у його творах епіграфи з набутку неокласика).

Страждання – неодмінна риса вразливої душі – супроводжує і радість, і любов, і перемогу, і щастя героя поезії: *«І знаю я, яку тяжку покуту/ За це велике щастя понесу./ Та як я хочу шелест уст почути,/ Й тебе відчутти до краплини/ всю!»* Буває – душевний біль поєднується із почуттям відповідальності за долю іншої людини при свідомому чи несвідомому емоційному наближенні до неї.

Естетичні переживання й обдумування дійсності виринають у письменника часто із надпростотої ситуації, і дивно, емоційна напруга в таких віршах не спадає, хоч і тримається «на нитці» фіксації:

<i>Я – один. Картоплю вибираю. Скромний цьогорічний урожай. Горобець цвірінькає-співає, Не втомись, пташино, помагай.</i>	<i>Піт з чола долоню утерши, Задивився я удалину. Бачу я красу таку уперше, Величаву й трішечки сумну.</i>
---	--

*Все навколо мудре, урочисте –
Від травинки до високих гір.
Як би все це так цнотливо-чисто
Викласти у віршах, на папір.*

На факті зовсім буденному вибудувався у В. Густі твір (а пригадуються вірш М. Рильського «Коли копають картоплю ...» і невимовно ліричні сцени із романів «Жменяки» й «Тихе містечко» М. Томчания). «Заземленість» цього вірша робить його близьким читачеві, – через оту щорічну турботу про «хліб насущний», веселу «солідарність» в роботі людини і горобця, буттєвий, ще старозавітного виміру, обов'язок чоловіка «в поті чола їсти свій хліб», і через красу природи, яка й око милує, і врожай дає, і через споглядання людини на світ зі споконвічним прагненням висловитися точним словом про побачене, сприйняте. Хіба це не «благоговіння перед життям»? Як зазначала рецензент збірки В. Густі «Обличчя» Лада Федоровська, ліричний герой *«тому і щасливий, що зумів відкрити для себе світ простих радощів життя.,, щоби вбираючи в душу тепло звичайного людського добротворення, щедро віддавати його іншим»* [Федоровська 1986, с.184].

Заслуговує на увагу поетика віршів Василя Густі. Адже простоту, наспівність його текстів відзначали літературознавці і колеги по перу повсякчас. Зокрема, поетеса Ярослава Павличко, надзвичайно чутлива до метричної досконалості вірша, наголосила на милозвучності творів В. Густі, в яких використано: *«ямб, хоріямб, амфібрахій, анапест, хорей. Багатство римування ґрунтується на доволі розлогому застосуванні чоловічих і жіночих рим... Поетика синтаксису В. Густі багата на епітети, синоніми, а також паралелізми. Кожний вірш В. Густі відпрацьовує, що відчутно у досконалії техніці поетичного письма. Тут поет також заслуговує особливої пошани як і за працю, так і за саму позицію митця»* [Павличко 2011, с.139].

До речі, на порогах входження Василя Густі у національну літературу дослідник Микола Ільницький у книзі «Від покоління до покоління», оглядаючи проблемно-тематичний та стильовий зріз поезії 70-х років ХХ століття серед художніх пошуків П. Перебийноса, Л. Скирди, В. Затулівітра, Х. Керити, відзначив нашого поета й спостеріг, що *«голос В. Густі негучний, віршам не властива ускладненість асоціацій, але в кращих його творах струменить ліризм і самі об'єкти випромінюють світло чи музику»* [Ільницький 1984, с. 280]. Не дивно, що музикальність творів, пісенний характер художніх текстів В. Густі помітили композитори.

Перша пісня на слова В. Густі була написана, коли юному поетові було 16 літ. Цей твір під назвою «Полинь, моя пісне» (муз. М. Панченка) виконував на обласному зльоті творчої молоді Закарпаття ансамбль Ужгородського палацу піонерів (Хланта 2004, с.66-67). А за півстоліття вірші нашого поета покладено на музику С. Мартоном, М. Панченком, В. Гайдуком, М. Попенком, В. Теличком, С. Гігою, Зоєю Слободян, І. Козарем, П. Готвоні, В. Циганином, П. Матієм, І. Піровом, І. Густі та іншими. Виконують пісні знані співаки краю й України – Алла Кудлай, Петро Матій, Оксана Ільницька, Юстина Дідик, Олександр Садварій, Надія Копча, а також Державний заслужений академічний Закарпатський народний хор...

Результатом тривалої співпраці Василя Густі, як автора слів, з композитором та диригентом, заслуженим діячем мистецтв України Василем Гайдуком постала симфонія «Sabat Mater», а пізніше опера, присвячена Олександру Духновичу.

Із 80-х років ХХ століття В. Густі займається перекладацькою діяльністю. Читачам відомі його переклади з угорської мови поезії Ласло Фабіана, Андора Габора, зі словацької мови книг «Дотики душі» Й. Лайкерта (2014), «Брудні черевики» Вітя

Став'ярського (2014) та низки поетичних перекладів зі словацької, що увійшли до антології «Відкритий дім».

...Протягом творчого шляху В. Густі звертався до мініатюри – цікавого жанру, що вимагає чіткості мислення, точності висловлювання і новизни думки. Перші спроби намітилися у збірці «Перон», згодом були зразки хокку і цикли «Полонинські октави» та «Бризки з водограю» (зб. «Жадання дороги»), «Пригорщ краплин», хокку та переспіви мініатюр з Г. Кайтукова наповнили збірку «Обличчя», у книжці «Тиса камінь обтесала» вперше з'являється розділ мініатюр під назвою «Опрісники», а згодом прийшла до читача і збірка самих мініатюр «Опрісники». Як повідав автор: *«Доля подарувала мені опрісники не раптово, не відразу. Спершу припали до серця наші пісні-коломийки. Бо кожна як поетична мініатюра. Потім були поетичні мініатюри Олександра Духновича, Василя Довговича, Івана Франка... До серця припали прозові мініатюри Ірини Вільде з книжки «Окрушини»... А далі й сам спробував свої сили, придумавши «опрісники»* [Густі 2006, с. 3-4].

Мініатюри Василя Густі – це зазвичай сюжетні 4–8-рядкові твори із повчальним фіналом, подекуди алегоричного звучання із виразним іронічним настроєм, що є підсумком життєвих уроків, спостережень, досвіду. А вражень від життя було чимало: відрядження на новобудови колишнього Союзу – це і БАМ (Байкало-Амурська магістраль), і Новий Уренгой, Ужгород-Северний тощо; численні зустрічі з людьми у зв'язку з професійними обов'язками, журналістська праця (член Національної спілки журналістів з 2000 року). Особливо ваблять в «Опрісниках» мудрість поета й самоіронія: *«Коли завершити п'ятдесятку/ Буття вируюче твоє,/ Життя скінчиться – зваж, мій братку,/ А розпочнеться – життє!»*

Словом, поет живе як може і ділиться своїми роздумами з читачем, зігріваючи людинолюбством, гумором, іронією, простотою висловлювання, намагаючись тримати рівновагу, бо ж народжений на весняне рівнодення. А боротьбу проти негативу, зла, властивих людині, він провадить *«не з допомогою суду над іншими, а з допомогою власного суду над собою. Інших же прощає тихо й непомітно»* [Швейцер 1973]. Ця позиція наскрізна у творчості В. Густі, але в книгах «Березове колесо», «Ріка під кригою», «Полин гіркий, полин солодкий» позначилася вона на способі висловлювання, отож письменник звертається до ліричного аполога – оповіді морально-повчального змісту, що близька до притчі чи параболи і заснована на інакомовленні [Літературознавча енциклопедія 2007, с.86]. Варто зауважити, що початки таких висловлювань знайдемо в збірці «Перон»: *«Ось тут була криниця польова./ Тепер лише цямриночка печальна.../ Звичайно, це картина не нова, / А тим, хто здатен бачити, –/ повчальна»*. Бачимо, що природа й тут – невтомний супровід вірша, бо ж всяке *«духовне життя зустрічаємо тільки в межах природного життя»* [Швейцер, с.139].

Початки власного духовного життя ліричний герой, нагадаємо, відстежує від птаха Сонця – журавля, котрий прилітає навесні, приносячи душі для новонароджених. Звідси, вбачаємо, й прямує ця любов до світла, до сонця, що напоює поезію Василя Густі, наповнюючи її яскравими фарбами, теплом, душевністю і підносячи самооцінку читача, самоповагу, спрямовуючи його внутрішній світ до катарсису й оновлення – як і властиво самій природі під сонцем.

А. Швейцер стверджував: *«будь-яка форма живого християнства пантеїстична – в тому розумінні, що вона зобов'язана розглядати все існуюче в першооснові всього буття»* [Швейцер, с.139]. Тому християнський мотив стає невід'ємною частиною доробку В. Густі. Й присутній він також у ліричних апологах із фабульно-розповідною основою.

*Малесенька церква
До гори притулилась,
Неначе людина,
Що дуже втомилась,*

*Наслухалась всього,
Набачилась всього,
Тяжка в того доля,
Хто обраний Богом.*

«Міль ризи їсть, а печаль – людину» [Білоус 2011, с.214] – вчить давня мудрість. Та коли, упродовж буття, чоловік назбирає в своєму серці жалі, то у час доспілий з подивом помічає, наскільки вони стають дорогими, і те, що раніше «іло» людину, тепер навпаки – цілить її, і вона радо приймає кожну вістку пам'яті, бо це є свідченням – що жила на цій землі, як уміла і могла... «Полин гіркий, полин солодкий» – таким бачить людський шлях і свій Василь Густі в однойменній поетичній збірці.

Назва книжки Василя Густі примушує пригадати оповідання про ченця Прохора («Києво-Печерський патерик»), котрий із лободи робив хліб. Скільки сили фізичної, духовної, терпіння, смиренності й молитви вклав у свою працю чорноризець, аби Бог через його дію явив людям чудо – хліб із лободи, – до того ж хліб був світлим і на смак мов би мед. Отак і полин (завжди гіркий надміру) життєвий – працею, силою духу, моральними інтенціями, благаннями людини – здатний перетворитися на солодке зілля. Знову можна б звернутися до філософії А. Швейцера: «кожен з нас повинен іти своїм шляхом, але це має бути шлях людини, котра прагне позбавити страждання інших» [Швейцер, с. 145]. Тоді ж і побачиться шлях пройденний – солодким: «Чим ближче осінь, то тепліша/ Із літ минулих кожна мить»...

З-поміж доробку Василя Густі книга вирізняється емоційністю. Якщо раніше поет немовби намагався стримати у текстах відчуття трагічного пафосу життя, то наразі воно розлилося рікою. Ступінь вразливості душі поета, помножений на негативні виклики буднів, конденсується у тягар непомірної щоденної ноші («Душа... Скажи, якою ти була,/ Як в іншій плоті ти колись жила?/ Коли ж мій час відміряний мине,/ Не муч так іншого, як мучиш ти мене»). Твори В. Густі не дають забути, що людина лише мандрівник у земних часі й просторі:

*Вдивляюсь у кожну найменшу стеблину...
О, скільки в ній доброї мудрості, друже!
На третьому крузі хай дихають в спину,
Бо, зрештою, це вже для мене байдуже.*

Але, незважаючи на ті круги, які проходить письменник, його цікавість до людини та людинолюбство настійні, адже йдеться про «благоговіння перед життям». Тому населений його художній світ історіями-оповіданнями про людей, поезіями-присяжатами рідним, побратимам по мистецьких цехах, знайомим. Сьогодні, видається, ці вірші були підготовкою до написання ліричних драм «Зоря Біловежі» (із життя Олександра Духновича), «Тайна Града Нялаба» (з історії створення «Королівського Євангелія»), «Анна і Командор» (про закарпатських патріотів, борців за українську державність, розстріляних у Бабиному Яру Івана Рогача та його сестру Анну), що увійшли до книги «Зоря Біловежі». Як зазначається у передмові, «ця книжка має неабияке історико-пізнавальне значення. Зі сторінок читач, зокрема молодий, уперше дізнається про досі маловідомі, а то й зовсім ще незнані епізоди з багатовікової, часом драматичної долі Срібної Землі» [Федака 2013, с.7-8].

Книга показує, що роздуми про сучасність перенеслися у В. Густі в площину минулого: як і чим жила людина історичного дійства в середині ХХ століття, у ХІХ столітті, у середні віки. І, як простежено у драмах, що снуються на реальних подіях, виявляється: там, де особистість залишає свій слід в історії, вона проходить через життєві випробування заради того ж «благоговіння перед життям», що розуміється як жертвоне служіння громаді, зважаючи на висловлювання А. Швейцера:

«кожен із нас повинен взяти на себе частину того страждання, що гнітить світ» [Швейцер, с. 143]. Страждання ж зростає на вразливості душі. Так сталося і з кожним з героїв ліричних драм, і це відчуття сконденсоване у словах о. Духновича із твору «*Зоря Біловезжі*»:

*Дай мені, Господи, мудрості крицю,
Щоб захиститись від владних і нищих,
Тих, що на глум мій талан піднімають
Й розпачу сліз з нетерпінням чекають.
Хай мене, Господи, Ангел Хранитель
Убереже і не дасть погубити...*

Зрештою, це моління екстраполюється й на постать самого В. Густі, стосуючись складних проблем буття.

Доробок митця примітний також тим, що намагається охопити сучасні проблеми в різних аспектах, нехай і малопривабливих. Тоді на допомогу поетові приходять гумор і сміх. Як підмітив М. Бахтін: «*сміх – найсуттєвіший фактор у створенні тієї передумови нестраху, без якої неможливе реалістичне осягнення світу*» [Бахтин 1986, с.411]. Наш поет, ґрунтуючись на фольклорних традиціях висміювання недоліків людських характерів, створив три гумористично-сатиричні збірки. І знову ж таки ця складова творчості Василя Густі виростає із глибин «*серйозно-сміхової*» галузі античної літератури [Бахтин 1986, с.409].

Нині Василь Густі – знаний український поет, лауреат міжнародної премії імені Володимира Винниченка (2021), всеукраїнських літературних премій імені Зореслава (2010), Павла Тичини (2017) та Івана Нечуя-Левицького (2019), обласних літературних премій ім. Д. Вакарова та ім. Ф. Потушняка, премії крайового товариства «Просвіта» ім. Августина Волошина (2018), міської літературної премії ім. Петра Скунця (2020); обласної журналістської премії ім. М. Бабидорича (2015). За творчу працю письменник відзначений почесними грамотами Закарпатської обласної ради, облдержадміністрації, Ужгородської міської ради, Міністерства культури України, Грамотою Верховної Ради України, медаллю Національної спілки письменників України «Почесна відзнака»; удостоєний почесного звання «Заслужений працівник культури України». До того ж Василь Густі активний діяч та член Національної спілки краєзнавців України (з 2013 року). Визнанням особливих заслуг у розвитку української літератури Словаччини стало надання В. Густі статусу почесного члена Спілки українських письменників Словаччини.

Проте є й вагоміші нагороди для людини – це добра сім'я, з якою пишеться протягом життя одне послання – лист у вічність. І тут даровано Василю Густі бути батьком трьох дітей, котрих він виховав разом зі світлою пам'яті дружиною Іриною (знаним і глибоко шанованим у краї журналістом), дідузем шістьох онуків, а нині – радіти правнукові.

Шляхетна душа спонукає Василя Густі до нових справ у служінні землякам. Тепер наш поет трудиться над збиранням і формуванням фондів першого крайового державного музею книги, який постав на базі бібліотеки Закарпатської обласної організації НСП України, дарованих літераторами видань, архівів письменників. Тож Василь Густі – завідувач філіалу Закарпатського художнього музею ім.Й. Бокша «Народний літературний музей Закарпаття».

Книга «Вибраного» Василя Густі – це своєрідний звіт митця і творчий, і життєвий, бо пропонує читачеві ті згустки істини, чи ті роздуми поета, що пройшли біблійний формат пізнання: «страждання приносить терпеливість, а терпеливість досвід, а досвід – надію...» (Послання св. апостола Павла до римлян, 5,2-4). Уміння

ж вигойдати надію та вселити її в серце читача передбачає не лише поетичний талант митця, а й те світло, що випромінює його людська вдача.

...Коли спілкуєшся із Василем Густі, вражає його просвітлена життєлюбність.

*Йдучи за Доли віщим гласом,
Збагнув я істину таку:
Не все змивають хвилі часу,
Життя не пишуть на піску.*

*Воно впаде зерном у пам'ять
Із дня у день, із року в рік.
Життя – урок, в яким пізнав я
І пізнаю – цей Світ і Вік.*

Олександра ІГНАТОВИЧ.

ЛІТЕРАТУРА

- 1 Аржевітін С. Закарпатська Україна: викорінення Карпатської України. Кам'янець-Подільський, 2020. Т. 1.
- 2 Аржевітін С. Закарпатська Україна: викорінення Карпатської України. Кам'янець-Подільський, 2020. Т. 2.
- 3 Бахтин М. Литературно-критические статьи. М., 1986.
- 4 Василь Густі: бібліографічний покажчик. Ужгород, 2016.
- 5 Густі В. Зернини, даровані мудрістю і часом : [Передмова] / Густі В. Опрісники: поетичні мініатюри /Василь Густі. Ужгород, 2006.
- 6 Ильницький М. От поколения к поколению. М., 1984.
- 7 Кремінь Д. Смерекові літа Василя Густі, який і в двадцять писав «сорокарічні» вірші. *Старий Замок Паланок*, 2011. 17-23 березня.
- 8 Літературознавча енциклопедія: У двох томах. Т. 1 /Авт.-уклад. Ю. І. Ковалів. К., 2007.
- 9 Новиченко Л. Поетичний світ Максима Рильського (1941 – 1964) / Леонід Новиченко. К., 1993.
- 10 Павличко Я. В аурі смутку і краси : [рец. на кн. В. Густі «Ріка під кригою»] *Дзвін*, 2011. № 3.
- 11 Скунець П. На пероні сподівань: передмова // Густі В. Перон. Ужгород, 1977.
- 12 Українська література XI – XVIII ст. : хрестоматія / [уклад.: П. В. Білоус, Г. Д. Левченко, О. П. Білоус]; за ред. П. В. Білоуса. К., 2011.
- 13 Федака С. І проліска ніжність, і пам'яті твердь : [Передмова] // Густі В. Зоря Біловежі. Ужгород, 2013.
- 14 Федоровська Л. Добротою серце молоде: [рец. на зб.В. Густі «Жадання дороги»]. *Жовтень*, 1983. №8.
- 15 Федоровська Л. «Друг мій, вірш мій...» : [рец. на зб. В. Густі «Обличчя»]. *Вітчизна*, 1986. № 10.
- 16 Хланта І. Труди і дні на рушнику життя: Нарис життя і творчості Василя Густі. Ужгород, 2004.
- 17 Швейцер А. Жизнь и мысли. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.gumer.info/bogoslov_Buks/Philos/Shveiz_Lif/21.php.
- 18 Швейцер А. *Этика благоговения перед жизнью* / Швейцер А. Культура и этика. М., 1973. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://psylib.ukrweb.net/books/shvei01/txt26.htm>.

Мистецький світ збірки «Я, Клавдія» Надії Вархол

Надія Вархол – сучасна українська письменниця Словаччини, дослідниця, авторка наукових праць з діалектології та народознавства. Збірник оповідань «Я, Клавдія» – нова прозова книга авторки, яка ще донині не була достатньо відмічена увагою дослідників та рецензентів. Високо поцінує нову збірку Надії Вархол Ярослав Джоґаник, який у післямові до збірки зазначає, що «її історії тішать читача своїми візуальними і смаковими якостями: багатим тематичним букетом, нараційною іскрою, барвистою образністю, почуттєвою шляхетністю, композиційною стрункістю, смисловою повнотою і п'яним шармом художнього вираження» [3, 129]. Кожне оповідання авторки презентує нам різні життєві долі героїв, Надія Вархол вдається до надзвичайно тонкої психологізації образів. Вдумливий та уважний читач може відчутти певний лейтмотив смутку, який наскрізно проходить через збірку. Через досить непрості життєві ситуації героїв авторка прагне зобразити повсякденну дійсність людей, які живуть поруч з нами і ходять щодня повз, але ми не знаємо, який хрест у душі може нести кожен із них. В оповіданнях зустрічаються досить кричущі, гострі проблеми, які подеколи замовчуються суспільством. Наприклад, твір «Кленовий листок» піднімає проблему інцесту, головні герої тут – дівчина, що стала жертвою сексуальних домагань батька та клен – син, заклятий матір'ю за любов до неї. Слід зауважити, що Надія Вархол є тонким знавцем психології жіночої душі, героїні її оповідань – часто саме ті жінки, які пізнали нещасливе кохання. Перед читачем постає знедолена Катрена з аквамариновими очима, яка покинута своїм коханим із позашлюбною дитиною («копилену») в утробі, або ж головна героїня твору «Єлизаветинська серенада», яка має

волелюбну душу, але вимушена терпіти «тюрму» стереотипного строгого режиму гуртожитку. Також у творах піднімається проблема тяжкого життя емігрантів («Ген Мен»), проблема нереалізованості людини у житті, марність штучного аристократизму напоказ («Мадам з пуделем»). Оповіданням Надії Вархол притаманний багатий символізм, звукова та кольорова синестезія, між рядків завжди слід шукати додаткові приховані сенси. Зустрічаємо домінування синього кольору в оповіданні «Вид з вікна» (сине платтячко, синій фартух, голу-ба блузочка, поява синього принца на білому коні, синій мамин костюм, синій ридикюль, синій плащ-невидимка; дім, пофарбований синькою, синя далечінь, синя близькість). Традиційно цей колір – символ чистоти, колір неба, але також належить і до холодних кольорів. Подібне доміну-

вання чорного кольору наявне в оповіданні «Мадам з пуделем» – кротовиння і чорний колір матиме множинні інтерпретації – і як контраст до штучного аристократизму, і як правдива, темна сторона тих, хто хоче здаватися світлим і чистим. Багатьом оповіданням збірки притаманна інтертекстуальність, синкретизм мистецтва. У вже згаданому оповіданні «Вид з вікна» художньою деталлю є картина Поля Сезанна та постійна незрима присутність художника у долях героїв. У деяких оповіданнях збірки важливу смислову роль відіграє музика. Так, своєрідну тугу за непізнаним чистим коханням доповнює арія Доніцетті «Una furtiva lagrima» в оповіданні «Кленовий листок». У творі «Мадам з пуделем» згадуються визначні композиції Моцарта, Шуберта і Шопена, що також є важливою художньою деталлю.

Слід зауважити, що на особливу увагу читачів-дослідників заслуговує словник творів Надії Вархол. Мова оповідань збірки «Я, Клавдія» є надзвичайно колоритною, авторка уміло передає через барвисте художнє слово характер кожного персонажу. Філігранна літературна українська мова доповнюється низкою місцевих діалектизмів. Надія Вархол є не тільки письменницею, але водночас і дослідницею фольклору, звичаїв і традицій свого рідного краю. Її глибинні знання народних вірувань, рослинного світу, демонології гармонійно вплетені у художню лінію кожного оповідання. Сторінки книги «Я, Клавдія» наповнені зносками внизу із поясненнями багатьох діалектних слів, таким чином читач водночас стає дослідником, це особливо цікавий досвід для людини, яка не народилася і не жила у мовному середовищі місцевих говірок.

Лемківські говірки Східної Словаччини вже не раз ставали об'єктом дослідження лінгвістів та етнографів, однак, вони містять багатющий матеріал для подальших мовознавчих студій. Однією з найвагоміших праць сьогодні є «Атлас українських говорів Східної Словаччини» Василя Латти, який, на жаль, не був свого часу виданий. Праця становить собою велике лінгвогеографічне дослідження із детальними мапами розповсюдження лемківських говорів. Проблеми вивчення місцевих говірок присвячені роботи таких вчених, як З. Ганудель, О. Брех, В. Гнатюк, І. Панькевич та ін. Дослідниця З. Ганудель є авторкою цілої серії праць, які охоплюють різні тематичні блоки і висвітлюють уживання діалектної лексики у тій чи іншій сфері побутового життя народу. Вона зазначає, що специфіка студіювання даного питання обумовлена історичними особливостями розвитку місцевих говірок, зокрема і впливом різних мовних середовищ: «Лексика нашої говірки виявляє, крім низки особливостей лемківських і бойківсько-середушозакарпатських, численні словакізми, полонізми, германізми, мадяризми й деякі румунізми» [4, 9]. З. Ганудель наголошує на тому, що при вивченні матеріалу потрібно брати до уваги архаїчність говорів Східної Словаччини, їхню відірваність від простору, де побутувала українська літературна мова, перманентний контакт із сусідніми східнословачькими говорами, німецькими переселенськими говорами на Спіші та північноугорськими говорами. Звісно ж, не зважаючи на явище мовної дифузії, лемківські говірки ґрунтуються передусім на українському корінні і є найбільш західними говорами української мови. Але в силу переплетень історичних шляхів та лінгвогеографічних особливостей вони являють собою словесну мозаїку, у якій ми зустрінемо словакізми, полонізми, германізми, румунізми тощо. Як зауважує З. Ганудель, германізми проникали у місцеву говірку здебільшого посередництвом словацької та мадярської мов, якась частина германізмів попала з мови німецьких поселенців на Спішу та від німецького міщанства. Румунські запозичення становлять собою здебільшого пастушу лексику, а також лексику хатнього побуту, яка прийшла на землі Східної Словаччини в основному в процесі во-

лоської пастушо-лісоробної колонізації. В оповіданнях Надії Вархол зустрічаємо діалектизми румунського походження, зокрема, в одному з оповідань згадується хліб-крачун – ритуальний хліб на Різдво, хліб на Свят-вечір з часником і медом. Також, згідно з дослідженнями О. Горбача, до румунізмів віднесемо і вживане в одному з оповідань слово «копиля» – позашлюбна дитина, спільнокореновими словами до якого є *копыл'ак* – байстрюк, *скопылитіс'а* (статі покриткою).

Оповідання збірки «Я, Клавдія» містять свій словничок діалектизмів, які можна класифікувати у наступні групи:

1. Побутове життя людей (предмети побуту, інтер'єру, знаряддя праці тощо).

Серед діалектизмів цієї групи зустрічаємо такі: *штамперлик* – чарка; *повала* – стеля; *дзайстря* – придане, *лазиво* – драбина; *кізлина* – маленький дрючок, яким прикладали мервисту соломі до гребені стріхи; *кухонний креденс* – кухонна шафа; *глядило* – дзеркало; *куни* – залісні скоби; *народитися в чіпчику* – народитися з послідом, оболонкою на голові.

2. Назви одягу та його елементів: *кошулька* – сорочка; *наволочки* – шнурки до терпців; *талпа* – діалектне слово – підошва; *губертус* – зимове, вовняне, ворсисте пальто; *шуриц* – фартух; *калап* – капелюх; *пантлик* – стрічка; *перинянка* – наволочка на перину; *панчохи флорки*; *гасентрагелі* – шлейки.

3. Окрему групу становлять діалектизми на позначення рослинного світу. Надія Вархол є дослідницею культури та звичаїв свого народу, її перу також належить і монографія «Рослини в народних повір'ях русинів-українців Пряшівщини». У збірці «Я, Клавдія» серед діалектних назв рослин зустрічаються *гір'киня* – гриб груздь; *пудліжок* – маленький лісовий горіх-дерево; *дика планка* – дике яблуко; *чубрики*, *катальпи* – суцвіття. На сторінках книги зустрічаємо і пов'язані з рослинами народні обряди, традиції. Зокрема, героїня оповідання «Баба Суханя» розповідає про купання дитини в моцарі – традиційному обрядовому зіллі, пояснення якому дає Надія Вархол у своїй вищезгаданій етнографічній книзі: моцар – плющ звичайний – *brečtan porínavý* – *Hedera helix*: «В селі Собош розподіляють плющ звичайний, в залежності від його призначення, на хлопський моцар та бабський моцар: хлопський моцар вживали для купелі слабких хлопчиків в чоловічі дні (понеділок, вівторок, четвер), а в бабському моцарі купали дівчаток в жіночі дні (середа, п'ятниця, субота) [2, 64]. В оповіданні «Людина з гармонією» зустрічаємо ще один традиційний мотив, пов'язаний з використанням липника в ніч на Івана Купала. У своїй етнографічній книзі Надія Вархол згадує, що липник (підмаренник чіпкий) дівчата могли крадькома класти у кишеню хлопцям, потай приліпити до юнака або ж непомітно погладити його по вбранню липником, аби приворожити.

Особливий колорит багатьох оповідань збірки «Я, Клавдія» становлять народні замовляння, що зустрічаються на сторінках книги. Традиції та вірування, народна демонологія споконвіків відігравали важливу роль у світосприйманні людей. Герої Надії Вархол почасти живуть у власному світі народних вірувань чи навіть забобонів, як от, наприклад, баба Суханя з однойменного оповідання. У розмовах з онукою вона «шокує» її певними дивинами у світогляді давніх людей, її мовлення наповнене не лише колоритними слівцями, але і замовляннями: «Згори хмарно, здоли ясно, а до моєї боденочки вишиткої масло» [3, 9]. Яскравими, мовно соковитими замовляннями та фразеологізмами наповнені й інші оповідання авторки, наприклад, зустрічаємо замовляння-прокльони: «Солені ті вочі, коцурячі яйця, попозерай са до гудзиці!». Зі сторінок книги довідуємося немало і про демонологічні уявлення людей. Зокрема, в оповіданні «Незнайомий» читачу зустріне демон-хмарник і маленьке яєчко (зносок) – «вихідне начало нещастя, як

правило, знищували його перекодуванням навідліг через хату, а жадібні газдове зносок носили під лівою пахвою протягом кілька днів, щоб вивести демонічного спомічника – маленького чортика» [3, 87]. Також в оповіданнях зустрінемо крутильника-ворожбита, чудофайку та інших персонажів, характерних для народної міфології.

Серед фразеологізмів, які наявні на сторінках збірки є як загальновідомі і відносно широкі у вживанні («жаба цицьки дала», «ударити лихом об землю»), так і рідко вживані звороти («котові Ціцеру під хвіст»). Надія Вархол у співавторстві з Анатолієм Івченком видали «Фразеологічний словник лемківських говірок Східної Словаччини», яке є першим книжковим виданням діалектної української фразеології. Видання містить зібрані приклади фразеологічних діалектизмів з різних русинсько-українських сіл Східної Словаччини. Барвистість і неповторний колорит мови часто передається через цілі речення, наповнені відповідною лексикою. Так, варто лишень уважно вчитатися у речення з неповторною говіркою жінок-перекупок на базарі: «Шядьте сой на фалди, кішасоньки, похлипайте кавей...Ічте, поживайте, лем до кишені не хапайте...Гей, ти ненажеро, не паузи до себе усі фучки, охаб і франціміркам» [3, 113]. Слід зауважити, що кожне слово тут буде дослідженням для читача, який не є обізнаним з місцевою говіркою.

Підсумовуючи, слід зазначити, що збірка оповідань Надії Вархол «Я, Клавдія» є чудовим зразком сучасною української прози, вимагає вдумливого читання та ерудованого читача, а також є скарбничкою народних вірувань, приправлених колоритними діалектизмами. Гармонійно поєднуючи глибину змісту із мовним оформленням та символічними підтекстами, авторка вміло творить свою художню дійсність, у якій кожен читач знайде близькі йому настрої та роздуми.

Список використаних джерел

1. Вархол Надія, Івченко Анатолій. Фразеологічний словник лемківських говірок Східної Словаччини. Словацьке педагогічне видавництво в Братиславі, відділ української літератури в Пряшеві, 1990. – 159 с.
2. Вархол Надія. Рослини в народних повір'ях русинів-українців Пряшівщини. Видавництво «ЕХСО s.r.o.», Пряшів – Едмонтон, 2002. – 150 с.
3. Вархол Надія. Я, Клавдія. Союз русинів-українців Словацької Республіки, Пряшів, 2021. – 129 с.
4. Ганудель Зуанна. Лексика українських говорів Словаччини (народні страви та напої). Словацьке педагогічне видавництво в Братиславі, відділ української літератури в Пряшеві, 1987. – 211 с.
5. Ганудель Зуанна. Лінгвістичний атлас українських говорів Східної Словаччини (назви страв, посуду і кухонного начиння). Словацьке педагогічне видавництво в Братиславі, відділ української літератури в Пряшеві, 1981. – 197 с.
6. Горбач Олекса. Південнолемківська говірка й діалектний словник села Красний Брід бл. Меджилаборець (Пряшівщина). Мюнхен, 1973. – 102 с.
7. Латта Василь. Атлас українських говорів Східної Словаччини (наукове і картографічне доопрацювання та упорядкування Зузана Ганудель, Івор Ріпка, Мирослав Сополига). Словацьке педагогічне видавництво в Братиславі, відділ української літератури в Пряшеві, 552 с.

БАБЕНКО-ЖИРНОВА Марина Віталіївна,

кандидат філологічних наук,

доцент Київського кооперативного інституту бізнесу і права.

Йосиф ШЕЛЕПЕЦЬ

Доля «Граматики Духновича»

1853 року в Будині була надрукована граMATика російської мови. На титульній сторінці цієї граMATики міститься її назва *Сокращенная грамматика письменного русскаго языка изданная Александром Духновичем*. На підставі цієї назви граMATику вважали твором Духновича і передруковували її у виданнях його творів. Так вона увійшла до першого тому його творів, які зібрав і підготував до друку Михайло Ричалка.

Порівняння мови творів, написаних Духновичем, із мовою цієї граMATики, приводить до сумнівів щодо її авторства Духновича. Духнович не володів російською мовою до такої міри, щоб написати граMATику такою хорошою російською мовою. Підтверджує це й титульна сторінка граMATики. Духнович наведений на ній як її видавець, а не як автор. Якби він був її автором, на титульній сторінці зазначалося б написання Духновичем 'сочиненная Духновичем або написал, сочинил Александер Духнович, сочинение Духновича'. Так було прийнято наводити на титульних сторінках книжок у ту добу ім'я автора. Духнович фігурує в назві книжки як видавець, а не автор. Автором граMATики був один із російських культурних діячів, які мали контакти із закарпатськими українцями. Тим діячем був Василій Войтковський, який співробітничав із Іваном Раковським у Будапешті. Войтковський використав авторитет Духновича серед своїх земляків як автора різних підручників і за його згодою та згодою управління єпархії написав цю граMATику й використав ім'я Духновича як її видавця. Про роль Раковського у написанні граMATики вказує примітка у граMATиці про діалектні явища в Рибниці та її околиці, у якій він був якийсь час парохом.

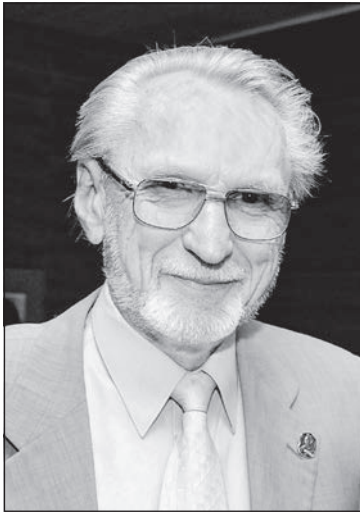
Після виходу цієї граMATики єпархіальне управління мало намір використати її у школах єпархії як підручник викладання материнської мови русинів у гімназіях та школах південнокарпатських українців. Із цією метою воно звернулося до міністерства культу у Відні з проською ухвалити її як підручник материнської мови учнів русинів у школах єпархії. Яка була відповідь на просьбу єпархії? На неї прийшлося чекати недовго. На свою просьбу єпархія одержала відповідь у грудні 1852 року з підписом міністра культу Лева Туна. Лев Тун був славіст. Він був прихильником викладання у школах національностей країни їх материнської мови. Услід за роботами Шафарика та інших вчених розбирався в питаннях мови русинів. Його думка щодо граMATики зводилась до того, що пропонована граMATика не є граMATикою мови русинів Пряшівської єпархії, і він не ухвалив її як граMATику материнської мови для шкіл русинів-українців Пряшівської та Мукачівської єпархій. Такої думки про граMATику був і примас Угорщини, який жадав від єпархії пояснень відносно цієї граMATики.

Текст листа міністра Лева Туна друкується в додатку до цієї статті.

СЕРГІЙ МАКАРА

(6.05.1937 - 9.08.2022)

Лише у травні цього року ми відзначали 85-річчя від дня народження нашого українського видатного поета, прозаїка, перекладача, літературознавця, педагога - доцента російської літератури Сергія Макари. Зараз мусимо констатувати, що Сергій Макара 9 серпня 2022 року назавжди відійшов у вічність.

У світ художньої літератури вступив у 50-х роках минулого століття, коли наша література вирушила на шлях української літературної мови, збагачувалась новими модерними художніми засобами і формами. В немалій мірі і С. Макара брав активну участь у її збагаченні. Вже у першій збірці «Осяяна юність» (1958) зазвучали нові тони, образи, але й новий юнацький дух та ніжний ліризм. Все життя писав інтимну, пейзажну і громад-

ську поезію. Йому були підвладні всі поетичні форми і стилі, від коротких зарисовок, імпресій аж до поем і сонетів. Але завжди залишався ліриком. В його поезії домінували теми: мама і рідний карпатський край. Вони завжди були неподільні. Де б він не був, мама і Карпати завжди разом виринали перед ним. Кажуть, що після Т. Шевченка і А. Малишка ніхто в українській літературі не оспівав так щиро, переконливо і поетично майстерно маму, як Сергій Макара. Він навіть створив у нашій літературі своєрідний культ мами. Його муза залітала на майже всі континенти світу, торкалась різних проблем і виражала різноманітні почуття від побаченого чи пережитого, але найліпше себе почувала дома, в Карпатах. Часто писав про свою любов до рідної мови, про значення таких поетів, як О. Духнович, Т. Шевченко, І. Франко, В. Сосюра, про свої почуття до України, Києва тощо.

Залишив нам майже 25 оригінальних поетичних збірок, з них найважливіше слово сказав у збірках «Совість» (1970) і «Мemento» (2006), видав дві збірки поетичних творів для дітей. Все життя займався перекладом із словацької мови на українську і видав десятку збірок перекладів із словацької мови на українську. Найкращі поезії 25 словацьких поетів увійшли у збірку-антологію «Поезія, молитва серця» (2006). Поетичні твори С. Макари вийшли 15 мовами світу («Промінь слова в п'ятнадцяти мовах» (2017)). Таким великим числом перекладів не може похвалитися жоден з наших прашівських українських повоєнних письменників. Зрозуміло, що найчастіше виходили словацькою мовою, спочатку в газетах, журналах, потім в антологіях і нарешті самостійними збірками у перекладі В. Юричкової «Verše» (2012) і Я. Резніка «Na klávesoch vetra listie šeleští» (2018). Його твори виходили й в Україні. Вперше уже 1960 року в збірці «Ластівка з Пряшівщини» з передмовою М. Рильського, потім у дальших антологіях і нарешті в анто-

логії «Під синіми Бескидами» (2006) з передмовою Д. Федаки, яку упорядкували І. Яцканин та Д. Федака. Відгуки на його поезію в Україні (М. Рильський, Д. Павличко, М. Наєнко, І. Любченко, Д. Федака та інші) були високо позитивні.

Його перу належить кілька публіцистичних книжок, в яких реагував на різні літературні і суспільно-громадські проблеми, в тому числі й на наші українські. В них виступав як великий український і словацький патріот та знавець проблем. Критиці піддав різні неподобства політиків, панібратства, корупцію та інші хвороби сучасного суспільства, яке не підтримує розвиток сучасного мистецтва, в тому числі й літератури.

Значний внесок С. Макара вніс у розвиток словацької русистики. В результаті того видав 6 оригінальних монографій, які викликали у світовій славістиці значні і позитивні відгуки. Він був з проф. д-р А. Червеняком співавтором теорії про тріаду в класичній літературі, яку теж було позитивно сприйнято в славістичному світі.

Очевидно, він би написав більше художніх чи наукових робіт, коли б його під час т. зв. політичної консолідації в 70-х роках минулого століття не було виключено із КПЧ і заборонено друкуватися певний час і не змусили його працювати робітником у лісах та на будовах, поки не зазнав поранення. Деякий час працював в агентстві «ЛІТА». Після 1990 року знов повернувся на педагогічну роботу в Університет ім. Бела в Банській Бистриці, де став доцентом російської літератури, кандидатом наук, співорганізатором заснування своєрідного філологічного факультету, заступником декана цього факультету, завідувачем кафедри слов'янських мов, яка забезпечувала підготовку перекладачів із усіх слов'янських мов та інших на словацьку і навпаки, в тому числі й з української. І при повному педагогічному навантаженні, організаційній, академічній посаді, знаходив час на керування фаховим часописом «Filologická revue» та й ще писати художні твори, наукові роботи, перекладати словацьку поезію та організувати наукове і літературне життя на факультеті.

С. Макара завжди і всюди виступав як переконаний і свідомий українець. Своїй рідній мові присвятив цілий ряд поезій. Хоч все життя жив у словацькому середовищі і за професією був русистом і словакістом, не писав художні твори словацькою або російською мовами. Правда, наукові і публіцистичні твори писав усіма трьома мовами.

С. Макара брав активну участь у літературному житті русинів-українців Словаччини, співпрацював з «Піонерською газетою» і «Веселкою», певний час був членом комітету Спілки письменників Словаччини, редколегії «Дукля» та газети «Literárny týždenník». Був кількаразовим лауреатом Премії І. Франка Літературного фонду за оригінальні та перекладні твори.

Таким залишається в нашій пам'яті Сергій Макара, як мій колега по кафедрі в Банській Бистриці, як член Спілки словацьких письменників, член Спілки українських Словаччини, як наш друг, побратим по перу і великий життєлюб з неспокоїною поетичною душею.

***Хай буде Тобі, друже, наша земля пухом.
Вічна Тобі пам'ять!***

Михайло РОМАН.

ГАЗЕТИ «ЛІТЕРАТУРНА УКРАЇНА» – 95

Під назвою «Літературна газета» з 21 березня 1927 року почала виходити в Києві, а потім з 1930-го до 1934-го у Харкові. У воєнні роки (1941-1945) її назву змінено на «Літеатура і мистецтво» з появою, спочатку в Луганську, потім в Уфі, Москві та знов у Харкові. На початку квітня 1945 р. їй повернено початкову назву. Такою, однотижневою читали її широкі маси. Від 1 січня 1957 р. газета виходила двічі в тиждень. Під кінець 1962 р. це періодичне видання отримало більш відповідну і привабливішу назву «Літературна Україна». З половини 1930-их років вона відповідала вимогам письменників, які належали до Спілки письменників України (СПУ) і прагнули брати участь в соціалістичному будівництві країни. Саме СПУ об'єднувала українських поетів, прозаїків, критиків, літературознавців, перекладачів та всіх радянських письменників, що пропагували «сопореалізм». На початку 1930-их років газета повідомляла про створення Спілки, з'їзд якої відбувся в липні 1934 р. Першим її головою став Іван Кулик, колишній емігрант до Америки і Канади, а з поверненням в Україну очолив Народний секретаріат закордонних справ. 27 липня 1937 р. був заарештований, засуджений і 10 жовтня вирок над ним виконано. Подібна ситуація сталася і з першим редактором «Літературної газети» Борисом Коваленком. 23 грудня 1936 р. його заарештовано в Києві, а 13 липня 1937-го - розстріляно.

З усіма попередніми літературно-мистецькими організаціями, як «Плуг», «Гарт», «Вапліте», «Молодняк», «Ланка», «Нова генерація» та іншими угрупованнями, до яких належали Микола Хвильовий, Дмитро Чепурний, Василь Чернявський, Гео Шкурупій, Микола Скуба, Григорій Саченко, Євген Плужник, Сергій Пилипенко, Григорій Косинка, Гордій Коцюба, Микола Куліш та багато інших газета з її статтями боролася за їхнє знищення як непримирених класових ворогів радянської влади. Зрештою, «Літературна газета» була органом Комуністичної партії та речником сталінської політики, яка беззмінно тривала до смерті Й. Сталіна, що настала 5 березня 1953 р. Як редактор газети, так і її колегія неухильно трималися вказівок партії й після смерті Сталіна, бо так диктували робити керівники республіки.

У роки праці редколегії газети публікувалися літературні твори, переважно короткі оповідання, уривки з довших за змістом оповідань, децю з п'єс Миколи Куліша (Л. Г., 30 березня 1931 р.), уривки з романів про нових героїв, на противагу невідповідних героїв капіталістичного суспільства (Л. Г., 27 травня 1933 р.), нотатки про ліричне обдарування письменника Михайла Стельмаха (Л. Г., 1959 р.) та про деякі постаті в його романі «Кров людська - не водиця» (Л. Г., 16 липня 1957 р.). У травні 1938 р. на сторінках газети опубліковано перше оповідання Василя Козаченка. Наприкінці того ж самого року Олекса Десняк написав у газеті про новий роман, над яким почав працювати. Про вірші Миколи Нагнибиди, в котрих відчувалося живе дихання тодішнього часу, було надруковано замітку, відзначивши його як визначного майстра слова (Л. Г., 28 вересня 1957 р.) У передвоєнні роки з газетою співпрацював журналіст Степан Олійник. Від 1942-го до 1947-го року в редакції працювала Берта Корсунська, а потім завідуючою відділом критики і публіцистики. Перед нею керівником відділу критики від 1939 р. працював Леонід Новиченко, а з 1943-го був відповідальним редактором газети «Література і мистецтво» й

опісля «Літературної газети». У її редколегії працював також Арон Тростянецький (1941-1946). У 1945-му й 1949-му посаду літературного консультанта займала Паола Ушевська. Наприкінці 1940-их років головним редактором газети був Микола Шамота.

З датою 1 серпня 1931 р. газета відмітилась критикою на вірш Леоніда Первوماйського «Смерть лірика». 29 травня 1932 р. опубліковано статтю «За роботу!», в якій відзначилось про те, як письменники мали правдиво писати про суспільний устрій, в якому не буде використання людини людиною. Твори Олександра Довженка назвав Олесь Гончар «лебединими піснями» та чудовими прикладами того, як треба було створювати великої вартості прозові твори (Л. Г., 20 травня 1959 р.).

Незважаючи на не найкращі роки роботи цього видання, газета витримувала і здійснювала своє служіння українській культурі. Вона інформувала про появу «Кобзаря» Тараса Шевченка румунською мовою (1952); видання декотрих творів Лесі Українки грузинською мовою (1952); випуск в Україні творів письменників СРСР у 34-мільйонному тиражі (1954); плани трьох видавництв видати в Україні близько 17 мільйонів примірників біля 350 різних книг (1954); появу «Кобзаря» вірменською мовою (1954); третій з'їзд Спілки радянських письменників України, що відбувався з 27 жовтня по 1 листопада 1955 р., на якому головну доповідь виголосив голова Спілки письменників Микола Бажан, котру гостро критикували окремі письменники, але найвлучніше - Андрій Малишко. Не змогла редакція газети не згадати про відкриття пам'ятника письменнику Михайлові Коцюбинському, що відбулося 15 липня 1955 р. на Болдиній горі, про яке написав Степан Крижанівський. На шпальтах газети (8 лютого 1956 р.) йшла мова про Максима Рильського, який перебував у Польщі і дуже там хвалив польських письменників, які тоді стояли на «демократичних позиціях та на позиціях соціалістичного реалізму» в літературі. Ця поїздка Рильського вказує на те, як радянська влада, разом з членами СПУ, намагалася підтримувати тісний зв'язок зі своїми прихильниками у країнах Східної Європи. Тему мистецької спадщини Тараса Шевченка порушила газета в ч. 59, 1961 р., відмітивши, що Академія Наук УРСР, за «дозволом Москви» у 100-річчя від року смерті маляра запланувала видати його твори у чотирьох томах, а також навела про розшуки творів нашого художника по різних музеях та архівах СРСР (Л. У., 1963, ч. 19).

Дописувачі до газети «Літературна Україна» наводили вістки про обговорення перекладу на українську мову твору Джованні Боккаччо «Декамерон», що здійснив Микола Лукаш (1965, ч. 41), про справи декотрих українських видавництв та їхнє тиражування, які б задовільнили не тільки учнів середніх шкіл, або широке читацьке коло, але й республіканські бібліотеки (1965, ч. 48), створення Музею української літератури та поширення в республіці періодичних видань, зокрема журналу «Радянське літературознавство» (1963, ч. 55), а також про появу монографії Румунською Академією Наук про фонетичну систему гуцульських говірок в долині річки Сучава, що містилася на румунській території (1965). На одній із сторінок газети (1966, ч. 97) поміщено статтю Василя Шевчука, радше рецензію на видання чеських українців про сучасну літературу «советських», білоруських та українських письменників. Оцінюючи чергове - третє видання «Свет совету» у Чехословаччині, автор зауважив, як чеські критики розходяться з усталеною думкою радянського літературознавства. Проблему надгробника на могилі Маркіяна Шашкевич

у Львові та пам'ятника Василеві Стефану в Снятині було порушено повідомленням у газеті 1969 р., ч. 26.

Редакційна колегія газети намагалася наголошувати про важливі події та давати до них коментарі різних авторів та своїх власних кореспондентів. З числа останніх, але невідомого ні ім'ям, ні прізвищем, зустрівся з Іваном Дзюбою і мав з ним розмову, під час якої він передав свою заяву з проханням довести її до відома читачів, надруковану в «Літературній Україні» (1973, ч. 88). Заява І. Дзюби, на підставі висновків декотрих діяльних діячів української літератури, вже тоді стала очевидним документом відновлення сталінського терору часів Брежнєва-Андропова. Після її появи можна було сподіватися на критичні зауваги до неї, але встановити про це мені не вдалося з браку декотрих номерів даної газети. Не мав я нагоди прослідкувати ставлення газети та членів редколегії до подій навколо так званих «шестидесятників», тобто української інтелігенції, яка відкрито вороже ставилася до рутинної старої системи, системи червоного терору, совєтської влади правління в Україні та її русифікації українського народу. Очевидно, що керівники газети були зовсім лояльні до начальників Комуністичної партії та нею написаних законів, які мали виконуватися на практиці. Свідчить про це стаття про відкриття пам'ятника Григорієві Сковороді в столиці України - Києві, автором якого був скульптор Іван Кавалерідзе. «Літературна Україна» з 4 березня 1977 р., між іншим, подала, що Г. Сковорода «обстоював дружбу всіх народів», і тому «відкриття цього пам'ятника - яскравий вияв батьківського піклування Комуністичної партії, Радянського уряду про українську культуру». До речі, газета сприяла Святославу Караванському для розміщення в ній кілька його статей про мову (7 січня, 1 вересня 1964 р.) та багатьом іншим, як також і Михайлові Масютко у публікації його статті в рубриці «Навколо слова» (вересень 1965 р.), Михайлові Осадчому (11 квітня 1965 р.) та Анатолієві Шевчуку.

В історії газети траплялося піднесення, але й менш вдалі роки, бо склад редколегії працював в умовах пильної цензури, контролю й партійного тиску. Чи не кожне число газетного видання проходило перевірку та навіть схвалення ізверху, яке здійснювало рішення - кого можна було друкувати, а кого ні. Під літературним псевдонімом Борис Тен, народжений 1897 р., працював Микола Хомичевський перекладачем на українську мову творів Гомера, Софокла, Аристотеля, Шекспіра, Шіллера, Пушкіна та інших. «Літературна Україна» з датою 13 грудня 1977 р. подала вістку про видання 1970 р. збірки його власних поезій під наголовком «Зоряні сади», тобто сім років після її появи, без великого признання. Був нагороджений медалями як учасник Вітчизняної війни. Про нього відомо, що за переклади з творів Ю. Словацького, А. Міцкевича та Є. Жулавського дістав нагороду Міністерства культури і мистецтва Польщі. А за його десятирічне заслання газета радше промовчала. Стан різних козацьких могил, замків, фортець, історичних будівель та сакральних комплексів на теренах усієї Радянської України був дуже незадовільний. Бачили це не закордонні, а власні туристи, як мохом та бур'яном заросли старовинні мури в Галичині й Волині, на Березанщині, Теребовлянщині, Чернігівщині та деінде. Зневагу до них спостерігала група киян, а саме: Анатолій Мороз, Юрій Покальчук, Валерій Шевчук, Петро Кононенко, Борис Харчук, Володимир Коломієць та Михайло Слабошпицький. Всі вони підписали лист «Мури не мовчать» і надіслали редакції газети. Газета опублікувала лист повністю 16 вересня 1980 р. Отже, вищезгадані відомі вже тодіпись-

менники, а також редколегія газети вважали доцільним звернути цим листом увагу Міністерства культури УРСР, Товариства охорони пам'яток історії, культури та широкої громадськості для того, щоб настала пора не тільки обєригати усі пам'ятки старовини, але і провадити на місцях серйозні дослідницькі роботи і випускати ще більше наукових видань. Як у попередні роки, так і в 1980-му «Літературна Україна» помістила відомості про советських лавреатів літератури, науки і мистецтва, які отримали премії під назвою «Чуття єдиної родини», придуманою Павлом Тичиною, членом ЦК КП України. За словами Богдана Стебельського, «Був він класичним параноїком і у висліді манії страху та переслідування намагався вислужуватися москалям, часом більше як вони від нього вимагали...». 14 жовтня 1983 р. газета подала до відома своїм читачам про здійснення засідання Пленуму Спілок і Товариств УРСР з нагоди 60-річчя СРСР, яке відбулося у Києві. Коротко кажучи, на ньому обговорювалися справи «досягнення і завдання української літератури і мистецтва у поєднанні з братніми народами». У ході роботи з'їзду виступали Микола Бажан, голова Спілки журналістів України В. Сіробаба, голова Спілки художників України О. Скобликов, голова музичного товариства М. Кондратюк, секретар СПУ В. Канівець, Н. Ужвій, А. Штогаренко, Т. Левчук. Всі вони одногласно й одноставно виголошували про те, «що на благодатному ґрунті зрілого соціалізму зростає і міцніє єдина інтернаціональна культура радянського народу...». На мій погляд, газета «Літературна Україна», як і подібні до неї інші газети та журнали, не була тоді висловом духовності українського народу і його культури. Дивуватися цьому аж ніяк не випадає, бо вона майже 60 років своєї роботи обстоювала принципи партійності, які вимагали «пролетарські письменники» та їхні товариші-комуністи й верхи партійної кліки. З нагоди ІХ з'їзду членів СПУ газета з 19 червня 1986 р. помістила деякі цитати із постанов з'їзду письменників, заявивши «про свою готовність зробити свій вагомий внесок у створенні нових художніх цінностей, взяти найактивнішу участь у боротьбі радянського народу за прискорення соціально-економічного розвитку країни за краще майбутнє людства, за мир і комунізм...». Цей з'їзд ухвалив і резолюції щодо праці письменників, з котрих цитую лише такі рядки з них: «Сприяти дальшому підвищенню керівної ролі партії, посиленню її впливу на діяльність усіх осередків соціалістичного суспільства... виховувати комуністів в дусі великих традицій большевизму... виховувати трудящих в дусі комуністичної ідейності і відданості Радянській Батьківщині... створювати твори, гідні величі новаторських справ партії і народу...». З'їзд, до речі, відбувався, коли «скресала крига», починалася нова «відлига» та «перестройка» Михайла Горбачова. Його лінія перебудови і гласності в СРСР вже була видимою і в Україні. Хоч далеко ще не дійшла, але під час 19-ї конференції КПРС, що працювала від 28 червня до 1 липня включно в Москві 1988 р., обговорювалися деякі рішення, надруковані в газеті. Деякі аспекти перебудови під час нарад КПРС було видко, але Спілка письменників України стояла ще «у хвості подій», бо на сторінках свого органу майже не було дискусій на тему національного питання. У той сам час на цю «делікатну проблему» взяв сміливість відгукнутися Іван Дзюба статтею «В обороні людини і народу», поміщену у двох номерах газети (Л. У., 1988, числа 25 і 26, 23 і 30 червня). Підтримали І. Дзюбу Борис Олійник - секретар правління Спілки письменників СРСР і секретар правління СП Української РСР та Дмитро Павличко. Перший на цій конференції мужньо заявляв про жахливий мов-

ний стан в Україні й сміливо нагадував про голод 1932-1933 років в Україні та про екологічну кризу в соціалістичній вітчизні. Якщо у головному виступі М. Горбачова про національне питання було мало цікавого, то Б. Олійник наголошував, що не було потреби кидати каміння на весь народ та на все, зроблене ним. «Національна мова, зокрема в Україні, опинилася майже на манівцях духовної і матеріально-виробничої діяльності народу. Вона поступово якось зникає з діловодства, з державного і партійного вжитку. Більше того, в багатьох містах вже не існує шкіл на рідній мові. Майже в усіх вищих навчальних закладах студенти позбавлені можливості навчатися мовою своїх матерів, не говорячи вже про дитячі садки», - відверто говорив Б. Олійник і вимагав, щоб «на державному рівні можна було створити режим найвищого сприяння функціонуванню рідної мови в усіх сферах і на всіх поверхах суспільства, підкріпивши теорію правовими законами, аж до притягнення до відповідальності осіб, які перешкоджають розвиткові національної культури...». Промову цього делегата повністю надрукувала газета з датою 7 липня 1988 р. На її сторінки потрапило і кілька інших статей після засідання президії правління СПУ, на якій було сказано багато гострих слів (Л. У., 21 і 28 липня 1988 р.), а також резолюції Київської організації СПУ. А Петро Осадчук, її секретар з 1976 р., написав: «Звернутися через газету «Літературна Україна» до ще живих свідків трагічного голоду на Україні в 1933-му році, попросити їх написати спогади, навести конкретні приклади, факти про ті жахливі обставини, в яких гинули мільйони людей на врожайній українській землі, як жертви антинародної аграрної політики Сталіна і його оточення». Газета викликала особливий інтерес читачів, на сторінках якої раніше не з'являлися оповідання та поезія. Вона повідомляла про плани видавництва «Дніпро» видавати двотомник Антоненка-Давидовича (ч. 30, 1988 р.), видання «Словника української мови» (ч. 36, 1988 р.) та про передплату саме цієї газети, кількість читачів якої з 15 тисяч збільшилася на 71 тисячу (ч. 37, 1988 р.). На сторінки газети доцільно потрапляли спогади різних авторів про незаслужено репресованих: Гната Хоткевича, Григорія Чупринку, Євгена Плужника, Василя Рубана - репресованого у ранніх 70-х роках (ч. 47) та поета Олександра Олеса і його поезію, яка досі не друкувалась (1. 48). Цікаво було більше довідатися відомостей про письменника Василя Еллана-Блакитного, про якого написали свої замітки Микола Зеров 1925 р. та Сергій Пилипенко 1928 р. (Л. У., ч. 2, 1989 р.). Важливе звернення до громадян Української РСР, до всіх українців в Україні й не Україні суціль від Товариства української мови імені Тараса Шевченка газета надрукувала 2 березня 1989 р. (ч. 9). Із цього Звернення та Статуту Товариства звучали ще не зовсім відважні фрази перебудови, започатковані М. Горбачовим, бо з них читачі довідалися: «вивчати російську мову як засіб спілкування між народами СРСР», «сприяти успішній перебудові на всіх ділянках життя України й Радянського Союзу», «підтримувати перебудову, розпочату за ініціативою КПРС...». Наприкінці того ж року, до 120-ліття з дня народження Олени Пчілки появилася обширна стаття Тамари Борисюк та Івана Денисюка (Л. У., 16 листопада 1989 р.). Те саме число газети інформувало своїх читачів про з'їзд «зелених» («Зеленого світу»), тобто чорнобильців, об'єднаних у союз «Чорнобиль», а також про Установчий з'їзд РУХУ. Наступну вістку газета подала про змістовну програму під час відкриття пам'ятника класику української літератури Михайлові Коцюбинському (28 грудня 1989 р.). На цьому місці наводжу імена і прізвища осіб,

які на той час складали редакційну колегію: Петро Перебийніс - головний редактор, Віктор Грабовський і Михайло Сидоржевський - заступники головного редактора, Тетяна Турукіна - відповідальний секретар, Микола Жулинський, Юрій Завгородній, Осип Зінкевич, Петро Кононенко, Михайло Наєнко, Анатолій Погрібний, Леонід Рудницький, Михайло Слабошпицький, Орест Сливинський, Володимир Чепелик, Олег Черногуз, Михайло Шевченко, Володимир Яворівський й Олександр Яровий. Тоді адреса редакції знаходилася на бульварі Лесі Українки, 20. Газета появлялася кожного четверга, маючи 8 великого розміру сторінок, а деколи й 12. Її тираж становив біля 215 тисяч. Із січня 1990 р. редактором тижневика став Б. Рогоза, а в редколегію ввійшли: В. Плющ - заступник редактора, В. Прилуцький - відповідальний секретар, П. Гуріненко, В. Дрозд, Ю. Збанацький, М. Карпенко, В. Князюк, О. Коломієць, К. Кудієвський, А. Мороз, М. Наєнко та С. Плачинда. Працюючи в умовах перебудови, що надзвичайно відкрила можливості писати про щось цікавіше, то Анатолій Пшеничний поставив питання, як в історії нашої літератури незаслужено вилучали з обігу твори репресованих у часи сталініщини різних авторів, на яке кандидат філологічних наук Сергій Білокінь відповів статтею «Що це таке: спецфонди?» (Л. У., 25 січня 1990 р.). На сьомій сторінці газети того ж самого числа С. Козак подав розмову із головою Українського Суспільно-Культурного Товариства (УСКТ) у Польщі та головним редактором газети «Наше Слово» Мирославом Вербовим. Важливо тут заявити, що не місце подавати на шпальти журналу «Дукля» всі статті та всякі інші опубліковані матеріали на сторінках «Літературної України». Постараюся наводити лише вибіркові відомих письменників, власних кореспондентів газети, а також актуальні відгуки деяких її читачів на важливіші теми. Голод 33-го - це важка, неблаганна пам'ять, про який заговорили Сергій Плачинда статтею «Той крик я чую все життя...» та Анатолій Хорунжий, який у матеріалі згадав про три ним пережиті страшних голоди - 1921-го, 1933-го й 1947-го років (Л. У., 1 лютого 1990 р.). На задум і поклик Українського фонду культури насипати за козацьким звичаєм тужну гору в пам'ять жертв Голодомору 33-го газета з датою 15 лютого, з ріки листів, порад, пропозицій, проектів, доречно надрукувала біля 15-ти відгуків на здійснення такого пам'ятника, назвавши його під одним промовистим наголовком «...І вознесеться Гора Зажури!». Через два тижні опісля, газета надрукувала уривок з книжки «Українці», виданої 1954 р. у тільки 500 примірниках, над розділами котрої працювали К. Гуслистий, Д. Косарик, В. Горленко, В. Дяченко під керівництвом редколегії М. Рильського. З нагоди четвертої річниці катастрофи на Чорнобильській АЕС газета помістила кілька фотографій з альбому «Чорнобильський репортаж», статті А. Свідзинського «Моральні аспекти атомної енергії» та ряд інших матеріалів, що стосувалися чорнобильської аварії. До 100-річчя від дня народження М. Зерова появився «Спогад про вчителя», написаний Василем Косяном - кандидатом філологічних наук (Л. У., 26 квітня 1990 р.). Той самий випуск газети помісив згадки про Василя Бобинського - поета і письменника, розстріляного 28 січня 1938 р. та про Остапа Вишню. Першу написав Микола Дубина, а другу - Віталій Коваль. Добрим стимулом для редколегії газети стало здобуття Україною державної незалежності і розуміння того, що її праця сприяє національному відродженню Батьківщини. У зв'язку з намаганням Москви накинути неросійським народам СРСР російську мову як мову офіційну для них, в газеті було надруковано Заяву з приводу проекту закону

«Про мови народів СРСР» під наголовком «В обороні української мови». Заяву підписали народні депутати Української РСР, члени правління Товариства української мови імені Тараса Шевченка, письменники та тисячі громадян республіки (Л. У., ч 18 і 20 з 4 та 17 травня). 6 вересня 1990 р. видання помістило текст Заяви про принципи міждержавних відносин України та РРФСР на основі декларацій про державний суверенітет. До того часу газета збагатилася кількома нарисами про життя, діяльність і смерть Сергія Йосиповича Параджанова, що настала 21 липня 1990 року. Їх написали Лесь Танюк, Іван Драч, Михайло Беліков, Іван Дзюба та Григорій Якутович. Публікація в «Літературній Україні» від 2 серпня текстів національного гімну «Ще не вмерла Україна» Павла Чубинського та варіанту Михайла Вербицького з коментарем Станіслава Зінчука викликала значний резонанс серед читачів газети. На цю тему Федір Погребенник запропонував газеті статтю, назвавши її – «Історія забороненої пісні-гімну» (Л. У., 30 серпня). На цьому місці слід навести про те, що редколегія цікавилася літературною діяльністю українців діаспори. Коли у столиці українського поселення - у Торонто - відбувся Сьомий з'їзд письменників «Слово», то газета з датою 23 серпня подала з незначним скороченням виступ голови президії Остапа Тарнавського. У тому ж номері періодика появилася матеріал Петра Кравчука з Канади під назвою «Зраджені надії». У ньому, між іншим, він написав: «Постійно доходять до нас у Канаді вістки про нові знаходження поховань сталінських репресій у СРСР. Але чи вдається знайти поховання тих українсько-канадських трударів, які в перших роках радянської влади подалися на Україну, щоб взяти участь у будівництві нового соціалістичного життя, і які в 1930 роках стали жертвами сталінських репресій...». А далі він розповів про долю кілька сот робітників, які насправді на початку 1920 років виїхали туди, розмістившись в агрокомунах у різних областях Радянської України. Прагнучи розширити читацьку аудиторію в державі, газета віддала перевагу творам раніше забороненим друкувати. На сторінки тижневика потрапили матеріали, що торкалися нашої історії. Свідчить про це стаття, а радше доповідь на святі Товариства ім Т. Шевченка Ілька Борщака, виголошена 11 вересня 1932 р. в Парижі. Стаття «Мазепа людина й історичний діяч» І. Борщака збереглася в Записках НТШ (випуск 1, Львів, 1933 р.). Повертаючи із забуття цього автора і його доповідь, газета з продовженням помістила на своїх сторінках 25 жовтня, 1 і 8 листопада. Слово Соловки в Україні завжди звучало загадково і тривожно. Там, де безлюдні острови серед вічно холодного Білого моря, де височіла похмура кам'яна фортеця, таємно засиляли найнебезпечніших злочинців навіть з України, з Капустянців на Вінниччині, з Житомирщини... Про свою поїздку на Соловки у червні 1990 р. детально описав Володимир Мельник (Л. У., 1 листопада). Століття від дня народження Зінаїди Павлівни Тулуб, було відмічено статтею Мирослави Гнатюк «Не дайте мені загинути на чужині!» (29 листопада). Про шляхи письменницької долі Антіна Крушельницького - автора оповідань, повістей, новел з життя українського народу в Галичині, якого завели на Соловки, написав М. Дубина (Л. У., 13 грудня). Письменник Михайло Слабошпицький особисто знав Миколу Даниловича Руденка. Тож про його життя і письменницьку та поетичну діяльність - арештованого 5 лютого 1977 р. органами безпеки, він написав статті «Штрихи до портрета», присвятивши її у 70-річчя від дня народження. Із збірки його поезії «За ґратами», поруч статті було поміщено кілька його віршів, написаних ним 1977 і 1978-му

роках. З пошани до поета і художника та покаліченого життя на засланні Тараса Шевченка газета поміщувала чи не кожного березневого місяця в році окремі матеріали. Дмитро Павличко був автором коментаря, відмітивши в ньому з нагоди 150-ої річниці появи книжечкою «Кобзаря» 1840 року, чому українці повинні уважно читати поетичні твори Шевченка, визнаючи їх як початкові твори в новітній українській літературі. А прочитувати їх було тоді на часі, коли в Україні не було видно кінця русифікації під прапором «братерства» радянських народів (Л. У., травень 1990 р.). Наступного року в березневому номері видання газети опубліковано майже односторінкову статтю Петра Крапивого «І Шевченка вітчизні повернуть» (Л. У., стор. 8). Статтю Івана Валька «Тарасові пророцтва» можна було прочитати також надруковану на сьомій сторінці газети. А перша сторінка того ж самого номера тижневика була виповнена матеріалом Романа Лубківського «Як правда і свобода-вічний Тарас». Шанобливі слова з повагою до нашого Шевченка появлялися на сторінках газети з датою 7 березня під такими назвами: «Яготинські зустрічі» (Ярослав Данилюк), «Тарас Шевченко і погодінська «теорія» про запустіння Подніпров'я» (Ярослав Дзира, 14 березня). Мабуть, жодного разу редколегія газети не відмовлялася не друкувати на літературно-граматичному рівні матеріали про нашого Кобзаря. Тому достойні слова зі згадкою про нього потрапляли на сторінки газети, наприклад у такі її номери: 16 травня 1991 р. (стор.1, 2), 23 травня (стор. 1 з продовженням на 6-ій), 3 березня 2003 р. (стор. 2, 8), 20 березня (стор. 7), 24 квітня (стор. 1), 18 травня (стор. 1, 3), 5 червня (стор.4), 3 липня (стор.3, 5), 1 січня 2004 (На здобуття національної премії України ім. Тараса Шевченка, стор. 3, 4), 18 лютого (стор. 1, 2, 3), 11 березня (стор.1, 2, 3, 4, 6, 7), 1 квітня (стор. 4), 29 квітня (стор. 1, 2), 20 травня (стор. 1, «Шевченка вшановує ЮНЕСКО»), 10 червня (стор. 1, 4), 1 липня (стор.3, 7), 5 серпня (стор.1, 2), 16 лютого 2006 (стор.1, 4, 5), 18 травня (стор. 1), 25 травня (стор. 7, «Поїзтований том»), 1 червня (стор. 1, 2, 3), 13 липня (стор. 4), 9 серпня 2007 (стор. 1. 7). Тема Шевченка не сходила із сторінок газети ще довгі наступні роки. У його постаті завжди знаходилося щось таке, якого читачі, як рівно ж і редколегія не знали. Ім'я Тараса Шевченка наприкінці ХХ ст. і на початку ХХІ, ідентифікувалося з усією Україною та головно після того, як 24 серпня 1990 р. Верховною Радою проголошено незалежну державу, а 1 грудня 1991 р. проведено референдум, а 5 грудня договір 1922 р. про утворення СРСР, Україна стала вважати відносно себе недійсним і недіючим.

Наприкінці минулого століття характер тижневика поволі змінювався. З нотатками літературного характеру наголошував про політичні події для читачького загалу. На першій сторінці газети 7 березня 1991 р. надруковано «Звернення до народу України» Народної Ради, в якому наголошувалося про те, як керівництво СРСР намагалось врятувати цю державу, організувавши 17 березня всесоюзний референдум для «збереження Союзу як оновленої федерації». Верховна Рада України погодилася провести референдум й одночасно здійснити опитування з підтримкою такою ідеї, щоб Україна лишилася в складі Союзу радянських суверенних держав, у котрій український народ міг би продовжувати боротьбу за повну самостійність. Зверненням на запитання Верховної Ради України вона закликala всіх, «кому дорогі ідеали справедливості й свободи, істинного братерства між людьми та народами, розквіту національних мов і культур, добробуту та вільної праці, сказати «ТАК!». Не проминуло повних шість місяців, Верховна Рада таки проголосувала неза-

лежність України. До Союзу ввійшли лише Білорусь, Казахстан, Киргизстан, Таджикистан, Туркменістан, Узбекистан та Росія. Подальші реформи Горбачова сприяли референдуму, про що вже було наведено вище. Особливою статтею «Поки Буш-молодий шукав «кольчуги»... Василя Плюща - головного редактора «Літературної України», прокоментовано спільну Заяву про формування Єдиного економічного простору, котру підписали президенти Росії, України, Білорусі та Казахстану. Але народний депутат України і голова Комітету ВР з питань європейської інтеграції Борис Тарасюк не схвалював наміри для створення такого економічного простору, наголосивши: «Підписання договору суперечить євроінтеграційним принципам нашої держави...». Актуальні коментарі газета намагалася друкувати і в пізніших її номерах задля того, щоб читачі мали змогу бути в курсі справ, а головне у необхідності консолідації суспільства у близькому майбутньому. Конкретизуючи, газета оптимістично бачила свою роль та свою громадську позицію з обов'язком служити українському письменству, новій літературі, до котрої число нових талановитих письменників та поетів постійно зростало.

Газета мала рубрику «Вітаємо ювілярів». Вітання були спрямовані декотрим юного віку, з 50-річчям від дня народження, напр.: Генадія Глушного, Анатолія Кичинського (2003), 60-річчям Івана Манжару, Булата Бутунаєва, Євгена Поповича, Євгенію Горева (вересень, 1990), 70-річчям Григорія Вервеса та 80-річчям, 85 і 90-річчям. Читачі тижневика знайомилися із «Сторінками прози» та «Сторінками поезії». З першої можна було познайомитися з новелами Мар'яна Красуцького та оповіданнями «Небіж Гринь» Василя Горбатюка (18 травня 2000 р.) та Олександра Глушка «Ольвійська спокусниця» (13 березня 2003 р.), творами Юрія Мушкетика (27 березня 2003 р.), Наталії Околітенко (21 серпня 2003 р.), Леоніда Бодні (6 листопада 2003 р.), Богдана Мельничука (6 липня 2006 р.), Павла Щегельського (20 липня 2006 р.), такими оповіданнями Василя Марочкіна: «Ціп» (30 червня 1988 р.), «Остання зустріч з Максом» (25 грудня 2014 р.), «Поїздка на село» (6 серпня 2015 р.), «Пригода на жатвах» (24 грудня 2015 р.), «Заслужена кара» (11-18 серпня 2016 р.) та ряду інших прозаїків. Переважно на п'ятій сторінці газети, частіше ніж прозові твори, появлялися друком поетичні. Привертали до себе вірші Леоніда Талалаєва (червень 1990 р.), Юрія Коломійця-відомого поета «ню-йоркської» групи (серпень, 1990 р.), Теодосія Осмачки, що жив у Німеччині, потім в США, де й помер (травень 1991 р.), Романа Болюха (травень 2000 р.), Олександра Чекмишева (лютий, 2003 р.), Леоніда Череватенка та Вадима Шкоди (березень 2003 р.), Анатолія Кравченка та Володимира Радіонова (жовтень 2003 р.), Віктора Грабовського, Богдана Стельмаха та Анатолія Бортняка (березень 2004 р.), Наталії Ливицької-Холодної (червень 2004 р.), Наталки Поклад (липень 2006 р.), Василя Марочкіна («Із Торонто з віршами», 16 квітня 2015 р. та «Стою вже віки», 17 березня 2016 р.). Тямуючи роботу редколегії газети для просвітництва українського народу вона вважала своїм обов'язком віддавати шану видатним українським письменникам в минулому, зокрема поету та письменнику Іванові Франку. Таким чином поміщено статтю самого «каменяра» (скорочено) «Шекспір в українців» (Л. Г., 18 квітня 1941 р.), а потім і його твір «Про багача, що їздив біду купувати» (Л. У., 15 жовтня 1963 р.). Незабаром, вірш Івана Яковича «Із поучень батька синові», вперше надруковано 26 серпня 1966 року. Серед листів письменника, який листувався з багатьма особистостями, вперше «Літературна газета» помістила 2 серпня 1956 р., адре-

сований до М. Павлика, написаний 29 січня 1894 р., а також до Б. Грінченка (Л. У., 1 вересня 1970 р.), написаний Франком 31 грудня 1906 року. На сьомій сторінці видання Л. У., її редколегія подала кілька листів І. Франка до Ольги Рошкевич, датовані 30 липня і 20 вересня 1878 р. та 5 червня 1879-го. Крім цих видатних листів до коханої Ольги, що належать до важливої творчості Франка, Степан Сапеляк - лауреат Національної премії ім. Т. Шевченка, після повернення із заслання, прочитавши поему Франка «Мойсей», рекомендував редколегії надрукувати свій погляд на велич Франка. Газета помістила його статтю, в якій описав, як він відчув в собі священний вогонь Франка, його дух та живий глагол істини. Він заявив про високе призначення поета, покликаного нести лицарську честь і офірну свічку для готовності на смерть. Окреслив Франка як носія правди і проповідника свободи, носія з висоти рідного слова, «офіруючи душу і тіло». Методикою аналізу декотрих творів Івана Яковича, представив Тарас Салига у статті «І. Франко - каменярь» з продовженням (Л. У., 23 травня і 7 червня 2006 р.). Неабиякої ціни поемі «Мойсей» Івана Франка дав Микола Неврлий із Словащини. Надавши назву статті «Іван Франко й державність» (Л. У., 15 червня 2006 р.), він висловив у ній кілька вагомих думок стосовно поеми «Мойсей», написаної 1905 р. під впливом книжки «Жидівська держава» Теодора Герцля (1860-1904), виданої 1896 року. Іван Франко був одним з перших, хто її рецензував. Неврлий нагадав, що на основному біблійному оповіданні та на власних дослідженнях за життям Мойсея в давньому минулому був здійснений задум Франка, довго виношуваний і часто змінюючий ним зміст поеми. Саме її зміст, за словами М. Неврлого – «це й підсумок власного життя та письменницької діяльності Франка й, так би мовити, заповіт українському народові», поруч першого «Заповіту» поета Тараса Шевченка. Довшого змісту стаття «Програма молодих українців» І. Франка, перекладена з польської мови на українську Михайлом Нечитайлоком (без підпису І. Франка), опублікована в радикальному польському часописі «Kurjer Lwowski», знайшла своє місце на першій та сьомій сторінках газети (Л. У., ч. 23, 22 червня 2006 р.). Напередодні відзначення 150-річчя від дня народження І. Франка Лариса Марченко з м. Полтави написала статтю «Невідоме «Сотворіння світу», в якій повела мову на тему «Франко і релігія» (Л. У., 6 липня 2006 р.). Її матеріал вартий великої уваги. Цікаву розмову Віктора Неборака з Романом Іваничуком про І. Франка донесено на сторінки газети з датою 20 липня 2006 р. (ч. 27, стор.1 і 8). Михайла Шалати рецензію на книжку Д. Павличка «Задивлений в будучину» (Дрогобич, 2005 р.), на сторінки якої потрапили віршовані його твори, присвячені І. Франкові (Л. У., 20 липня 2006 р., стор. 6). Стаття «Вояки великого роду» Миколи Поліщука нагадала читачам про декотрих нащадків Івана Франка (стор. 7). Газета з датою 24 серпня, присвячена для ювілейної дати від дня народження Івана Яковича 27 серпня 1856 р., помістила шість окремих статей. Про твори цього письменника, цілком призначені Великому поетові, виокремила Раїса Танано в своїй довідці «Пам'ять, яка не згасає» (Л. У., ч. 33, 31 серпня 2006 р.).

У перші роки ХХІ ст. газета дуже часто надавала місце для обговорення стану української мови. Статей на сторінках тижневика на мовне питання рясно зростало. Риторизму з боку російськомовної інтелігенції не бракувало, бо вони, ані трохи не вагаючись, декларували, «що абсолютна більшість громадян України виступає за найдемократичніше розв'язання мовного питання - закріплення державного статусу двох найпоширеніших в Україні мов,

української й російської». Їхня імперська мовно-культурна орієнтація була спрямована намаганнями легалізації цих двох мов юридично. Дійсно, були це роки, коли «матушкою Россеєю» вважалися міста - Харків, Донецьк, Бердянськ, Маріуполь, Херсон, Миколаїв, Кривий Ріг та багато інших, але таке собі «чтоканье» в Україні, дедалі витіснялося, шляхом українізації. Цьому процесу та послідовним змінам на поліпшення стану функціонування української мови в Українській державі сприяла і «Літературна Україна». Газета торкалася багатьох точок життя-буття українського народу та його мови. Було створено комітет захисту мови та щорічний Міжнародний конкурс з української мови ім. Петра Яцика - добротворця й мецената з Канади, започаткованого Лігою українських меценатів та підтримкою Міністерства освіти. Правдою є те, що, крім цього конкурсу, практично діючого з 2000-го року, багато інших пропозицій та проєктів для запровадження кращих умов стосовно вжитку української мови всіх чиновників і службовців у владі, в суспільстві й у школах та учбових закладах, мало чого робилося. Про мовні турніри - Міжнародні конкурси ім. П. Яцика, газета постійно нагадувала та наводила інформації, в яких престижних залах в Києві вони відбувалися, хто їх готував і які нагороди вручала на них Надія Яцик - дочка Петра і президент Освітньої фундації його імені (Л. У., 29 травня, 6 листопада 2003). Те саме листопадове число газети подало сумну вістку про смерть Василя Плюща - її головного редактора. У зв'язку з несподіваною смертю відомого публіциста, редколегія газети отримала співчуття від президента України Леоніда Кучми, голови Верховної Ради України В. Литвина та інших представників владних структур України, членів СПУ, друзів та колег і читачів газети.

Згадуючи 2003 рік роботи цього періодичного видання, важливо згадати те, що 20 лютого на його першій сторінці чіткими літерами було надруковано: «З 5000-им виходом у світ, «Літературну Україну» вітали» - Володимир Яворівський - голова НСПУ та народний депутат України Юрій Богуцький - міністр культури і мистецтва України, Іван Чиж, Роман Лубківський та сотні інших осіб.

Міжнародний конкурс з української мови імені П. Яцика здійснився наступного 2004 р., про який озвучила Світлана Короненко із спілкуванням з Володимиром Загорієм. Був це четвертий конкурс, про який він висловився так: «Такі конкурси, на моє глибоке переконання, не тільки сприяють піднесенню престижу української мови, а й виконують вкрай важливу націєтворчу роботу». А член Канадського Товариства приятелів України Степан Горlach з Торонто, оцінюючи цей амбітний проєкт, висказався, між іншим, такими словами: «Конкурс - це дуже важливий і глибоко позитивний приклад... Вчимося радіти таким великим успіхом, бо вони наші загальні здобутки, тож допомагаймо конкурсу - цим допомагаємо собі. Своїй національній справі. Живи, прекрасний конкурс! Адже ти даєш надію і віру!». Своєю статтею Михайло Гоян з м. Аделаїда, Австралія, «Чотири перемоги» позитивно підтримав конкурс, бо у ньому мав шанс брати участь кожний український школяр і студент для того, щоб кожен з дітей охоче став справжнім українцем. До речі, М. Гоян став жертводавцем нового проєкту української мови імені світлої пам'яті П. Яцика, тож мав повне право заохочувати всіх українців, у кого в грудях українське серце, підтримувати цей світлий проєкт-турнір, дуже потрібний і корисний для справи української нації (Л. У., 19 серпня 2004, стор. І і 4). Знаковою подією в історії України був і Шостий конкурс, традиційне урочище завершення якого відбулося в столичному Національному драматичному

театрі імені Івана Франка. Сердечно вітав учасників і організаторів президент України Віктор Ющенко та окремим листом його дружина Катерина. Благословляв Патріарх Філарет, нагороджував президент Ліги В. Загорій не тільки 27 школярів, 5 студентів, але й кілька груп з вищих військових навчальних закладів України. Четверта сторінка газети з датою 25 травня 2006 р. була повністю вкрита різними відгуками на цей Яциків конкурс та чотирма фотографіями. Такими конкурсами з української мови мільйони школярів здобували освіту рідною мовою, державною мовою, яка створювала чимало проблем у громадян України. В умовах глобалізації можна було почути: а для чого українцям вивчати мову українську, формувати патріотизм і збуджувати в них почуття вірності України? Про майбутнє української мови турбувалися батьки своїх дітей, учителі та люди, яким рідна мова була матірною. Багато з них розуміли, чому прийшов час боротися за неї та за національну єдність. Українській мові тоді не було легко. Тому газета та її редакційний колектив не вагався друкувати відкриті листи на підтримку історичної пам'яті мільйонів носіїв української мови. Друкувало це видання листи до президента України В. Ющенка. Один з них написали члени громадської організації «Музей шістдесятництва», в якому прозвучали їхні слова турботи про надання статусу українській мові в Криму (Л. У., 22 червня 2006). У попередньому номері газети (1 червня) було надруковано «Відозву РНСПУ» із зверненням до президента України, до Верховної Ради п'ятого скликання, до ряду інших органів, до росіян в Україні та представників науково-технічної, сільської, освітньої, медичної інтелігенції, українського духовенства бути охоронцями рідної мови, рідного слова, захищаючи їх як генетичний код нації. На шістнадцятому році незалежності України треба було такими відозвами до братів і сестер та до української молоді нагадувати всім бути разом і давати жорстоку відсіч сепаратистській агресії. Українську мову ще потрібно було захищати і в наступних роках, навіть на 26-му році незалежності України, бо «українська» влада за часів В. Януковича і П. Порошенка робила мало. Владні керівники, здебільшого російськомовні, були не патріотичними та проросійських поглядів. Існувало тотальне нерозуміння нашим народом, навіщо йому українська, рідна мова. У нові закони про освіту були намагання запхати двомовність. Вдалося це зробити ганебним «законом Ківалова і Колесніченка» (КК), який фактично звужував обов'язкову сферу використання державної мови та робив її знання у певних регіонах України, просто, непотрібною. Але 28 лютого 2018 р. Конституційний суд України видав неконституційний закон «Про засади державної мовної політики» – закон КК. Згодом юридично ситуація стала виглядати сприятливішою. Проте мовне питання залишилося гарячим перед електоратом Сходу і Півдня України наприкінці 2018 - на початку 2019 рр. Україномовні та російськомовні патріоти будували дві різні України. Такі мовні питання і законопроекти 5670-Д «Про забезпечення функціонування української мови», як державної та їм подібні ще довго появлялися на сторінках тижневика «Літературна Україна». Друкувати їх було доцільно, щоб зробити кінцеву русифікації українського народу в Україні.

Отже, сердечно вітаю із славним ювілеєм - 95-річчям газети «Літературна Україна», яка відіграла досі визначну роль, доношуючи до її читачів справді кращі надбання української літературної культури.

Довголіття Тобі, шановна газето!

Павло ЛОПАТА.

ГЕЙ, ХТО В СВІТІ, ОЗОВИСЯ!

Ірина СЕМАН

А як говорити, коли вже немає слів?
І сірість проникла в усі захариття дому.
А ти привітав би ласкаво своїх катів?
Забув би про волю, відчувши нестерпну втому?

Судити так просто, коли не твоя біда,
Коли на околицях міста сміються діти,
Й не треба шукати загублені в вірі слова,
Куди біль розлуки і розпачу знов подіти.

Для тебе мине, для мене ж від нині вічність,
Бо пам'ять в кайдани не зможе ніхто закувати.
Та спробуй на мить осягнути усю трагічність,
Де душу людську продовжують плюндрувати.

Але ж насправді чекати можна.
Мовчати можна, хоча й болить.
Відкрити очі. Вдихнути простір –
І відпустити безжальну мить.

Не дозволяти глухому щему
Труїти Всесвіт твоїх очей.
Іти відверто. Тримати вперто
Останній подих сліпих ночей.

Немов вовчиця, під небосхилом
Натхненно вірити в новий день.
І не ховати свої образи
В кишнях пам'яті. Знай лишень,

Що буде світло. І буде слава.
Розквітне мріями знов Земля.
Якщо для щастя нам треба мало,
Чому нестерпно кричить душа?

Валіза повна спогадів сумних.
Вокзал, перон і сподівання марні.
Не поспішай робити висновків нових,
Бо світлі дні злих вибриків не варті.

Бо час не спить і не прощає сліз:
Малює він упевнений сценарій.
Не забувай покласти до валіз
Свій власний кольоровий бестіарій.

Нехай не гасне в потязі надій
Маленька й мерехтлива лампа світла.
У мареві виснажливих подій
Лишайся завжди горда та спокійна.

Хай пам'ятає вітер за вікном
Мелодію забутого прощання.
І уквітчає хай чоло вінком
Усміхненого, щирого кохання.

Ти знаєш, а можеш хотіти ще
Побачень, пробачень і слів випадкових.
Ти можеш кричати про велич речей,
Таких небанальних, таких незнайомих.

Про сонячний вечір в обіймах глясе,
Про сонні розмови до ранку на ганку,
Про те, що в долонях нам спокій несе
Закохана мрія нового світанку.

Про вічність і мить, про старі забобони,
Про клятви, про зорі, про устрій речей,
Про пристрасні рухи, що мовби потвори,
Упевнено й пильно не зводять очей.

Ти знаєш, ти можеш мені віддавати
Команди про кроки наліво й вперед.
Ти можеш роками на світло чекати,
Керуючись текстами наших вед.

Ти можеш бажати, усміхнено пити
Нектар, що сьогодні лишень дозрів.
Та знаєш, мій любий, не варто втрачати
Хвилини священні останніх днів.

РЕЦЕНЗІЇ

Тримає читача у напрузі

Після успішних книжок для дітей і юнацтва, як «Наталка вже не плаче» (1988), «Чарівний рюкзак» (2006), «Мій дід Робінзон» (2013) Іван Яцканин видав нову книжку для молодого читача під назвою «Капітан із Залізної гори» (Ужгород, Timrani, 2022, 55 с.).

Кожна його книжка не лише змістом, але й формою, способом розповіді чи зображенням відрізняється від попередньої, чим демонструє свою неабияку здатність фабулювати дію, її художню майстерність. У новій книжці на цей раз він заведе молодого читача у казковий та почасти реальний світ свого рідного краю. Вже перші рядки книги заінтригують читача: «Коли на годину спізнишся, буває, за рік не доженеш. У тутешніх краях про це треба пам'ятати, коли навколо густа ніч, коли через гори пробиваються перші промені сонця, коли полудень завмер і ніби все зупинилось у якійсь дивовижній мовчанці, коли сутінки лізуть аж до порога, щоб потім встелитися у кожний кутток хати...» створюють загадкову атмосферу, в якій будуть відбуватися дальші події.

Іван Яцканин побудував свій твір так, який від самого початку до самого кінця тримає читача у напрузі, в очікуванні, які події відбудуться. А справді відбувається пригода за пригодою. В центрі твору виступає Капітан, якого змалював так: «На обрії силует вершника. Це Капітан у своєму чудернацькому вбранні – у чоботах з високими халявами, за широким поясом навхрест

два пістолети, на плечах торби, на голові, не розберешся, чи то дивна шапка, чи то покривлений, пожмаканий капелюх з довгими крисами над очима. Він високий і нічого з того, що має на собі, йому не заважає, а навпаки, робить його ще могутнішим. Навколо нього, скоріш біля ніг коня, повзе туман, мов триголовий змії, якого ще не бачиш, але вже знаєш, що він є». Не сумніваюсь, що таке змалювання викличе у юного читача захоплення і бажання дізнатися про його пригоди, тим

більше, коли вони пізніше дочитаються, що це колишня сирота, яка змалку працювала на пана (батько загинув на панських роботах у лісі, завалив його бук і батька не знав, а мати вмерла, коли хлопцеві було 9 років). Спочатку ріс у діда Івана, мудрої, чесної, всезнаючої людини, який знав читати «природу», вмів розмовляти із знахарками, як вести себе з відьмами, русалками, люди із села, поважали діда, ходили до нього за порадою. Капітан на власній шкурі відчув всю соціальну кривду, неправду і вирішив, вирішив боротися за честь, правду, соціальну справедливість і подався до Залізної гори, повної чаклунських чар, невидимих сил, відьом, русалок, знахарок. В селі жили дві дівчата Ганночка та Оленка і Капітан полюбив Ганночку, якій приносив різні подарунки. Капітан з'являвся невидимо, ніхто у селі не знав, коли, де, сам, чи з дружиною, яка складалася із 7 хлопців, він приїде. Навіть пси замовкали, коли він наближався до села. Прошу звернути увагу на чарівний номер сім! Коли у діда Івана Фецьо та Васько за наказом графа Фікера украли документи, які підтверджували право діда на власність поля і лісу, то Капітан зібрав свою дружину і йшли їх наздогнати, шукати у навколишніх селах, поки їх не спіймали, забрали документи і прив'язали обох до драбиняка і по селі тягли кілька раз, щоб люди бачили злодіїв і засудили їх. Більшої ганьби і кари не було їм треба. Коли дружинники шукали злодіїв, то потрапляли у різні ситуації, стрічали різних реальних і нереальних осіб, млинаря, шинкаря, русалки, відьми тощо, що полонить юного читача. Не менш сильне враження викликають описи Залізної гори, Клятої ями, пригоди дружинників у лісі, на луках, зустрічі з русалками, дивними особами тощо.

Особливо вдало письменник наблизив читачу різні події, які відбувались колись майже у кожному нашому селі у підвечір Івана Купала. (До речі, мені нагадали мої юні роки, бо і я був свідком таких звичок та чар, які зажили дружинники). І. Яцканин зобразив, яку велику силу має папороть, зокрема, коли людина побачить, як вона цвіте і яку силу має її цвіт, як гоїть рани, забезпечує невидимість Капітанові тощо. Автор також показав, що не лише цвіт папороті має надзвичайно незвичайну силу, але й трава плакун та інше зілля. Наводить, як люди колись вміли і знали таке зілля практично використати на свою користь. Можу додати, що в час мого дитинства і мені довелося не раз «скоштувати» різне зілля, яке мені допомогло видікуватись із різних хвороб, а мама не була ані знахарка, ані «билинкарка». Мені сподобалось, з якою любов'ю і захопленням малює письменник Яцканин різні звичаї, мудрість людей нашого краю.

Письменник І. Яцканин показав також ненажерливість графа Фікера, який змушував робити на його маєтку людей навколишніх сіл, як будував ставок не лише для ловлі риби, але й для розваг своїх і своїх родичів та знайомих, як з Гемера чи Спиша привозив людей, різних вуглярів, каменярів, будівельників чи німців до того часу, поки сам не загинув. Майстерно закомпонував у дію й інший замок, який колись насправді існував і сьогодні вже забувся навіть в народній пам'яті та й легенду про його знищення.

Книжка читається, як казка, як щось вигадане, нереальне, але коли глибше задумаємось, то переконаємось, що таке колись могло бути, або хотілось, щоб так було. Автор показав глибину народної мудрості, народної пам'яті, моралі, мрії, бажання і сні людей його рідного краю. Та не лише мрії, але і його думання, спосіб життя, відвагу, сміливість, боротьбу за честь, його звички, мову, традиції та незнищенність. Коли зайшла мова про мову твору, то треба

відзначити її красу, багатство різних художніх засобів, метафор, порівнянь, які автор черпав саме із народної мудрості, які не знаходимо в інших його творах.

І. Яцканин - не новичок у нашій літературі. На його рахунку, крім вище наведених книг для дітей і юнацтва, ще й 15 збірок оповідань, один мініроман, вибране «Гіркий присмак пищавки» (2021), збірки оповідань, які вийшли чеською мовою «Asfaltový hoch» (2020), польською мовою «Dobry już byłem» (2016), ряд оповідань вийшло словацькою та іншими мовами. Все це є запорукою, щоб одержати добру насолоду від читання повісті «Капітан із Залізної гори». Його художню майстерність, художні твори (бо він ще написав ряд науково-популярних творів, переклав ряд художніх творів із словацької, чеської, польської мов на українську та з української на словацьку мову) були оцінені літературними преміями ім. І. Франка ЛФ, міжнародними літературними преміями ім. Григорія Сковороди, ім. Дмитра Нітченка, ім. Олени Пчілки, ім. Зореслава, ім. Миколи Гоголя, ім. Ю. Лободовського (Польща) та дипломами.

Нарешті, хочемо висловити щиру подяку ужгородському видавництву «ТІМРАН», що забезпечило добротне видання цієї книги з прекрасними ілюстраціями нашої землячки Тетяни Житнян. Треба додати, що це видавництво вже раніше видало ряд творів наших прашівських авторів і так їхні твори читають читачі всієї України. Ще раз кажемо, що маємо перед собою добротну книжку, яку треба перечитати, бо, як сказав грецький філософ Геродот, хто читає художню літературу, той розмовляє з Богом.

Михайло РОМАН.

Добре слово про прашівських перекладознавців

Нещодавно я одержав електронною поштою від львівських перекладознавців цікавий науковий журнал Одеського національного університету ім.І. І. Мечнікова (Мова. Науково-теоретичний часопис з мовознавства, № 3, 2022), в якому надруковані дві статті львівських вчених – доцентки, кандидатки наук Літвіняк О. В. «Сподвижники українських перекладознавців Пряшівщини» та професора, доктора наук Шмігера Т. В. «Ревізія принципів для історії українського перекладознавства: урок Пряшівської України». Вони мене дуже зацікавили, бо і я був одним з тих, які доклали чимало енергії для популяризації української літератури України на Пряшівщині та й взагалі в колишній Чехословаччині чи зараз у Словаччині, або висловлювався про переклад з української мови на словацьку чи навпаки із словацької на українську. Зразу хочу подякувати обом авторам, що вони взялися за таку кропітку роботу і переглянули та не лише переглянули, але й вивчили та оцінили роль журналів «Дукля», «Дружно вперед», «Наукових збірників МУК у Свиднику», «Наукових записок КСУТ» і газети «Нове життя» протягом їх виходу та дали належну оцінку, Шкода, що вони оминули (гадаю, що це лише на той раз) інші видання КСУТ, репертуарні збірники КСУТ, переклади словацьких і чеських театральних п'єс для УНТ в Пряшеві і Києва, не кажучи вже про статті та дослідження в наукових збірниках, виданих Пряшівським університетом чи Ужгородським національним університетом та іншими

університетами України (Львів, Київ, Дрогобич, Тернопіль та ін.) і Чехословаччини та академії наук обох країн, у журналах України, Чехії і Словаччини, бо пряшівські літератори і перекладознавці друкували свої статті та дослідження і там. А скільки вийшло перекладених книг з-під пера пряшівських перекладознавців, вже не кажу. Це аж ніяк не закид авторам вище згаданих студій, а скоріше констатація, що чекає попереду дослідників, щоб опанувати обрану тему. Правда, їх метою, як обоє пишуть у своїх статтях, не було такого завдання, а лише пряшівські журнали і наукові збірники. Тому я гадаю, що це лише перший етап дослідження цієї великої теми і було треба її з чогось розпочати та оцінити. Попереду чекає їх далеко більше роботи. Сумно мені стало, що за цю роботу не взялися пряшівські дослідники, крім Ю. Кундрата, тому моя велика подяка і gratulacija належить обом львівським дослідникам.

А зараз перейдемо конкретніше до окремих статей. Літвіняк О. В. у своїй статті-дослідженні ставила собі за мету «подати узагальнені міркування щодо українського перекладознавства Пряшівщини та ознайомити читачів із основними постатями, які їйого представляють, як М. Роман, М. Мольнар, Л. Бабота, Й. Шелепець, Ю. Бача, П. Мурашко, М. Мушинка, А. Болек, М. Гиряк, М. Неверлі, І. Мацінський, Ю. Кундрат, І. Яцканин та інші» (с.5). Я би до того списку обов'язково ще додав: О. Рудловчак, С. Макару, І. Галайду, Ф. Ковача, С. Гостиняка, А. Червеняка, Ю. Дацка, М. Ілюка, Я. Джоганика, Л. Мольнар і В. Конопельця. Правда, останні двоє народилися в Україні, Лариса Мольнар в селі Піски, де, до речі і Віталій Конопелець – в Києві, але вони обоє вже стали громадянами Чехословаччини давно до того, ніж вступили на сцену пряшівської української літератури і перекладознавства і ми їх вважаємо нашими, пряшівськими. Ще на одну особу, не лише вище наведені львівські дослідники, але передусім ми, пряшівські, забули, а саме на Ірину Невизьку (1886-1965). Вона перша почала на теренах Пряшівщини ще в 20-30-х роках минулого століття перекладати з німецької мови на сучасну українську поетичні твори німецьких поетів (Є.Кульбrait, Й. Міллер, Е. Гарт). Вона непогано володіла німецькою мовою, адже закінчила німецьку «міщанську школу» (неповну середню школу) в Сабінові та продовжила навчання в Пряшівській руській учительській семінарії.

Позитиво оцінюємо, що Літвіняк О. В. подала короткий огляд доробку пряшівських перекладознавців, не претендуючи при цьому, як пише далі, «на вичерпаність теми», але гадає, що «праці М. Романа, М. Мольнара, Л. Баботи, Й. Шелепця, М. Мушинки, І. Мацінського, Ю. Кундрата, І. Яцканина та інших заслуговують на ретельне вивчення та введення до широкого наукового обігу в Україні» (с. 9). Вітаємо цю думку! Це давня мрія не лише моя, але всіх українських літераторів Пряшівщини. Це в повній мірі стосується не лише перекладознавства, але й всієї нашої модерної художньої літератури ХХ ст.

Доцентка Літвіняк О. В. між іншим вважає, що автори Пряшівщини мають «свій особливий стиль, за яким можна об'єднати їх у «пряшівську школу», в рамках якої «працювали М. Роман, М. Мольнар, І. Яцканин, Л. Бабота, Ю. Кундрат та інші» (с. 6).Тішиить мене, що й мене було тут наведено, але я про таку школу, жаль, не знаю, хоч перекладом та оцінками перекладів займаюсь вже 70 років (з 1952 року), коли вийшла перша моя книжечка, перекладена з російської на словацьку мову. Може ця «пряшівська школа» справді самовільно сформувалась і я її не помічав. Далі вона пише, «що найбільший вплив на пряшівських дослідників (перекладознавства – М. Р.) справили праці третього періоду (за кваліфікацією Т. Шмігера – М. Р.), для якого характерні боротьба з буквалізмом, вивчення перекладу з близькоспоріднених мов, важливість збереження мовностилістичних особливостей оригіналу, осмислення перекладацької множинності тощо». З цією думкою можна погодитись. Всі ми на Пряшівщині починали перекладати без теоретичної перекладацької підготовки і

виходили з того, хто як із нас відчував мову художнього чи наукового тексту оригіналу і наскільки володів мовою, на яку перекладав. Ми згодні також з її констатацією, що окремі статті пряшівських перекладознавців «не позбавлені міри суб'єктивізму», ми також згодні з її твердженням, що «кожен читач інтерпретує твір з огляду на власний життєвий і читацький досвід» (с.6).

Позитивно треба оцінити її спроби подати короткі персоналії і список робіт, хоч неповний і не завжди найважливіших робіт Л. Баботи, Ю. Кундрата, М. Романа, М. Мольнара, Й. Шелепця, І. Яцканина, Я. Юрча. Справді, наведені автори часто друкувалися та друкуються на сторінках журналу «Дукля» та наведених збірників, але свої важливі статті-дослідження ще надрукували і в інших наукових збірниках чи монографіях, які вони не наведені. Конче потрібно такий список – бібліографію робіт зробити, щоб можна було продовжити вивчення такої великої теми. Без неї ніякий дослідник не обійдеться.

Погоджуємось з наведеними її висновками, що «українська громада Пряшівщини представлена низькою талановитих перекладознавців, які активно проводили та продовжують проводити дослідження на матеріалі перекладів з української та на українську»(с.9). Гадаємо, тут було треба навести імена тих, які найбільше зробили у цій галузі: І. Мацинський, С. Макара, І. Галайда, М. Мольнар, М. Неверлі, Ф. Ковач, Л. Мольнар, В. Конопелець, Ю. Дацко, А. Амір і зокрема Ю. Кундрат та І. Яцканин. Теоретичні питання і практичні результати окремих питань нашого перекладознавства найчастіше досліджував Ю. Кундрат. І. Яцканин знов найбільше переклав прозових творів на українську або з української на словацьку мову. Крім того він перекладає ще й з чеської і польської літератур на українську мову. До того ж він займається і словацько-українськими та чесько-українськими літературними зв'язками та пише наукові розвідки про художній переклад. Гадаю, що аж після вивчення досвіду з художнього перекладу та теоретичних висновків, вище наведених осіб, можемо говорити про практичну «пряшівську школу» перекладу.

Професор Шмігер Т. В. у своєму дослідженні поставив собі за мету: «висвітлити внесок українських дослідників Пряшева як органічний компонент українського перекладознавства та перевірити наскільки такий підхід потребує зміни принципів для опису української національної традиції». Це до певної міри йому вдалося. Для мене це дуже симпатичне і цінне намагання пана професора Шмігера та пані доцентки Літвіняк залучити українське перекладознавство Пряшівщини до загальноукраїнського, бо досі в українському літературознавстві ніхто не залучав і не намагався залучити українську літературу Пряшівщини як складову до історії української літератури чи до перекладознавства. Ніхто не писав, що у Пряшеві виникла «пряшівська школа» перекладознавства. Цю їх думку я повинстю підтримую і дякую їм обом. Я цього добивався довгі роки, переконував вчених академії наук України, окремих авторів історії української літератури ще за радянських часів та й під час існування незалежної України, але марно. Сподіваюся, що думку Літвіняк О. В та Шмігер Т. В. зараз підтримають й інші дослідники української літератури і перекладознавства України.

Львівський вчений Шмігер Т. В. спочатку подав коротку історію українського перекладознавства та потім й сучасну його ситуацію на території Пряшівщини, висловив побоювання, що пряшівські українські літератори і перекладознавці можуть втратити зв'язок з Україною і стануть «частиною «словацької школи україністики»(с.13). На мою думку це може стати реальністю, що молода генерація піде до «словацької школи» і культури. Ми, старша генерація, виростили на українській літературі і роботах з питань перекладу, зокрема на працях і статтях М. Рильського, Г. Кочура, В. Коптілова та інших. Інші роботи до нас не попадали. Він також ставить питання

«чи варто українознавчі публікації з перекладу Пряшівщини зараховувати до української перекладознавчої чи до словацької» культури (с.14). Я гадаю, що треба до української, хоча б ті, які вийшли до 2000 року. Словацька культура досі не брала до уваги результати пряшівських перекладачів словацької літератури на українську або російську мови, не залучала їх до свого надбання. Сучасна генерація Пряшівщини втратила активний зв'язок з Україною і «завдяки» тому, що не має можливостей читати українську літературу художню і наукову, видану в Україні, що не вчиться, не стажується в Україні, що Україна не запрошує пряшівських перекладознавців і літераторів до себе, не залучає їх у колективні проекти, тому вона орієнтується на словацьку школу і науку. Котра з тих шкіл прогресивніша і перспективніша для пряшівського українського перекладознавства, тяжко мені сказати, бо я не є прихильником ані одної.

Т. В. Шмігер правом дав високу оцінку Науковим збірникам МУК у Свиднику, в яких нарахував 18 статей, які стосуються перекладознавства і Науковим запискам КСУТ, бо дотримують, на його думку, високі наукові стандарти. Добре слово сказав в цьому плані і про І. Яцканина, який дбає про «високий науковий стандарт» журналу «Дукля». Так само високу оцінку дав й газеті «Нове життя», яка хоч має друкувати передусім суспільно-культурні матеріали, але і так часто друкує статті, рецензії, які торкаються різних питань перекладознавства і нарахував на її сторінках понад 180 статей-рецензій. Позитивно оцінив і діяльність М. Мольнара, який багато зробив для вивчення чесько-українських чи словацько-українських літературних зв'язків, дав позитивну оцінку й роботам Ю. Кундрата, А. Амір та ін. Жаль, поза його увагою чомусь залишились такі україністи Пряшівщини, як А. Рудловчак, М. Неверлі, Ф. Ковач, З. Ганудель, М. Новак, М. Сополига, Ю. Дацко, С. Гостиняк та інші, які теж багато зробили для розвитку пряшівського перекладознавства.

Погоджуємось з його твердженням, що пряшівське перекладознавство «не замикається» лише на питаннях «історії українсько-словацького та словацько-українського художнього перекладу» (с.17), але займається й технічним перекладом.

Радість викликали у мене оцінки, які дав Т. Шмігер, вкладу у теорію перекладознавства двом нашим землякам – А. Поповичу та Д. Дюришину, хоч їх тяжко залучити у «пряшівську школу». А. Попович, до речі, мій колишній однокурсник з Пряшівського педагогічного факультету і був рецензентом кількох моїх робіт з питань перекладу. Дружили ми до кінця його життя. Так само я дружив Д. Дюришином, хоч за професією був він русист, але мав теж доброзичливе ставлення до української літератури Пряшівщини.

Пряшівське перекладознавство зазнало великих втрат не лише відходом А. Поповича і Д. Дюришина, як констатує Т. В. Шмігер, але передусім відходом у вічність в останні роки В. Конопельця, М. Мольнара, Л. Мольнар, М. Новака, Ф. Ковача, Ю. Кундрата, М. Неверлі, І. Галайди, С. Макари та інших.

Статті О. Літвіняк та Т. Шмігера вважаю не лише добрим початком, але й вкладом у дослідження великої теми. Вони заслуговують на добре слово і позитивну оцінку. Тим щиріша наша подяка, що вони познайомили українського читача не лише в Україні, але у цілому світі з фактами, що на сході Словаччини, під Карпатами, споконвіку живе русько-українське населення, яке зберегло наперекір сильної мадяризації, словакізації свою ідентичність, має свою культуру, літературу і своєрідним способом збагачує українську культуру, в тому числі й перекладознавство. Зараз перед дослідниками тексти перекладів художньої, наукової, педагогічної, політичної літератур, які треба дослідити і лише тоді можемо говорити про «пряшівську школу» перекладознавства.

Михайло РОМАН.

Котики-муркотики

У книжковій серії перекладів «Між Карпатами і Татрами» (випуск 35) вийшла повість для дітей «Тітка Агата та її котяча сімка» П. Карпинського.

Петро Карпинський – сучасний словацький письменник, завідувач кафедри словацької мови Пряшівського університету. Автор кількох книг для дорослих та понад десятка дитячих книжок, циклу радіоп'єс та ряду п'єс для сцени.

Книжку переклала Тетяна Ліхтей. Двомовне видання побачило світ за сприяння Генерального консульства Словаччини в Ужгороді.

Повість складається з 19 гумористичних оповідей – про появу цього котячого ковчегу, його спілкування з різноманітним тітчиним оточенням, а також зі світом людських речей. І свят. Не менш складні взаємини між самим котами і кішками, іншими тваринами, з якими вони стикаються. Попри усю позірну простоту кожне оповідання є своєрідною притчею, аналогом дзен-будистського коану чи абсурдної загадки («Куди дірка дівається, коли бублик з'їдається?»).

Колись У. Черчилль зауважив: «Собаки дивляться на нас знизу догори, кішки – зверху і тільки свині ставляться до нас як до рівні». Сам того не підозрюючи, Черчилль перелічив трьох найраніше приручених домашніх тварин (перед свинею, правда, була ще дрібна рогата худоба). Щодо кішки досі тривають дискусії серед фахівців, але більшість схиляється, що її приручено ще у мезоліті, невдовзі після собаки. Якщо пес став надійним помічником і супутником чоловіків-мисливців, то котики надійно прописалися в самій оселі.

Саме на котів і кішок жінки перенесли свої комунікативні здібності, які ніколи не могли цілком реалізувати з чоловіками або дітьми. Коти і кішки виявлялися придатнішими для цього. Як ми самі колись писали, жоден кіт не хапає їжу прямо з гарячої сковорідки, не розкидає носки по усій квартирі і не починає хропти, коли з ним говориш.

Не дивно, що коти є рекордсменами серед усіх персонажів анімалістичної літератури, починаючи від фараонівського Єгипту і до наших днів. Саме їм присвячено найбільше, порівняно з іншими тваринами, контенту в Інтернеті, їхні фотографії найчастіше викладають у соціальних мережах (там це п'ята тема після дітей, їжі, вдалив покупок і подорожей).

У старшій публіки тітка Агата асоціюється з дитячими коміксами про песика Піфа з французької газети «Юманіте», що свого часу були шалено популярними і у нас. У юних закарпатців вона тепер буде пов'язана з кошенятами. Ілюстрації до книжки виконала Людмила Корж-Радько. Це окрема книжка у книжці. Мабуть, не одному юному читачеві закортить перемалювати цих котиків, позмагатися з художницею у розумінні і відтворенні котячої натури.

Фактично кожне оповідання – про зіткнення людської і котячої психології. Якщо

остання побудована на інстинктах і емоціях, то перша зіткана з численних умовностей, обмежень і застережень. Крім чітких «так» і «ні», тут завжди купа різноманітних «а може».

Простіше кажучи, коти або люблять, або не люблять. У людей же цей спектр до непристойності широчезний і невизначений. Але у змальованих 19 конфліктних ситуаціях котяча ментальність виявляється адекватнішою за людську, як не парадоксально, якоюсь більш людяною. Не дивно, що саме вона врешті-решт перемагає. Кішки – вічний привіт нам від матінки-природи, нагадування про те, що усі ми вийшли з того самого джерела, до чийого дзеркала не гріх постійно заглядати.

Тому разом з газдинею коти освоюють комп'ютер (більш успішно), зацікавлено дивляться телевізор, хоча і бачать там геть зовсім інше. Коти постійно вивільняють підсвідомість своєї Агати, роблять її більш дитинною (хоча, здавалося би, куди вже далі?!), стимулюють до розвитку власної людської подоби.

Книжку Карпинського неможливо читати без посмішки. Вона покращить настрій не одному дорослому і малому читачеві, що так необхідно у нашу складну, напружену добу.

Сергій ФЕДАКА.

Питання перекладу в Інституті україністики Пряшівського університету

(Ukrajinský jazyk a kultúra v umeleckom a odbornom preklade v stredoeurópskom priestore. Ročník II. Zborník príspevkov z medzinárodného vedeckého seminára, ktorý sa konal dňa 21. 11. 2019 na Inštitúte ukrajínistiky Filozofickej fakulty Prešovskej univerzity v Prešove / Editorka Ja. Kredátusová. – Prešov: Prešovská univerzita v Prešove, Filozofická fakulta, 2020. – 160 s.)

Українське перекладознавство збагатилося новою перлинкою – збірником наукових праць з перекладознавчої конференції у Пряшеві. Це вже друга така конференція, які проводить Інститут україністики Пряшівського університету під керівництвом доц. Ярмили Кредатус (Кредатусової).¹ Конференція відбулася 21 листопада 2019 р. та об'єднала творчі зусилля пряшівської наукової школи та представників Харкова, Львова, Ужгорода та навіть Оломоуца (Чехія) й Стамбула

¹ Про першу конференцію див.: Shmiher T. Ukrainian Translation Workshop in Priashiv // East European Journal of Psycholinguistics. – 2018. – Vol. 5(2). – P. 118-120. – <https://doi.org/10.5281/zenodo.2583730> – Rev. of: Ukrajinský jazyk a kultúra v umeleckom a odbornom preklade v stredoeurópskom priestore: Zborník príspevkov z medzinárodného vedeckého seminára, ktorý sa konal dňa 27.9.2017 na Katedre ukrajínistiky Inštitutu ukrajínistiky a stredoeurópskych štúdií Filozofickej fakulty Prešovskej univerzity. Filozofická fakulta Prešovskej univerzity v Prešove / Jarmila Kredátusová, Ed. – Prešov: Filozofická fakulta Prešovskej univerzity v Prešove, 2018. – 216 s. – (Opera Translatologica; 6/2018).

(Туреччина). Усі матеріали розміщено в трьох розділах – питання художнього перекладу, проблеми фахового перекладу та вишкіл перекладачів.

Розділ з художнього перекладу відкриває стаття доц. Адріяни Амір (с. 11-23), присвячену проблемам перекладу роману Софії Андрухович «Felix Austria» словацькою мовою. При чому самого завершеного перекладу ще не існує, чим дослідниця робить послугу майбутньому перекладачеві роману. Дослідниця занурюється у світ єврейський реалій та імен, аналізуючи використання культурних відповідників та коментованих перифраз у словацькому тексті.

Доц. Галина Кузь (с. 24-38) глибоко аналізує відтворення культурного компонента у фразеологізмах на прикладі словацького перекладу «Тіней забутих предків» М. Коцюбинського, що його зробив Юрій Андричак. Приємно, що у словацькому виданні, використано праці чільних українських перекладознавців – Івана Франка, Івана Огієнка, Роксолани Зорівчак, Тараса Кияка.

Субстандартна лексика сучасної української прози як проблема перекладу перебуває в сфері зацікавлень Вероніки Дадай (Дадайової, с. 39-50). Дослідниця виділяє три пласти вульгарних та субстандартних одиниць у сучасному мовленні – питома українські, англійські запозичення та російські запозичення. Аналіз показує, що нам потрібно уважніше ставитися до властивих форм і не зловживати непотрібними запозиченнями.

У розділі про фаховий переклад першою є ґрунтовна стаття проф. Світлани Пахомової (с. 52-63) передачу українських топонімів і антропонімів у сучасних текстах офіційно-ділового, наукового і публіцистичного стилю словацької мови. У статті зібрано дуже багатий матеріал, який послужить надійною основою для офіційної правописної стабілізації чи змін. Варто не погодитися з дослідницею, що ми не можемо впливати на норми мови-реципієнта (с. 57), адже досвід такого впливу українського ономастикону на англійську, німецьку та французьку мови досить успішний. Водночас цілком варто підтримати позицію дослідниці щодо збереження «української пам'яті» в назовництві українських поселень сучасної Словаччини і долучити сюди також українські історичні назви з території сучасних Польщі, Білоруси тощо.

Тему назовництва продовжує доц. Ольга Мадяр (с. 64-78), досліджуючи такі особливі категорії, як еклезионіми та домоніми, тобто власні назви об'єктів міської сакральної та світської архітектури, зокрема на прикладі словацької частини спадщини ЮНЕСКО. У статті залучено дуже багатий матеріал. Гадаю, що у виміру перекладу релігійних назв потрібно звертати і на їхнє конфесійне походження, адже тоді повніше й непомильно відображають релігійну традицію, у рамках якої розвивалася місцева архітектурна практика.

Доц. Леся Буднікова (с. 79-88) привертає увагу читачів до тематики відтворення офіційно-ділового стилю в українсько-словацькому перекладі. Фокусуючись на освітніх документах, дослідниця виокремлює три групи перекладацьких проблем: 1) переклад назв документів про освіту; 2) переклад навчальних предметів; 3) переклад навчальних закладів. Аналізуючи відповідники, дослідниця застосовує перекладну лексикографію та спостереження над узусом, хоча тут аналітичний інструментарій можна – і варто – розширювати через методи семантичного аналізу.

Матеріал українсько-польського зіставлення використано у статті к.ф.н. Мар'яни Барчук-Галик (с. 89-100), де піднято питання еквівалентності термінів екстреної медичної допомоги. Медичний переклад активно розвивається в Україні, при чому варто згадати дослідження Роксолани Поворознюк, а тому ідея про ревізію українських медичних термінів з погляду законів саме української мови є на часі,

бо не лише існує потреба, але наявні фахівці зможуть підняти цю важку глибу. У русло досліджень рекламного дискурсу нас звертає стаття доц. Лідії Ходи (с. 101-116), яка розглядає особливості перекладу англійськомовної реклами українською та словацькою мовами, зокрема побутування англіцизмів у перекладних текстах. Тема – цікава і має поле для розширення: цікаво буде поглянути на ці приклади крізь призму локалізації і дослідити, як рекламодавці бачать своїх одержувачів.

Третій розділ книги присвячено питанням підготовки усних і письмових перекладачів. Проф. Леонід Черноватий (с. 118-139) завжди обирає для дослідження вельми актуальні, але геть недосліджені ділянки перекладознавства. Цього разу дослідник занурився у сферу кіберправа, яку лише починають розробляти навіть у самому правознавстві. Дослідник формулює основні поняття, розмежовує синонімічні терміни, встановлює структуру предметного знання та визначає тенденції перекладу цих термінів, які варто враховувати при вишколі фахівців із кіберправа.

Юридичний переклад досліджує і доц. Ярміла Кредатус (с. 140-147), але вона теж обрала тему, ще не дуже популярну у сучасному перекладознавстві, а саме – судовий переклад². Дослідниця формулює засадничі принципи навчання цього типу перекладу, випрацьовує типологію вправ та залучає теорію сполучуваності слів. Такий підхід буде корисний не лише для українсько-словацького перекладу, але й для інших мовних пар.

Дослідження д-ра філософії Уляни Холод (с. 148-156) спрямовано на аналіз процесу усного перекладу у світлі теорії комунікації, заторкуючи питання герменевтики, психологічного аспекту та когнітивної лінгвістики, з наміром окреслити певні критерії якості перекладу та високого рівня підготовки перекладача.

Статті супроводжують англійськомовні анотації, які загалом добре відображають ідеї статей, хоча трапляються і прикрі недогляди. Зокрема, галицькі євреї стали галиційськими (с. 12: «Galician Jews» замість правильного «Jews from Halychyna» чи ін.); прізвище М. Коцюбинського варто транслітерувати точніше (с. 24: має бути «Kotsiubynskyi», а не «Kotsiubynsky»)

Вітаємо пряшівських колег з новим науковим успіхом і бажаємо подальшої певної ходи! Традиційно жаліємо, що наклад збірника лише 100 примірників, а тому поширення електронного примірника від видавництва дуже бажане.

Taras Shmiher, Doctor of Sciences (Philology), Associate Professor,
Professor of the Hryhoriy Kochur Department of Translation Studies and Contrastive Linguistics, the Ivan Franko National University of Lviv
1, Universytetska str, Lviv 79000, Ukraine
E-mail: taras.shmiher@lnu.edu.ua
<https://orcid.org/0000-0002-4713-2882>

TRANSLATION ISSUES IN THE INSTITUTE OF UKRAINIAN STUDIES AT PRESOV UNIVERSITY Review of: Jarmila Kredátusová (ed.). (2020). The Ukrainian Language and Culture in Literary and Sci-Tech Translation in Central European Space. Presov (in Ukr. and Slovak)

Тарас ШМИГЕР.

² Варто відзначити також її науковий посібник: Kredátusová Ja. Súdny preklad v praxi: Dokumenty trestného práva (ukrajinsko-slovenský aspekt) / Prešovská univerzita v Prešove, Filozofická fakulta. – Prešov, 2020. – 147 s.

Людський і життєвий вимір Роксолани Зорівчак

Зорівчак Р. З любов'ю до науки та життя / Р. Зорівчак ; НТШ, Коміс. всесвіт. л-ри та міжкультур. Комунікацій ім. М. Лукаша ; [упорядкув., вступ. ст. і прим. Т. В. Шмігер]. – Львів, 2021. – 219 с. – (Національна пам'ять у перекладознавстві ; вип. 2).

Роксолана Петрівна Зорівчак – непересічна постать українського перекладознавства, відома дослідниця англійської фразеології, теорії та історії перекладу, лінгвостилістичних проблем перекладу української літератури англійською мовою, засновниця англослов'янської шевченкіани як окремої галузі досліджень. Чи не кожен український перекладознавець знайомий з її основоположними працями «Фразеологічна одиниця як перекладознавча категорія (на матеріалі перекладів творів української літератури англійською мовою)» (Львів, 1983) та «Реалія і переклад (на матеріалі англослов'янських перекладів української прози)» (Львів, 1989), а також розвідками (яких налічується близько 1000) на найактуальніші теми для українського перекладознавства.

Її наукова спадщина залишається і ще багато років залишатиметься актуальною. Про це, зокрема, свідчить і нове перевидання кількох менш відомих, але не менш цінних праць вченої. Йдеться про видання «З любов'ю до науки та життя», упорядковане доктором філологічних наук Тарасом Шмігером, що вийшло друком у Львові в 2021 році. Наукову частину видання становлять дві статті Роксолани Петрівни – «Дбаймо про засади» та «Українсько-англійські літературні взаємини». Перша вийшла у 1986 році в газеті «Літературна Україна». Друга – розділ у третьому томі п'ятитомного видання «Українська література у загальнослов'янському і світовому літературному контексті», що побачив світ 1988 р.

Зокрема, в статті «Дбаймо про засади» авторка розмірковує про якість перекладу та його критику – теми, що не лише не втратили своєї актуальності в наш час, а певною мірою набули ще більшої гостроти.

Передрук «Українсько-англійських літературних взаємин» цінний з двох основних причин. По-перше, це розлога й детальна розвідка про історію українсько-англійських літературних взаємин. За словами самої Р. Зорівчак «наведені нами основні факти з історії розвитку українсько-англійських та англо-українських літературних, зокрема перекладацьких, зв'язків свідчать, що між Україною та Великобританією вже давно були закладені основи культурних відносин, які дедалі міцнішають, сприяючи глибшому пізнанню духовних цінностей, взаємозближенню і взаємозбагаченню народів»¹. У сучасному контексті, коли інтерес до України в світі значно зріс, це стає ще актуальнішим.

По-друге, як зазначає упорядник видання Т. Шмігер, «Стаття «Українсько-англійські літературні взаємини» містить рідкісні змістові виправлен-

¹ Зорівчак Р. Українсько-англійські літературні взаємини // Зорівчак Р. З любов'ю до науки та життя / Р. Зорівчак ; НТШ, Коміс. всесвіт. л-ри та міжкультур. Комунікацій ім. М. Лукаша ; [упорядкув., вступ. ст. і прим. Т. В. Шмігер]. – Львів, 2021. – С. 137.

ня, згідно з маргіналіями самої авторки на берегах власного примірника. Подекуди додано бібліографічні посилання з власноручно досписаних приміток².

Втім, цінність видання «З любов'ю до науки та життя» зовсім не обмежується вагомністю вміщених наукових розвідок. Як можна зрозуміти із самої назви книжки, в ній ідеться не лише про науку, але й про життя. Саме так називається один із розділів, в якому знаходимо надзвичайно цікаві спогади Р. Зорівчак «Людське життя у час Другої світової війни» та «Про дитинство, навчання і англійську філологію в умовах закритого суспільства 1950-х рр.». Прочитання цих матеріалів розкриває нам зовсім інший, раніше незнаний бік Роксолани Петрівни.

Коли говоримо чи пишемо про науковців, зазвичай зосереджуємось на тій частині біографії, що безпосередньо стосується їхньої роботи – вчився чи вчилася там, працював чи працювала там, мав чи мала нагоду спілкуватись/співпрацювати/вчитись із такими відомими вченими/дослідниками і т.д. Дуже рідко заглиблюємось в інші аспекти життя. Певною мірою це й правильно, адже кожен має право на приватність. Проте за цим часто губиться сама людина, а залишається лише її науковий обрис.

Саме тому вважаю особливою заслугою упорядника книги Т. Шмігера, що він додав до неї людського і життєвого виміру. В книзі вміщено інтерв'ю з Роксоланою Петрівною та спогади про неї. Коли вже говорити про спогади, то вони в рецензованому виданні також підібрані дуже вдало. Кожен з авторів – Микола Дупляк, Олександр Чередниченко, Андрій Содомора, Тарас Шмігер, Роман Івашків – описує іншу сторону особистості Р. Зорівчак, ту, що найкраще знайома саме йому. Тож тут вимальовується багатогранна постать, а не кволий одновимірний відбиток.

Втім, як би не хотілося, а вкласти особистість такої величини в двісті сторінок неможливо. Тож очікуємо на дальше осмислення наукової спадщини Роксолани Зорівчак та вивчення її життєвого шляху.

Олександра ЛІТВІНЯК,

доцент кафедри перекладознавства і контрастивної лінгвістики
імені Григорія Кочура
Львівського національного університету
імені Івана Франка.

---

² Текстологічні нотатки // Зорівчак Р. З любов'ю до науки та життя / Р. Зорівчак; НТШ, Коміс. всесвіт. л-ри та міжкультур. Комунікацій ім. М. Лукаша; [упорядкув., вступ. ст. і прим. Т. В. Шмігер]. – Львів, 2021. – С. 13.

ЦИТАТА

«Від найчорніших думок я врятувався тоді, коли пізнав необмежену волю раба, якому байдуже – чи відчувати на собі увесь тягар вашого деспотизму, чи не існувати. Ви знецінили моє життя повністю. Я не можу займатись улюбленою роботою – значить, я абсолютно незалежний. Я не можу нічого друкувати – ні статей, ні віршів, ні перекладів. Я зречений до тваринного животіння. Ви ж забули про діалектику. Забравши в мене всі права, всього мене, ви тим самим і втратили мене. Інстинкт самозбереження увірвався, як налигач. Вам ні за що мене держати. Ви розумієте масштаби моєї волі? Я можу ще сказати вам, що, вилюднюючи людину, будуючи цей, поліцейського типу, соціалізм, ви грішите перед довжелезним мартирологом людей, які від часу Мора і Т. Кампанелли прагнули до соціалізму – держави сонця. Такий соціалізм проклинатимуть нащадки. Такий соціалізм уже сьогодні потворить цих нащадків – і це вже злочин.»

(З листа українського поета, правозахисника, політ'язня СРСР, дисидента Василя Стуса (1938-1985) до партійного і державного діяча УРСР та СРСР, першого секретаря ЦК КП України Петра Шелеста.)

На фонд журналу «Дукля»

Шановні читачі! Якщо Вам не байдужа дальша доля журналу «Дукля», просимо Вас підтримати її своїми пожертвами, які слід надсилати на рахунок:

VÚB Prešov, číslo účtu: SK46 0200 0000 0000 2843 4572

На обкладинці журналу твори української художниці

Валентини Кузміхової

На першій сторінці обкладинки: **«Вуличка в сонячному промінні»**, полотно, олія, 80x70см, 2022; на другій сторінці обкладинки: **«Весняний фестиваль»**, полотно, олія, 75x80см, 2022; на третій сторінці обкладинки: **«Червоні смереки Чорногорії»**, полотно, олія, 70x80см, 2021; на четвертій сторінці обкладинки: **«Ботанічний сад»**, полотно, олія, 95x55см, 2021.

Ціна 0,66 €

Індэкс EV 5881/20

ISSN 0419-8131

